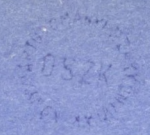

P 400 (2)

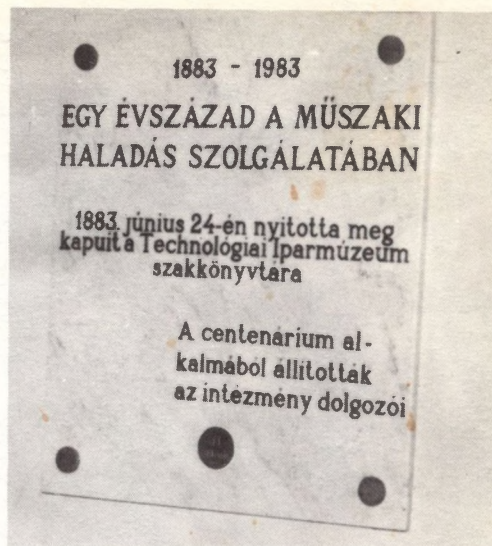
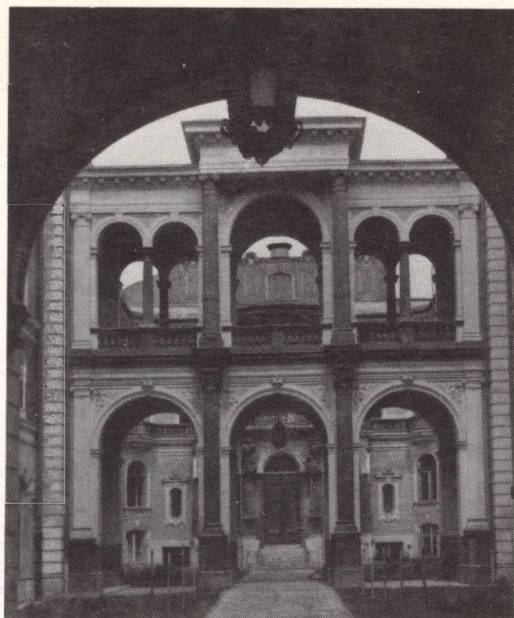

Könyvtáros

TK

'83 | 8

Titliásság
F

**Képek a jubiláló
Országos Műszaki Információs
Központ és Könyvtárról
(Cikkünket lásd a 448. oldalon)**

33. évfolyam, 8. szám
1983. augusztus

K

Könyvtáros

TARTALOM

Kamarás István	Véleményem szerint	443
Bartos Éva	Előterben a könyvtár tanácsadó szerepe	444
Pollini Rita	Száz év a műszaki haladás szolgálatában. Az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár centenáriuma	448
Dr. Székely Sándor	A tudomány eredményeivel való lépéstartás lelkiismereti kérdés is. Beszélgetés dr. Hutás Imre egészségügyi miniszterhelyetttel (<i>Megkérdeztük a fenntartókat</i>)	451
FÓRUM		
Kopházi Ferenc	Nagyobb nyilvánosságot!	455
Dr. Héberger Károly	Harcot kell indítani az információk hasznosításáért!	456
	Szerkesztői üzenetek	458
	Az Olvasó népert mozgalom (<i>pr</i>)	459
Bereczky László	Kerekasztal-beszélgetés a harmincéves Könyvtárellátóról	460
	Kérdezz — felelek	467, 473
KÖNYVTÁRI ÉLET		
Turai Lajosné	A tanfolyamról nemcsak oklevelet hoztunk	468
Dömötör Lajosné dr.	Új jelenségek a könyvtárközi kölcsönzésben	469
	Kitüntetések	471
A LAPOKBAN OLVASTUK	Délmagyarország	472
HÍREK		474
LÁTÓKÖR		
Dr. Móra László	Bemutatjuk az Országos Műszaki Múzeum könyvtárát	476
Sz. Szabó László	Ízlés és világnézet	479
	Lapozgató	483, 493
Szappanos Balázs	Petőfi-járás: Kunszentmiklós II. (<i>Tájak — emlékek — könyvtárak</i>)	484
Györe Pál	Bibliolátria (<i>A Könyvtáros kislexikona</i>)	491
Ecsery Elemér	Decsi Ilona (<i>A Könyvtáros galériája</i>)	494
BIBLIOGRÁFIÁK		
Kertész Károly	A Kritika 15 éve. Repertórium 1963—1977	495
Csomor Tibor	Könyvtári kis tükör. Ajánló könyvjegyzék. Művészetek, sport 1945—1979	496
SZAKMAI FOLYÓIRATOK — HÁLÓZATI HÍRADÓK		498
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK		502
A lapunk e számában közölt grafikák és rézkarcok Decsi Ilona alkotásai		

Из содержания

Поллини Рита: Столетие Государственного информационного центра и библиотеки по технике (448);
Берецки Ласло: Разговор круглого стола о тридцатилетнем Библиотечном коллекторе (460);
Мора Ласло: Представляем библиотеку Государственного технического музея (476);
Дёре Пал: Библиолатрия. (Малая энциклопедия журнала *Könyvtáros*) (491).

From the contents

Rita Pollini: Centenary of the National Technical Information Centre and Library (OMIKK) (448);
László Bereczky: Round table talk about the 30 years old Library Supplies Inc. (Könyvtárellátó) (460);
László Móra: The Library of the National Technical Museum (476);
Pál Györe: Bibliolatry (Little encyclopaedia of the *Könyvtáros*) (491).

Aus dem Inhalt

Rita Pollini: Das Zentenarium der Technischen Informationszentrum und Bibliothek (448);
László Bereczky: Tafelrundgespräch über den 30 jährigen Buchkollektor (460);
László Móra: Wir präsentieren die Bibliothek des Landesmuseums der Technik (476);
Pál Györe: Bibliolatry (Kleinlexikon der Zeitschrift *Könyvtáros*) (491).

Cikkeink szerzői

Bartos Éva, az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Bereczky László*, az OSZK KMK osztályvezetője; *Csomor Tibor*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa; *Ecsery Elemér* művészettörténész; *Györe Pál*, a KG-INFORMATIK ny. szaktanácsadója; *dr. Héberger Károly*, a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának igazgatója; *Kertész Károly*, a Tapolcai Városi-Járási Könyvtár igazgatója; *Kopházi Ferenc*, a Kaposvári Megyei Könyvtár munkatársa; *dr. Móra László*, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ ny. osztályvezetője; *Pollini Rita*, az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár munkatársa; *Sz. Szabó László*, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem felnőttnevelési és közművelődési tanszékének docense; *Szappanos Balázs*, az Európa Könyvkiadó főszerkesztője; *dr. Székely Sándor*, az Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár ny. igazgatója.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSI
MINISZTERIUM
LAPJA

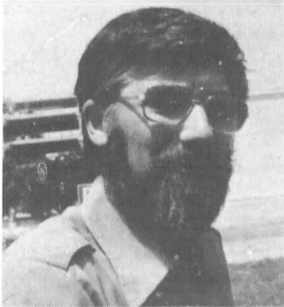
INDEX: 25449

Főszerkesztő: **Gerő Gyula**
A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.
Telefon: 451-758, 664-805
Kiadja a **Lapkiadó Vállalat**
1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-285. Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223.

Felelős kiadó: **Siklósi Norbert**
Egyetemi Nyomda — 83.1448 Budapest, 1983
Felelős vezető: Sümeghi Zoltán igazgató
A szöveg fényszedéssel készült

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a hírlapkézbesítő postahivataloknál és a Posta Központi Hírlap Irodánál (postacím: Budapest V., József nádor tér 1. — 1900) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj ½ évre 60 forint. Egy szám ára 10 forint. Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat. H—1389 Budapest, Postafiók 149.

Véleményem szerint

KAMARÁS ISTVÁN az OSZK Könyvtár tudományi és Módszertani Központ munkatársa, szociológus

válaszolnunk kell arra a kérdésre, miért nem például *Művelődő népért, külön emberért* a neve a Hazafias Népfront által több mint egy évtizede vállalt mozgalomnak, illetve arra, hogy lehet-e a mozgalom ügyeinek „fedőneve” továbbra is az olvasás. Az olvasás ugyanis sokunk szerint *nem cél*, hanem csak fontos *eszköz*. Az ember, ha olvas — tájékozódik, olvasmányt „használ” —, mindig *valamiért* és *valamihez*, de legalábbis valami helyett vagy valami ellen olvas. Következésképpen az effajta mozgalomnak a középpontjában *a nagy ügyeknek és az azokat segítő, szolgáló, ösztönző olvasásügynek a kapcsolata* kell, hogy álljon. Milyen nagy ügyekre gondolok? Elsősorban a *nyilvánosság, a gondolkodás, a közösség és a személyiség ügyére*. Ez a négy szorosan egymásba kapcsolódik, úgy hatja át egymást, mint a személyiség és a közösség, az életmód és az értékrend, az értelem és az érzelem, a nemzeti és a nemzetközi kiegészítő fogalmai.

A *nyilvánosság* ügye a *demokrácia* ügye; a tájékozódó, a választó, a döntő, *az ügyekben résztvevő* ember ügye, és ezt nagymértékben szolgálhatja a *véleménytárrá* váló könyvtár, valamint egyebek között az igazi *választékot* kínáló könyvkiadás és -terjesztés.

A *gondolkodás* és az olvasás szoros kapcsolatának már közhelynek kellene lennie, mégsem vált a mozgalom lényeges gondolatává, mert e mozgalom valahogy a szépirodalom-olvasás irányába hajlott el, és alig-alig foglalkozott olyan kérdésekkel, mint az olvasók filozófiai műveltsége, értelmezési készsége. A *közösség*

ügye és az olvasásügy kapcsolata nem redukálható le olvasó- és könyvbarát körök — a mai gyakorlat szerint mesterséges és erőltetett — szorgalmazására. Legalább ennyire fontos az a kérdés, hogy mennyire szolgálja a közösségeket az olvasásügy. Ebben a kérdéskörbe tartozik még — egyebek között — a hátrányos helyzetűek hátrányos helyzetű olvasásügye is.

A *személyiség* fontos elemei a világgép, a magatartás és az értékrend. A társadalomba való beilleszkedés, társadalmi lényé válás és ezzel egyidejűleg az autonóm személyiség kialakításának igénye, e viszony harmóniájának megteremtése az eddiginél sokkal komolyabb „*embertani*” tájékozottságot és tudást követel minden szinten. Azt se feledjük, az olvasás nem egyszerűen csak intim, hanem roppantul *személyes* tevékenység is. Ebben eddig inkább csak erőszakosan beleavatkoztunk a különféle olvasópályázatokkal, hatékonyan segíteni azonban nem igen tudtuk.

Úgy is fogalmazhatnánk, tegyük az Olvasó népért (vagy az ezt követő új) mozgalmat hasonlónak az *olvasótáborokhoz*, amelyeknek célja — az Olvasó népért mozgalom egyik legfontosabb dokumentuma szerint — a „közösségben történő együttgondolkodással segíteni a résztvevőket személyiségük formálásában, önmaguk és környezetük megismerésében, és támogatást nyújtani ahhoz, hogy világosabban lássák jövőjüket, egyéni és közösségi feladataikat. Az olvasótábor a közösségi élet egyfajta, értelmes tevékenység-modelljét kínálja; a közösségben élés, a nemzetben és emberségben való gondolkodás, a demokrácia gyakorló terepét. A könyvhasználat és az olvasás, az irodalom és a művészet... nem cél, hanem elsődleges eszköz az olvasótábori célok megvalósításához”. Tegyük az „olvasótábor” helyébe az „Olvasó népért mozgalom” kifejezést, és kész is a „recept”, amit a nagy ügyeket orvosoló olvasásügy gyógyítására ajánlok.

Előterben a könyvtár tanácsadó szerepe!

A „nyitott” közművelődési könyvtár tevékenysége

Az utóbbi évtizedben mind több kihívás éri a közművelődési könyvtárakat, és mind többen sürgetik, hogy visszavonultságukból, bezárkózottságukból, bizonyos fokú passzivitásukból lépjenek a nyilvánosság elé, legyenek kezdeményezőbbek. Az élet változásai megkövetelik a könyvtárak alkalmazkodását, a közművelődési szolgáltatások körének állandó bővítését. Valóságos társadalmi igény, hogy a könyvtárak vegyék számba és használják ki minél jobban azokat a lehetőségeket, amelyek révén szervezesebben beépülhetnek a társadalom életébe, illetve mindinkább közéleti szintérré válhatnak, szélesíthetik közönségkapcsolataikat, és megnyerhetnek eddig még „érintetlen” rétegeket. A meglévő igények kielégítése, a már kialakult olvasótábor kiszolgálása révén a könyvtárnak ez ideig csak a *felöltött lakosság mindössze egyötödével* sikerült kapcsolatot teremtenie. Ezt az értéket csupán alapnak tekintve jó lenne végre továbblépni!

A közművelődési könyvtár alapvető funkcióit természetesen az érték közvetítés hangsúlyozásával kell átgondolni és kibővíteni. A könyvtárak elsődleges feladata továbbra is a használók érdeklődésének, igényeinek kielégítése, a szükséges információk nyújtása marad. Vagyis: a könyvtár legyen az a hely, ahol minden kérdésre kapható válasz, vagy legalább megtudható, hogy honnan várható a felelet, mert a könyvtár mindenben eligazít, felvilágosít, tájékoztat, megfelelő irodalmat kínál a szórakozáshoz, tanuláshoz, a gyakorlati problémákhoz és a munkavégzéshez egyaránt.

A könyvtár tehát információs központ. Az információtárolás és -szolgáltatás mellett azonban egyszersmind az emberek találkozó- és tartózkodási helyévé is válhat, *közéleti fórummá*, a közösségi élet színterévé, az egyén és a társadalom közötti kapocsá. A könyvtárban alkalom nyílik az olvasó és a könyvtáros, illetve

az olvasó és olvasó közötti párbeszédre, amelyben azonos érdeklődésű, azonos korú, azonos tanulmányokat folytató, azonos munkát végző emberek hatnak egymásra. Ebben a vonatkozásban tehát a könyvtár olyan hely (lehet), ahol szívesen vagyok, ahol eszmét, tapasztalatot cserélhetek, ahol hozzám hasonló vagy tölem nagyon is különböző, számomra ismeretlen dolgokkal foglalkozó emberekkel ismerkedhetem meg. Olyan hely továbbá, mely társadalmi események, megmozdulások színtere (lehet).

A közművelődési könyvtárnak információs központi és közéleti fórum szerepköre mellett lassanként kibontakozik egy harmadik funkciója, amely szerint a könyvtár segítséget nyújthat az egyéni problémák megoldásához is. Eközben *segítő kapcsolat* alakulhat ki könyvtáros és olvasó között, s így a könyvtár egyfajta *tanácsadó helyé* válhat. Ha az utóbbi

időben egyre természetesebben emlegetett feladatára, a hátrányos helyzetű rétegek fokozottabb könyvtári ellátására gondolunk, akkor egészen kézenfekvő ez a funkció, de a mindennapos könyvtári gyakorlatban is érzékelhető, milyen sok emberben él az igény az emberi kapcsolatok kialakítására, olykor épp a könyvtár révén. Ehhez a — megvalósításra váró — feladatrendszerhez szeretném sorra venni azokat a lehetséges módszereket, formákat, amelyek elősegíthetik a könyvtár nyitottabbá válását, a könyvtárosi munka célszerűbb végzését. A felsorolást ötlettárnak szánom, amelyet az egyéni leleményesség és a helyi lehetőségek figyelembevételével tovább gazdagíthat.

A könyvtár mint információs központ és közéleti fórum

Az információ tárolása és szolgáltatása a legkézenfekvőbb könyvtári feladat. Kérdés, miképp tudja a könyvtár minél nagyobb nyilvánosság előtt *tudatosítani* e funkcióját, vagyis hogyan képes *megtanítani* az embereket arra, hogy a könyvtárban valamennyi, számukra fontos információhoz hozzájuthatnak. E tekintetben a könyvtáraknak már elég jól bevezetett gyakorlatuk van. A tudatosítás óvodás korban kezdődik *játékos foglalkozásokkal, mesedélutánokkal, bábelőadásokkal*. Ezt követi a *kisiskolások bevezetése* a könyvtárba, a beiratkozás, a könyvtár bemutatása, és követik természetesen a számukra tartott játékos foglalkozások is. A felsőtagozatosok, középiskolások számára az *órák a könyvtárban* a leggyakoribb forma, melynek során megtanulhatják a kézikönyvek, a szakirodalom használatát, megszokhatják a könyvtárban való elmélyült munkát. Ma már a középiskolás tanárok nagy része *egyéni és csoportos feladatokat* is ad tanítványainak, melyeknek elvégzése csakis a könyvtárak segítségével lehetséges. Ebbe a sorba kívánkozik a *szocialista brigádok* könyvtárba való bevezetése is, persze csak abban az esetben, ha az nem formális. Ide tartozhat a különféle *vetélkedők, versenyek, pályázatok* könyvtári lebonyolítása vagy segítése, valamint *tanfolyamok, továbbképzések* rendezése, illetve segítése szakirodalommal, dia- és hangzó anyaggal stb. A pontos, gyors és szakszerű információs szolgáltatás, a megbízható, közvetlen szóbeli vagy telefonos tájékoztatás, a minél többféle rendelkezésre bocsátható dokumentum, az olvasó korrekt és

figyelmes vezetése stb. új híveket szerez a könyvtárnak, és esélyt ad a különféle okok miatt elveszített egykori könyvtárhasználók visszahódítására.

A könyvtárnak — mint nyitott intézménynek — segítenie kell a közéletben való tájékozódást, elősegíteni az egyén és a társadalom közötti kommunikációt, ezáltal hozzájárulni az emberek társadalmi integrálódásához, azaz a társadalmi eseményekbe való bekapcsolódáshoz. E tekintetben a közművelődési könyvtár segítséget nyújthat egyebek között a társadalmunkból oly nagyon hiányzó kisközösségek kialakításához is. Néhány példa a már kialakult gyakorlatból: *kézimunkázók, díszítőművészek, barkácsolók, kiskert-tulajdonosok, méhészek, borászok, magnósok, fotósok, turisták, zenebarátok, versbarátok* — tehát a hobbi-tevékenységekhez kapcsolódó sokfajta *kör, csoport* és *műhely* számára teremthet otthont a könyvtár. E kisközösségek a közös érdeklődés alapján szerveződnek, résztvevőik állandóak. El kell oszlatnunk azt a tévhitet, hogy az ilyen fajta *hobby-körök* működése nem a könyvtárakba való, mert ott nem lehet *fűrni-faragni, szemetelni*. A tapasztalatok alapján mondhatjuk, hogy e körök résztvevői vágnak az eszmecserére, tapasztalatcserére, tájékozódásra, kedvenc hobbijuk technikai részét pedig otthon, a műhelyben, a kiskertben stb. végzik el. A könyvtártól éppen azt várják, hogy friss, esetleg nehezen hozzáférhető információval, *naprakész, korszerű irodalommal* lássa el őket, s egyben alkalmat teremtsen a kellemes közösségi együttlétre is. A könyvtárnak viszont, ha vállalja egy-egy ilyen kör, csoport működtetését, támogatását, vállalnia kell ennek szakmai következményeit is, vagyis állományalakításában, gyűjtőkori tevékenységében ezeket az igényeket messzemenően ki kell elégítenie.

A *szakkörök* ugyancsak folyamatosan, rendszeresen működnek, állandó résztvevőket foglalkoztatnak, de tematikájukban kicsit kötöttebbek a hobbi-köröknél. Az *ifjúsági klubok* a közművelődési könyvtárakban kissé akadozva kibontakozó tevékenységi formák. Előre megtervezett tematikával, állandó résztvevőkkel működnek, s az alakuló, formálódó közösségekben mind nagyobb szerepet kap az önismeret, az emberismeret, a társadalmi élet minden lényeges kérdése. Ennek következtében viszont a csoportigények fokozottabb kielégítéséért fáradozó könyvtárosok mindennapi munkájába is bevonult, illetve be kell, hogy vonuljon az olvasáspedagógia, a nevelő, ízlésformáló

tevékenység. A kezdeti tapasztalatokat *Havas Katalin Ifjúsági klubok a közművelődési könyvtárakban* címmel [1979. A Kulturális Minisztérium Tudományos Koordinációs bizottsága] foglalta össze.

Jellegetes könyvtári rendezvények a különféle találkozókat. Klasszikusnak számító változat az *író—olvasó találkozó*, újabban azonban bővült a meghívottak köre: gyakori vendégek a könyvtárakban más művészeti ágak képviselői, de jogászok, orvosok, pszichológusok, természet tudósok, sportolók, politikusok, újságírók, helyi vezetők is találkozhatnak az érdeklődőkkel a könyvtár falai között. Ezek általában egyszeri, egyedi rendezvények, alkalmi hallgatósággal, illetve résztvevőkkel. Szerencsés dolog, ha sikerül a könyvtárosnak valóban a téma iránt érdeklődő könyvtári tagokat megnyernie egy-egy összejövetelre (ezt a tájékozódást próbálta megkönnyíteni egy vizsgálat, melyet *Bartos Éva* és *Mándy Gábor* *Tematikus érdeklődésvizsgálat közművelődési könyvtárakban* című kötete [1981. OSZK KMK] ismerteti), és persze, egy-egy jól sikerült találkozó maga is további érdeklődőket nyerhet meg valamely témának.

Az utóbbi években egyre gyakrabban válik a könyvtár *művészeti események, kiállítások* színhelyévé. Elsősorban a könyvtár sajátosságaihoz legszerveesebben kapcsolódó — tehát grafikai, kisgrafikai, exlibris-, könyvillusztrációs, könyvművészeti, reprodukciós stb. — kiállításokat rendeznek. Nem ritkán azonban tárlatokat is helyi alkotóművészek képeiből, fotóiból. A kiállítások megrendezése mellett összegyűjtik a kiállított művekre vonatkozó szakirodalmat, katalógusokat, lapkivágásokat stb., s ezeket is a látogatók rendelkezésére bocsátják. Hasonlóképpen színhelyeül szolgálhat a könyvtár önálló *előadói esteknek*, kis létszámú *amatőr színpadok előadásainak*, *kamarabemutatóknak* (kamarazenekari, kamarakórusi esteknek); *báb- és pantomim-előadásoknak*, *filmvetítéseknek* stb. Szinte valamennyi felsorolt lehetőségre akad már gyakorlati példa!

A könyvtár mint tanácsadó hely

A könyvtár mint tanácsadó hely, a könyvtáros mint tanácsadó — csak látszólag tűnik új szerepkörnek, feladatkörnek. Gyakorlatilag mindig is a könyvtárosi feladatok közé tartozott a tanácsadás, talán csak kevésbé tudato-

san, mint kellene. A közművelődési könyvtár ugyanis rengeteget tehet, és kell is, hogy tegyen a mentálhigiéne érdekében (utalunk Nagy Attilának a *Könyvtáros* 6. számában megjelent cikkére), hiszen emberi melegséget, közösséget lehet találni a könyvtárban, az emberek kibeszélhetik ott magukat, a könyvtáros meghallgatja őket, s emellett még megfelelő olvasmányt is ajánl! Mennyi pszichés és neurotikus panaszt előzhet meg ezzel a könyvtár esetenként! A kapcsolatoknak olyan finom hálója szövődik a könyvtáros és olvasója között, amely messze meghaladja az olvasmányajánlás, olvasóvezetés hagyományos funkcióját.

Milyen módszereket, formákat képzelhetünk el a közművelődési könyvtár mentálhigiéne funkciójának ellátása érdekében? Például a *kallódó gyerekekkel, fiatalokkal* való foglalkozást. Nem kis feladat, hiszen a hangoskodó, mozgékony fiatalok megzavarhatják a „normális” könyvtárlátogatók nyugalalmát. Külföldi példák azonban azt bizonyítják, hogy a fiatalokkal való elmélyült kapcsolat kialakításával az ilyen konfliktusok elmaradnak, a fiatalok, gyerekek viszont segítséget kapnak társadalmi beilleszkedési nehézségeik megoldásához. Szociálpszichológiai vizsgálatok tapasztalatai megerősítették azt a feltevést, hogy a könyvtárnak szocializációs szerepe van, tehát a gyermek- és serdülőkorban értékátadó, értékalkító szerepet játszik. A kortárs csoportok szabályképző és értékalakító hatását a könyvtár a maga művelődésre ösztönző légkörével minőségileg is meghatározza. A fiatalokkal való foglalkozás során a könyvtáros a szülő, a barát, a pedagógus, az ifjúsági vezető szerepéből ötvözi szerepkörét, magatartását.

Mint ismeretes, könyvtáraink szép számban vállalnak olvasótábori részvételt, akár rendezőként, akár közreműködőként, mert meggyőződtek az olvasótáborok hatékonyságáról. Azt is tudjuk, hogy ez a hatás idővel gyengülhet, közömbösíthető. Igen fontos lenne ezért az *olvasótábori gyerekek „utógondozása”*, s ez csakis folyamatos, évközi kapcsolattartással oldható meg. Hasonló feladat lehetne a *felnőtt utógondozó intézmények támogatása*. A *Könyvtáros* 1980. évi 11. számában megjelent egy ötlet az alkoholizmus-ellenes klubok könyvtári támogatásáról, sajnos, visszhangtalanul. E klubok száma ma már ötven körül van. Tagjaik rendszerint önálló klubhelyiségben, heti egy-két alkalommal jönnek össze, tanulnak, szórakoznak, játszanak, tanulják a közösségteremtést, gyakorolják a társadalmi szerepeket,

gyűjtik a tapasztalatokat a társadalmi visszailleszkedéshez. A földrajzilag közel elhelyezkedő közművelődési könyvtárak — kilépve falaik közül — ellátogathatnának e klubokba, s magukkal vihetnének egy jól összeválogatott kis könyvkollekción, folyóiratokat, újságokat, lemezeket stb. Az olvasás megszerettetésén, a szépirodalom ajánlásán felül a klubokban folyó tevékenységhez kapcsolódhatnának, hiszen valamennyi felmerülő problémához tudna a könyvtáros megfelelő információt adni, az úti-könyvtől a jogi tanácsokig.

Ismert gond, hogy a gyesen levő fiatal anyák, akiket az otthon maradás bizonyos értelemben elzár a világtól, elszigeteltségük következtében gyakorta pszichés bánalmakkal küszködnek. Az elzártság melletti másik gondjuk: nem ismernek megfelelő „családanya”-modelleket, vagyis hiányoznak az e sajátos életforma megszervezéséhez szükséges ismereteik. Ezért lenne fontos a *gyermekgondozási segélyen levő kismamák segítése*.

A *magányosok, öregek* összejövetelei — például *teadélutánok* formájában — emberi melegséget, közösséget, társaságot adhatnának a nyugdíjasoknak, időseknek, egyedülállóknak. Igen gyakori késztetés ez egyébként is a

könyvtárba járáshoz. A kötetlen, kellemes beszélgetések, melyeket kicsit ünnepélyesebbé, a hétköznapitól eltérőké tesz a közösen elfogyasztott tea — az eddigi tapasztalatok szerint a résztvevőknek meghitt, emlékezetes élményt jelentenek.

A tanácsadói funkció természetesen nemcsak a könyvtár falain belül, hanem azon kívül is szükséges. A könyvek *házhoz-szállítása* az idős, beteg olvasók részére már sok helyen kézzelfogható valóság. A teendők között említetjük a Gereben Ferenc cikkében (Könyvtár 1983/6. szám) felelevenített ötletet: a *házi könyvtár* építésére — gyarapítására szolgáló tanácsadó szolgálatot is. Emellett pedig — végül, de nem utolsósorban — nem ártana a *segítők segítése* sem. Tehát mindazon szakembereknek, akik valamiféle segítő kapcsolat részesei (nevelők, tanárok, hivatásos pártfogók, gyermek- és ifjúságvédelmi előadók, szociális gondozók vagy egyszerűen „csak” szülők), alkalmat kellene teremteni a könyvtárban a pszichológiai, pedagógiai kérdések, gondok megbeszélésére, tapasztalatcserére, a gondolkodásmód összehangolására.

Mindannyian tudjuk, hogy számtalan nehézséggel kell szembenéznie annak a könyvtárnak, amelyik a három funkció harmonikus megvalósítására törekszik. Gyakorta nincsenek meg a tárgyi feltételek: nincs olvasóterem vagy külön helyiség, szűk a hely, nem mozgathatók a bútorok, nincsenek képes-hangzó eszközök stb. A személyi feltételeket sem könnyű megteremteni: a könyvtárak amúgy is létszámihiánnyal küzdenek, nem bizonyos, hogy van vállalkozó ilyenfajta tevékenységre, vagy ha igen, nem minden esetben megfelelő a felkészültsége, hiszen e feladatok megoldása más képességeket, készségeket is igényel, mint a szokásos könyvtárosi munka. A többletmunka, ha vállalják, esetleg nem kapja meg az elismerést, sem erkölcsileg, sem anyagilag.

Azzal szintén tisztában vagyunk, hogy az emberek egy részének nincs is igénye semmiféle ilyen szabadidős programra. Ha azonban nem is tesz kísérletet a könyvtár — akár az eddigiektől eltérő, szokatlan — lehetőségek felkínálásával, nem hivatkozhat igényhiányra. Kísérletezni tehát *kell*, s talán éppen e lehetőségek hívják fel bizonyos rétegek, csoportok figyelmét erre az intézménytípusra, olyanokét, akik számára az olvasás, a könyv- és könyvtárhatszolgáltatás egyáltalán nem magától értetődő dolog.

Bartos Éva

Száz év a műszaki haladás szolgálatában

Az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár centenárium

A fennállásának századik évfordulóját ünneplő Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár (OMIKK) jogelődjét, a Technológiai Iparmúzeum szakkönyvtárát 1883. június 24-én *Trefort Ágoston* azzal adta át a nyilvánosságnak, hogy az a „honi műipar előmozdítása céljából az új technikához értő szakemberek képzését segítse, meglévő tudásukat továbbfejlessze”.

Az e munka jegyében eltelt száz év megünneplésére egyhetes rendezvénysorozat zajlott le az OMIKK-ban június elején. A centenárium alkalmából az intézmény az UNESCO-val és az érdeklőt magyar szervezetekkel együttműködve, nemzetközi szervezetek részvételével megszervezte és június 6—8-án lebonyolította a DATABASE'83 elnevezésű konferenciát. A rendezvényen 19 ország képviselőjében mintegy 120 számítástechnikai, információs szakember és könyvtáros vett részt. Az előadások négy szekcióban folytak a következő témákról: 1. a nemzetközileg hozzáférhető adatbázisok kiválasztása és párbeszéd, online használatuk Magyarországon; 2. a szóban forgó adatbázisok használatának megszervezése, szolgáltatásai, rendszerei, alkalmazásuk; 3. az adatbázisok használatának technológiai és módszertani kérdései; 4. az adatbázisok és az információhasználók kapcsolata. A rendezvényen mintegy 50 előadást, valamint hozzájuk kapcsolódó vitákat és megbeszéléseket hallgattak meg a résztvevők. A szemléletesség érdekében a szervező és a résztvevő intézmények kiállítást is szerveztek, és folyamatos információkeresési bemutatókat tartottak, amelyek során párbeszédet létesítettek egyebek között a svájci DATA-STAR-, a bécsi INIS- és az amerikai DIALOG-adatbázisokkal, valamint a konferencia témakörébe vágó filmeket és video-show-t vetítettek. A DATABASE'83 konferenciáról az OMIKK kiadványt tesz majd közzé, az előadások szövegével és a viták anyagával.

E rendezvényen vetítették le először az OMIKK múltját, jelenét és jövőjét bemutató video-filmet — részben az intézmény fiataljainak alkotását —, amely szép sikert aratott.

A június 10-én megrendezett központi emlékülésen az intézmény vezetőin, munkatársain és nyugdíjasain kívül részt vett *Sarlós István*, a Minisztertanács elnökhelyettese, *dr. Székér Gyula*, az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság elnöke, *dr. Korcsog András*, a Művelődési Minisztérium államtitkára és számos más közeleti személyiség. *Dr. Dúzs Jánosnak*, az OMIKK általános főigazgató-helyettesének megnyitó szavai után *dr. Székér Gyula* köszöntötte a jubiláló intézményt és munkatársait. Beszédében a következőket mondta: „Az iparfejlesztési eredményekben benne volt a munkája a 100 esztendővel ezelőtt útnak indított könyvtárnak is, amely a főváros műszaki értelmiségének, a kisiparosoknak és az üzemi munkások tízezreinek kedvelt, sűrűn látogatott intézményévé vált. Az utódintézmény, az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár szerepe ma is az, hogy az új technikát értő szakemberek tudásának korszerűsítését, kiegészítését segítse.

Az előttünk álló feladatok végrehajtásához nagyon sok ismeretre van szükség; tudnunk kell, hogy mi történt a világban, mit fedeztek fel, milyen irányban kutatnak, haladnak. A szükséges információkat már régen nem tudja a kutató, fejlesztő — vagy akár a gazdasági irányító — apparátus a saját erejéből összeszedni. Ezért a műszaki fejlesztés meggyorsításában az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtárnak több vonatkozásban is fontos szerepe van, kellő szervezés esetén döntő szerepe is lehet.”

Ezután az OMIKK-ra mint országos információs központra és országos feladatokról szakkönyvtárra háruló feladatokat részletezve így szólt az intézmény munkatársaihoz, illetve beszélt a tennivalókról: „Önök azok, akiknek

a legszélesebb forrásból állnak rendelkezésükre a műszaki fejlesztéshez, az alkalmazott kutatáshoz szükséges szakirodalmi információk. Ezeket az információkat az eddiginél gyorsabban és a felhasználást megkönnyítő formában kell eljuttatni a fejlesztésben és az irányításban dolgozókhöz. Önöknek kell lehetővé tenniük a jó színvonalú, gyors és egyes esetekben a lényegre tömörített fordítást. Most, amikor a gazdasági környezet hatásaként nagyon meg kell néznünk minden fillér kiadást, és emiatt csökkent a nemzetközi szakirodalom beszerzési lehetősége, Önök azok, akik ezt a hátrányt segíthetnek behozni. Röviden: ahogy jobb, több munkát, jobban szervezett munkát kérünk a kutatóktól, fejlesztőktől, több, jobban szervezett munkát — információt, szakirodalmat — kérünk Önöktől is. Befejezésül az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár működésének továbbfejlesztéséhez kívánok néhány megjegyzést fűzni: törekedjék a gyors, szelektív és az igényekhez illeszkedően feldolgozott információk szolgáltatására, fordítson gondot a meglévő központi K + F (kutatási + fejlesztési) adatbázisok működtetésére, s ha szükséges, újak létrehozására és karbantartására; segítse elő a korszerű információs technológia hazai elterjesztését, és növelje szerepét a műszaki információs kultúra hazai fejlesztésében; erősítse az intézmény országos koordináló szerepét mind a hazai műszaki információszolgáltatásban, mind a műszaki könyvtári munkában, mind pedig a nemzetközi tudományos-műszaki információs együttműködésben.

A magunk részéről számítunk az intézmény nagyobb közreműködésére az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság feladatainak ellátásában”.

Az OMFB elnöke után *dr. Korcsog András* méltatta a százéves intézmény munkáját: „Jubiláns intézményünk valamennyi megjelenési formájában lételemének tartotta a nyíltságot, a szolgálattételt. Már fennállásának legkorábbi szakaszában, s azóta is viszonylag széles felhasználói kör és nagy forgalom jellemezte az intézmény munkáját. Az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár vállalja, folytatja és tágabb dimenziókba helyezi ezt a megtisztelő hagyományt. Színvonalas formában nyújtani tájékoztatást a legfrissebb és legfontosabb eseményekről, ismeretekről: ez volt mindig az intézmény szakmai népszerűségének és elismertségének, vonzerejének legfőbb oka és biztosítója, hiszen nem is lehetett más.

**Dr. Szekér Gyula, az OMFB elnöke
ünnepi beszédet mond**

A használói igények mindig készséges figyelembevételre, a legkorszerűbb technika és technológia alkalmazására irányuló törekvések logikusan vezetnek ahhoz, hogy az egész hazai műszaki kutatás + fejlesztés és termelés könyvtári kiszolgálási rendszerében központi feladatkört kapjon, vállaljon az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár. Az azóta a természetes fejlődés következményeként megszűnt műszaki-termelési könyvtárhálózat létrehozása és felfejlesztése egyike volt az intézmény olyan eredményeinek, amely tán egyedül is indokolná e mostani ünnepség fényét. Korunkban, amikor már végképp és visszafordíthatatlanul lehetetlenné vált, hogy egyetlen intézmény — még a műszaki tudományok egészénél sokkalta szűkebb szakterületen is — egyedül legyen képes minden szükséges dokumentum összegyűjtésére, feldolgozására, minden szükséges szakmai tájékoztatás megszervezésére, egyre növekvő jelentősége van annak is, hogy az OMIKK milyen mértékben és milyen módon vesz részt a könyvtárak és más tájékoztatási intézmények közti információcserében, információáramoltatásban.”

A művelődésügyi igazgatás elvárásait az államtitkár a következőképpen összegezte: „Egyazon cél érdekében dolgozunk mi itt valamennyien: a magyar műszaki kutatást és fejlesztést, a magyar ipar színvonalának emelését, versenyképességének és teljesítményének fokozását kívánjuk segíteni, saját eszközeinkkel.”

Ezután az OMFB elnöke felolvasta a Minisztertanács elnökének, *Lázár Györgynek* üdvözlő levelét, melyet az OMIKK fennállásának 100. évfordulója alkalmából küldött, majd átadta az intézménynek a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának jubileumi oklevelét.

Végül *Ágoston Mihály*, a könyvtár főigazgatója tartott ünnepi beszédet, amelyben a hangsúlyt a jövő feladataira, az intézmény fejlődésére helyezte: „A megismerési folyamatok felgyorsulása, az információk hatalmasra növekedett és tovább duzzadó mennyisége, az ismeretszerzés határainak expozív növekedése nemcsak a halmozódó ismeretanyagban igényel új, gyors és megbízható tájékoztatói lehetőségeket, hanem minőségileg is új követelményeket támaszt az itt dolgozókkal szemben. Megállapítható, hogy munkánk minden vonatkozásban nagy változásnak van kitéve. Még az örökre változatlanok tűnő könyvtárunk is megújul. Az új információhordozók és a számítástechnikai eszközeink csupán kezelési, kiszolgálási változást jelentenek. A könyvtári állomány struktúrájának is változáson kell átmennie. Elhatároztuk, hogy munkánk tartalmi értékét tovább fokozzuk, hazánk szakemberei számára a technikai fejlődés világtendenciáit jobban kiemelő, a hazai aktuális és hosszútávú tennivalókra egyaránt exponáló információs munkát fejlesztünk ki. Kiadói munkánk keretében sikeresnek ígérkező sorozatot indítunk el *A műszaki haladásért* címmel, mely az OMFB vagy más kutatásirányító szervek és a mi intézményünk jelentősebb tanulmányait, elemzéseit fogja közrebecsíteni... Elhatároztuk egy nagyszabású kísérlet megvalósítását. Azt a kísérletet, hogy a társadalmi-gazdasági rendszerünkben megszokott központi gondoskodás igénybevétele helyett önerőnkől tartjuk fenn és fejlesszük tovább szolgálatunkat. Elhatároztuk, hogy megkeressük és összegyűjtjük mindazt a hazai szellemi eredményt, amely ellensúlyozni képes azokat az értékeket, melyeket információs munkánkhoz a világ fejlett országitól szerzünk be. E téren sikerült megerősítenünk és bővítenünk korábbi külkereskedelmi munkánkat, és jogos reményünk, hogy a tervciklus végére el fogjuk érni az általunk felhasznált információs importtal egyenlő mértékű szellemi exportot.”

A főigazgató beszédét felelősségbresztő szavakkal fejezte be: „Ha a majdan jubiláló utókortól munkásságunkért olyan megbecsülést várunk, mint ahogyan az intézményt alapító és hasznosságát kibontakoztató elődeinket most becsüljük, magunk sem hátrálhatunk meg attól a nehéz feladattól, hogy ezt a társadalmunk és gazdaságunk, de talán egész jövőnk számára is nagyon fontos munkát maradéktalanul elvégezzük!”

A centenáriumi alkalmából az intézmény több munkatársa kapott kitüntetést jó munkájának elismeréseként. *Kakuk Sándor* gazdasági igazgató a *Munka Erdemrend* arany, *Kili Lászlóné* személyzeti és oktatási osztályvezető, valamint *Dáczter Éva* gyarapítási osztályvezető az ezüst fokozatát kapta. A Művelődési Minisztérium nyolc munkatársnak *A szocialista kultúráért* kitüntetést adományozta, kilencet pedig *miniszteri dicséretben* részesített. Tizenegy munkatársat az OMFB, egyet a Művelődési Minisztérium *A kiváló munkáért* érdemlel tüntetett ki.

A Szakszervezetek Országos Tanácsának titkára emléklapot adott át az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár fennállásának 100. évfordulója alkalmából. A munkatársak közül hatan vehették át a SZOT kitüntetésének arany, illetve ezüst fokozatát, illetve oklevelet.

A délután folyamán az OMIKK régi és mostani munkatársainak „teljes családja” ünnepelte meg az évfordulót. *Dáczter Éva*, a gyarapítási osztály vezetője beszédében a könyvtár múltjára, a „régiké” munkájára, eredményeire emlékezett, s beszélt a munkás jelenről, a megoldott és a megoldásra váró feladatokról, problémákról.

Az eltelt száz esztendő folyamán nagy változásokon ment át az intézmény. Sok munkáját odaadón szerető ember tette országosan elismert, feladatkörét jól betöltő információs bázissá. De a száz év eredményeit nem lehet végállomásnak, beteljesülésnek tekinteni, különösen ma, amikor egyre több, jobb és frissebb ismeretre van szükség a műszaki és a tudományos életben. Nem elégedhetünk meg a jelen helyzettel, tovább kell lépünk, szüntelenül javítva, tökéletesítve munkánkat, szolgáltatásainkat. A fejlett technika korában már birtokunkban vannak azok az eszközök, melyek mind eredményesebben és megbízhatóbban segítik a növekvő feladatok megoldását. Amint azonban *Ágoston Mihály*, az OMIKK főigazgatója hangsúlyozta: „... a siker nem ezeken az eszközökön múlik. Létezésük hasznos, szükséges, de nem elégséges feltétele dolgainknak. Azokra a kiművelt emberfőkre van a legnagyobb szükségünk, akik akarják és képesek is vállalni, hogy egy megújuló világban — a műszaki információ társadalmi jelentőségéhez méltóan — az ország jövőjét is befolyásoló felelősségteljes szolgálatot végezzenek.”

Pollini Rita

A tudomány eredményeivel való lépéstartás lelkiismereti kérdés is

**Megkérdeztük
a fenntartókat**

*Beszélgetés dr. Hutás Imre
egészségügyi miniszterhelyetttel*

Dr. Hutás Imre miniszterhelyettes feladatkörébe tartozik egyebek között az egészségügyi— orvostudományi szakkönyvtári hálózat felügyelete is. Ez alkalommal azonban nemcsak arra kérjük, hogy az Egészségügyi Minisztériumnak mint e szakkönyvtári hálózat fenntartójának képviselőjében válaszoljon néhány kérdésünkre, hanem arra, szóljon néhány szót az olvasáshoz való személyes viszonyáról is. Első kérdésünk tehát:

— Az utóbbi években, amióta fontos irányítói posztot tölt be a minisztériumban, hogyan alakultak olvasási szokásai, és hogyan elégíti ki információs igényeit?

— Olvasási szokásaim mára jelentősen átalakultak, különösen ha régi önmagamra gondolok. Gimnazista koromban ugyanis „mindenevő” voltam, válogatás nélkül elolvastam azt, ami a kezem ügyébe került. Az idő múltával természetesen válogatni kezdtem, és amióta orvos vagyok, inkább a szakmai irodalmat — folyóiratokat, könyveket — forgatom, kevesebb időm jut a szépirodalomra. A minisztéri-

umban betöltött funkciómmal összefüggésben ez mostanában tovább alakult, változott. Nagyon sokat kell olvasnom aktákat, feljegyzéseket, előterjesztéseket, amelyekkel kapcsolatban döntenem kell. És így — sajnos — elég kevés időm marad arra, hogy mást is olvassak. Késő délután, amikor hazajutok, lazítanom kell, ki kell szellőztetnem a fejemet, s csak az estét és a hétvégeket fordíthatom olvasásra. Későn alszom el, éjfélig szoktam olvasni, és ezt az időt részben arra használom, hogy a szakmával kapcsolatos olvasási minimumot teljesítsem — ez néhány orvosi szakfolyóirat átböngészéséből áll. Információs igényeim olyan értelemben is változtak, hogy régebben — tüdőgyógyász lévén — a tüdőgyógyászati szakirodalmat olvastam, most viszont a fontosabb orvosi témákban általában is tájékozódnom kell, hiszen sokszor kerülök szembe akár az egyetemen, akár a tudományirányításban, tudományszervezésben is olyan kérdésekkel, amelyekben az állásfoglalás szélesebb látókört kíván. Nem lehet egy szakmába bezárkóznom!

— Hogyan jut hozzá az olvasnivalóhoz? Igénybe veszi-e a könyvtárak szolgáltatásait?

— Az alapvető fontosságú hazai folyóiratokra előfizetek, és abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy egy fontos amerikai folyóiratot tiszteletpéldányként kapok. A többivel a minisztérium könyvtári szolgálata lát el. Készségesen rendelkezésemre bocsátják a folyóiratok tartalomjegyzékét, és ezekből választom ki az engem érdeklő cikkeket. Mielőtt a minisztériumba kerültem, az Országos Korányi Tuberkulózis és Pulmonológiai Intézet igazgatója voltam. Az intézetnek igen jó a könyvtára, és a könyvtárosok igen nagy mértékben segítették tudományos munkámat. Ha megjelöltem, hogy milyen téma érdekel, összegyűjtötték a megfelelő folyóiratokat; ha egy bizonyos cik-

ket kértem, előteremtették. A könyvkölcsönzés is rugalmas és hatékony volt, a könyvszerzés pedig az akkori körülmények között nagyon ésszerűen történt. A legfontosabb könyveket be tudtuk szerezni, ezenkívül magam is igyekeztem kialakítani saját szakkönyvtáramat a tüdőgyógyászat területéről. Azoknak az éveknek a legfontosabb könyvei nekem is megvoltak.

— *Más könyvtárral is volt kapcsolata?*

— Abban az időben és különösen fiatal éveimben hűséges olvasója voltam az orvostudományi egyletem könyvtárának. Amikor az első cikkeket írtam, ott körmöltem és ott tanultam meg a szakirodalom kiválogatásának módszereit, a szakismeretekkel kapcsolatos anyaggyűjtést. Most az Egészségügyi Minisztériumnak kitűnő könyvtári szolgálata van. Ezt azért mondom, mert a minisztérium előző épületében rendkívül mostohák voltak a könyvtár körülményei és lehetőségei, emiatt lényegében képtelen volt betölteni funkcióját. Most tartalmát és felszereltségét tekintve is jól működő könyvtár található az új épületben, azonban ez speciális profilú könyvtár, nem általános orvosi szakkönyvtár. De megvan a kapcsolata az Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtárral, mint ahogyan a Korányi Intézetnek is igen jó kapcsolata volt e könyvtári központtal.

— *Az Egészségügyi Minisztérium új épületében helyet kapott az ESZTIK, az Egészségügyi Minisztérium Szervezési, Tervezési és Információs Központja is. Tudomásom szerint ennek könyvtára tölti be a minisztérium könyvtárának a szerepét is. Az intézet azonban — amint azt a neve is kifejezi — tulajdonképpen az egészségügy szervezési és gazdasági vonatkozásaival foglalkozik, így könyvtára is az ennek megfelelő szakirodalmat gyűjti. Itt jegyzem meg, hogy az OIK is, az ESZTIK is a minisztérium egy-egy információs központja. Szabad megkérdezni, hogy miképpen vélekedik az OIK tevékenységéről?*

— Az OIK munkáját a Könyvtáros olvasói bizonyára ismerik. Az utóbbi évek tevékenységéről azt mondhatom, hogy az OIK felelőssége és munkájának súlya nagymértékben megnőtt éppen a külföldi folyóiratok előfizetésének korlátozása következtében. Mert ha visszatekintünk, mondjuk, a tíz évvel korábbi időkre, megállapíthatjuk, hogy csaknem paradicsomi állapotok voltak akkor. A szakkönyvtári hálózat könyvtárai az anyagi lehetőségeiken belül annyi és olyan folyóiratot rendelhettek,

amennyire és amilyenre igényük volt. Ez már sajnos a múlté. Nagyon meg kell vizsgálni, milyen folyóiratokat rendelhetnek. A keret szűkült, és az OIK-on múlik, hogy a csökkenést mennyire fogja megérezni a magyar orvostudomány — és persze a betegellátás is. Hiszen egyáltalán nem mindegy az, hogy egy új terápiás elv vagy egy új diagnosztikus eljárás mikor jut el a felhasználó orvosokhoz.

Nemrégiben tájékozódtam afelől, hogy a folyóiratok előfizetésének korlátozása milyen változást idézett elő a szakirodalom hozzáférhetőségében, hiszen a folyóiratok száma lényegesen csökkent e területen. Találkoztam azzal a megjegyzéssel is, hogy a folyóiratokat egyes helyeken az orvosok presztizsból hazavitték, de el sem olvasták. Most erre nincs lehetőség. A folyóiratokból a legtöbb könyvtár cikkmásolatot ad, de a folyóiratokat nem lehet hazavinni. Megtudtam azt is, hogy a cikkmásolatok iránti igény körülbelül a kétszeresére növekedett. Ez azt jelenti, hogy az utóbbi időben az OIK-hoz is és más könyvtárakhoz is egyre többen fordulnak cikkmásolatokért, vagyis nem csökkent az érdeklődés a szakfolyóiratok iránt — az igények kielégítését pedig a dokumentációs központnak kell megszerveznie és lebonyolítania.

Most nagyon nehéz és folyamatos feladat áll előttünk, hiszen 1984-re és a következő évekre úgy kell terveznünk a folyóirat-rendelést, hogy elkerüljük a fölösleges többes beszerzéseket és lemondjuk azokat a folyóiratokat is, amelyeknek a szakmai értéke vitatható. Erről meg kell győzni az előfizetőket. Ugyanakkor lehetővé kell tenni, hogy továbbra is járjanak a fontos folyóiratok, és a szolgáltatásokat, például a témafigyelést, a bibliográfiai összeállításokat továbbra is fenntartsák, sőt fejlesszék. Különösen fontos annak megítélése, hogy mennyire lehet majd egy-egy kutató vagy kisebb csoport igénye szerinti speciális témafigyelő szolgálatot fenntartani. A belgyógyászat például igen széles terület. Ezen belül egy-egy kisebb részterület folyamatos témafigyelő szolgálata és e területekről az orvosok információs igényeinek magas színvonalú kielégítése a múltban is nagyon fontos célja volt az OIK-nak, s most, a megnehezedett feltételek közepette még nagyobb felelősséggel kell ezt a tevékenységét végeznie.

— *Az OIK az utóbbi években valóban nagy súlyt helyezett arra, hogy felkészüljön a szakirodalmi információs szolgáltatás korszerű technikájára, például a reprográfiai módszerekre.*

Megkezdődött a regionális központok szervezése is, amelyek ugyancsak képesek lesznek — elsősorban az orvosi egyetemek könyvtárainak anyagából — az e területen mutatkozó igények kielégítésére. Az OIK-ban előkészületek folynak a számítógépes információszolgáltatás bevezetésére is. Ezek a módszerek helyiség-igényesek, és az OIK régi gondja az elhelyezés. Sajnos, mind ez ideig nem nyerhetett megfelelő elhelyezést az intézet, az országos információs és könyvtári központ. Mik a kilátások e tekintetben?

— A hatodik ötéves tervben szerepelt egy új épület megépítése. A telek kijelölése megtörtént, és a tervek is nagyjából elkészültek. Mint más beruházást, sajnos, ezt is el kellett halasztani, de semmiképpen sem mondunk le róla. Mindenképpen bízunk abban, hogy az új központ fel fog épülni, de az időpontját nem tudjuk bizonyosan. Az elhelyezés körülményei valóban nagyon mostohák, de könnyelműség volna még csak hozzávetőlegesen is meghatározni, hogy mikor lesz új székház.

Ami a területi könyvtárakat illeti: a megyei felüyeleti vizsgálatok során meglátogatjuk a megyei kórházak könyvtárait is. Azt tapasztaljuk, hogy azokban az intézményekben, amelyeknek az igazgatóját érdekli az orvosi informatika, vigyáznak a könyvtárra. Nemrégiben Miskolcon jártam. A könyvtár igazgatója büszkén vezetett végig a könyvtáron, és nagy örömmel mutatta be új és kiváló minőségű másológépét. Kaposvárott is jártam, ott szintén jól működő orvosi szakkönyvtár van.

Valóban vannak bizonyos központi feladatok, de az alközpontok fejlesztését sem szabad figyelmen kívül hagyni, sőt tudomásul kell venni, hogy a kisebb kórházakban alig van az orvosoknak más kapcsolatuk az orvostudo-

mánnyal, mint a könyvtár. Mert Budapesten az orvos el tud menni orvosi kongresszusokra és más tudományos rendezvényekre, hiszen nincs olyan hét, hogy ne rendeznének ilyet a fővárosban. De egy vidéki kórházban bizony a könyvtár és a folyóiratok nyújtják az egyedüli lehetőséget arra, hogy ne szakadjon meg a kapcsolat a szakmával.

— *A könyvtárak — véleményem szerint — az orvosok továbbképzésének talán a legfontosabb eszközei, hiszen innen kapják naprakészen a tudomány fejlődéséről szóló új információkat. Ha egy orvos nem használja rendszeresen a könyvtárat, néhány éven belül elmarad, és nem tud korszerű módon gyógyítani. Ön szerint az egészségügyi—orvostudományi könyvtári hálózat a jelenlegi állományával, felszereltségével és munkájával — itt a könyvtárosokra gondolok — megfelel-e azoknak az igényeknek, amelyeket az orvosok vele szemben támasztanak?*

— Megfordítom a kérdést. Úgy vélem, hogy az orvosok információs igényének sokkal nagyobbak kellene lennie, és nagyon sajnálom, hogy ez nincs így. Nem tudom ugyan megmondani a rendszeresen olvasó orvosok arányát, de benyomásaim szerint a szakirodalomban való folyamatos tájékozódás semmiképpen sem tekinthető általánosnak. Az orvosi könyvtárak teljesítőképessége a sok nehézség ellenére még mindig sokkal nagyobb mint amennyire igénybe veszik. Ha megnézzük, hogy egy-egy fontos folyóirat hány kézen ment keresztül, mondjuk, három hónap alatt, akkor néha elszomorító képet kapunk. A könyvtárosoknak fel kell kelteniük a szunnyadó érdeklődést, hiszen a lépéstartás lelkiismereti kérdés is. A szakmai ellátás színvonalának alapvető feltétele az orvosi szakirodalom ismerete. Új eszközök jelennek meg az ellátásban, új gyógyszerek kerülnek nagy számban forgalomba, és kellő felkészültség nélkül hatásukat, mellékhatásaikat, alkalmazásuk módját lehetetlen ismerni.

— *Igen, a jó felkészülés, az orvostudomány eredményeivel való lépéstartás lelkiismereti, sőt etikai kérdés. Az orvosi etika előírja, hogy minden orvosnak a legmagasabb színvonalú ellátásban kell részesítenie a betegét. Ennek azonban csak akkor tud eleget tenni, ha lépést tart az orvostudomány fejlődésével általában és szűkebb szakterületének fejlődésével különösen.*

— A vezetők példamutatása is sokat számít! Ha a főorvos nem olvas, nem olvas a beosztott orvos sem. Ha a főorvos hivatkozik egy-egy közleményre, és a beosztott orvosai is tudják,

hogy miről beszél, akkor azokból jó orvosok lesznek. Ha a tájékozódás szokása pályakez-déskor nem alakul ki, azt 50 éves korban már nem lehet pótolni. A főorvosnak olvasásra kell biztatnia a fiatalokat. Sok osztályon vannak referáló ülések, amelyeken beszámolnak az olvasottakról. Ez fontos, de a formális beszámolóknál fontosabb a vezetők példamutatása és az, hogy állandóan foglalkozzanak a fiatal orvosok képzésével a szakirodalom oktatása révén. Tapasztalataim szerint az ilyen mag termékeny talajba hullik, legalábbis az én orvosaim nagyon hajlottak a szóra, kétségtelenül lehetett hatni rájuk.

— *Beszélgésünk elején szó esett az ESZTIK-ről, az Egészségügyi Minisztérium másik, nem kevésbé fontos információs intézetéről. Megkérem, hogy az ESZTIK feladatáról és tevékenységéről is tájékoztassa olvasóinkat.*

— Az ESZTIK speciális intézmény. Könyvtárának fő feladata az, hogy figyelje azokat a nemzetközi kiadványokat, amelyek az egészségüggyel, a népegészségüggyel, az egészségpolitikával, az egészségügyi szervezéssel és az egészségügy gazdaságtanával foglalkoznak. Gyűjti az egyes államok egészségügyi évkönyveit is. Valóban igen széles körű nemzetközi áttekintésre alkalmas könyvtár alakult itt ki, az Egészségügyi Világszervezet sok kiadványa is megtalálható benne. Mindez azért is fontos, mert a külföldi egészségügyi delegációkkal való tárgyalások előtt mód van arra, hogy megfelelő ismertetéseket készítsenek az illető ország egészségügyéről és az azzal kapcsolatos adatokról. Természetesen a hazai szakirodalmat is figyelemmel kísérik.

Két szolgáltatását külön szeretném megemlíteni: a gyorstájékoztatót, ami azt jelenti, hogy bizonyos időközönként füzeteket adnak ki a minisztérium vezetői, az országos intézetek igazgatói és a megyei főorvosok számára, és ezekben részben bibliográfia hívja fel a figyelmet a meghatározott témakörökben megjelent közleményekre, részben pedig összefoglalók tájékoztatnak egyes fontosnak tartott közleményekről. A másik szolgáltatást nemrégiben indították meg, ez abból áll, hogy lefordítják azokat a fontos új tudományos—szakmai közleményeket, amelyeket a vezetőknek minél előbb meg kell ismerniük. A fordításokból 8—10 példány készül a vezetés számára. Jelenleg azt próbálgatjuk, hogy milyen módon válogassuk ki ezeket a legfontosabb anyagokat.

— *Úgy tudom, hogy az ESZTIK nagyobb tanulmányokat is készített különféle, a vezetés*

számára fontos kérdésekről, például a kórházak tervezéséről, egyes osztályok berendezéséről, a gazdálkodásról, a bérezésről, de még a konyha és a mosoda berendezéséről is.

— Valóban. És ez a továbbiakban is az ESZTIK feladata. Kiadja az *Egészségügyi Gazdasági Szemle* című folyóiratot, amelyben ilyen tárgyú közlemények jelennek meg, másrészt hazai szerzőkkel, bizonyos kérdések két-három legjobb szakemberével tanulmányokat készített és jelentet meg. Ezekben feldolgozzák a hazai tapasztalatokat, valamint a külföldi eredményeket és újdonságokat is. E sorozat kötetei folyamatosan jelennek meg 200—300 példányban. A legutóbbi például a műtők rendjével foglalkozik. Azt hiszem, ezeket a kiadványokat a vezetők jól tudják hasznosítani. Nagyon tanulságos sorozat jelent meg a beteg-ápolási napok felhasználásáról és szerkezetéről a különféle szakterületek vonatkozásában.

Az ESZTIK készíti az egészségügy statisztikai évkönyvét is, és a Központi Statisztikai Hivatal statisztikai számára is itt gyűjtik és dolgozzák fel az adatokat, amelyek azután a KSH kiadványaiban jelennek meg.

— *Hogyan történik a két információs intézet irányítása?*

— A XI., a tudományszervezési és informatikai főosztály irányítja az OIK-ot; az ESZTIK önálló költségvetési intézmény, amely az informatika mellett az egészségügy számítástechnikai bázisa is. A XI. főosztályon keresztül tartja a minisztérium a kapcsolatot az ESZTIK-kel is és az OIK-kal is, hiszen mindkettő önálló intézmény. Én személy szerint felügyeletet gyakorolok a főosztály és az ESZTIK felett. Ami a továbbiakat illeti: úgy gondolom, hogy ennek a két információs központnak még jobban együtt kell működnie, a feladatokat még jobban fel kell osztaniuk egymás között, hogy minimálisra csökkentsék az esetleges átfedéseket.

Az ESZTIK a minisztérium épületében már ideális körülmények között működik. Kívánatos volna, hogy az OIK is ilyen feltételek között dolgozhasson. De azért azt tapasztalom, hogy az orvosi könyvtárosok lelkesedése sok mindent tud pótolni. De csak sok mindent — mindent nem! Ezért teljesen egyetértek azzal, hogy a munka további fejlődéséhez az alapvető anyagi feltételeket mindenképpen meg kell teremteni. Ez nem került le a napi-rendről, csak a véghezvitelre nem volt lehetőség a kényszerítő körülmények miatt.

Dr. Székely Sándor

Nagyobb nyilvánosságot!

Milyen szerepük lehet a helyi könyvtári híradóknak az információrobbanás korában egy megye könyvtárügyében? E kérdésre próbált válaszolni *Tóvári Judit* a *Könyvtáros* 1983/2. számában. *Hajdú Géza* és *Kovács Emil* a következő számokban (1983/3. és 4.) továbbgondolta és kiegészítette azt a csongrádi, illetve a komáromi tapasztalatokkal. Én a somogyi helyzetet próbálom összefoglalni úgy, hogy közben az országos gondokról se feledkezzen meg.

Tóvári Judit az 1960-as évektől megváltozott közigazgatási rendszerben a könyvtári híradók legfőbb feladatának a hálózatok szakmai irányítását tekinti. Hogy ez a nézet nem mindig fogadható el, bizonyításképpen idézzünk egy ellenvéleményt, *Mészáros Antalét*, aki a tatabányai József Attila Megyei Könyvtár 1965-ös évkönyvében a következőket írta: „A községi könyvtárak módszertani irányításának fórumát a megyei könyvtári híradók képviselték. [A 60-as évekig. K. F.] A tanácsi kezelésbe adás után azonban a községi könyvtárak irányítása nagyjából közvetlenül a járási könyvtár hatáskörébe került, így a megyei híradók — hasznos feladataik mellett — már csak nehezen tudják ellátni az egész megye irányítását, a nagyobb terület átfogása miatt nagyon is megyei híradókká váltak, nagyon általános jellegűek lettek.”

Ezt természetes folyamatnak tekinthetjük, mert elég csak arra gondolni, mennyit változott a módszertani munka s a vele összefüggő irányító tevékenység, hogy megnövekedett a továbbképzések, a módszertani levelek szerepe az irányításban. Véleményem szerint a rendszeretlenül megjelenő lapoknak nem az irányítás eszközünek szerepét kell játszaniuk, hanem demokratikus fórumokká kell átalakulniuk, ahol minden érdek közvetlenül megnyilvánulhat, szöveket kaphat. Ez azonban nem mond ellent a híradók — köztük a mi folyóiratunk,

a *Somogyi Könyvtárak* — módszertani orgánium jellegének sem. Annál is inkább, mivel a szerkesztők között nagy számban találunk hálózati—módszertani munkát végző könyvtárosokat.

A lapok könyvtárpolitikai fórum jellegét Tóvári Judit és a hozzászólók egyaránt kiemelik. Ez egyrészt a tartalomban, a tárgyalt témákban (együttműködés a hálózatokon belül és a különböző hálózatok között, kapcsolat a fenntartókkal stb.), másrészt a szerkesztő bizottságok összetételében is tükröződik. Minél több könyvtárosi réteget fog át, minél több könyvtárípust tömörít a szerkesztő bizottság, annál nagyobb a lehetősége annak, hogy a híradó az adott megye könyvtárügyének hű tükré legyen, s nem egy vagy két hálózaté (legtöbbször a tanácsié és a szakszervezeté), ami, sajnos, Somogyban is tapasztalható, bár alkalmanként az iskolai hálózat könyvtárosai is megszólalnak a lapban. Viszont semmit sem tudunk például a két főiskola — a mezőgazdasági és a tanítóképző — könyvtári életéről, noha az utóbbiban könyvtársképzés is folyik speciálkollégiumok keretében, s a hallgatók közül többen könyvtársként fognak tevékenykedni. Sajnos, még az sem bizonyos, hogy a *Somogyi Könyvtárak* eljut hozzájuk, mint olvasókhöz. A vállalati műszaki könyvtárak életéről pedig jóformán csak sejtéseink vannak, pedig ezek a könyvtárak szintén a megye határain belül működnek.

Tervszerű munkát végezni, megyei együttműködést kialakítani nélkülük nem lehet. Bevonásuk a *Somogyi Könyvtárak* szerkesztésébe nem a hálózatok egyenlőségi alapon történő szerepeltetésével, hanem a legtágabb szakmai közösségnek, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének az égise alatt megalósuló szerkesztés keretében képzelhető el, mivel ennek a szakmai szervezetnek minden hálózatból vannak képviselői. A közülük verbuvált szerkesztő

bizottság sokkal szélesebb áttekintéssel rendelkezne a megye könyvtárügyéről, szorgalmazója, illetve kollektív szervezője lehetne az együttes tevékenységeknek. A híryanagot továbbra is a hálózati központok „szállítanak”, s az is megoldható, hogy a sokszorosítás munkája, illetve a szerény tiszteletdíjak előteremtése továbbra is az ő feladatuk legyen. Ahhoz, hogy a híradó híuen tükrözze a valóságot, szerkesztőinek ismerniük kell még az irányítók, a fenntartók és az olvasók véleményét is. A híradók sajnálatosan kevés alkalommal szólaltatják meg a párt- és az állami irányítás képviselőit. Legtöbbször csak a könyvtárak életével összefüggő dokumentumok közlésére vállalkoznak. Ez összefüggésbe hozható a lapok publicitásával és terjesztésével is, mert ki tudja megmondani, hogy melyik vezetőhöz jut el az adott megye híradója, olvassák-e, és ha igen, milyen véleménnyel vannak a könyvtárak munkájáról.

Nemrég olvasói fórumot szervezett a Somogy megyei Könyvtár. A fórum tapasztalatairól a *Somogyi Könyvtárakban* cikk jelent meg, s közölte a *Könyvtáros* is. Sajnos, épp a legérdekeltebbek, az olvasók nem tudnak a fórumon elhangzottakról, ezek megmaradtak szakmai belső kérdéseknek, ügyeknek. Ezért kellene „nyitni” az olvasók felé is. Nem nyilván-

nos terjesztésre gondolok, hanem olyasmire, hogy a törzsolvasóknak felhívjuk a figyelmét a lapra, kezükbe adjuk — hisz róluk és nekik is szól híradónk.

A híradók korlátozott nyilvánossága a könyvtárak kellő könyvtárközi szakmai tájékoztatását is nehezíti. A megyei könyvtárak rendszeresen megküldik egymásnak a megjelent híradókat, ám a járási könyvtárakba, az SZMT-megyei könyvtárakba már csak elvétve jut el más megye lapja. A hiányt nem pótolja a saját lap szemlerovata vagy a Könyvtáros *Szakmai folyóiratok, hálózati híradók* című rovata. Többet kell tenni — mint ahogy a vitában hozzászólók is felhívták a figyelmet a nagyobb nyilvánosság megteremtésének fontosságára. Hogy mi lesz ennek a formája, és ki vállalja magára a megvalósítás terhét? Talán az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ, de elképzelhető egy híradók feletti híradó is, amely tallózó jelleggel közölné írásokat a megyei lapokban megjelentek közül. Ez nagyobb társadalmi nyilvánosságot adhatna, s esetleg mozgósítana olyan számbajöhető szerzőket is, akiket eddig e folyóiratok „lekezelése”, alacsony rangja tartott vissza az írástól.

Kopházi Ferenc

Harcot kell indítani az információk hasznosításáért!

Futala Tibor nagy felelősségérzettel és könyvtárosi lelkiismerettel megírt vitaindító cikke (*Könyvtáros* 1983/7. sz.) olyan hatalmas területet ölel fel a könyvtári jogszabályoktól a könyvtártípusokig, a hálózatoktól az együttműködési körökig, a könyvtári szolgáltatásoktól a beruházásokig, a szabványosítástól a könyvtárosképzésig stb., hogy érdemben és alaposan csak egyes résztermákhöz lehet hozzászólni. Ennek megfelelően csupán néhány — általam fontosnak ítélt — kérdésről mondom el gyakorlati tapasztalatokra épített véleményemet s az ezek alapján kialakított javaslataimat.

Hazánkban az információ beszerzésének, feldolgozásának, szolgáltatásának és hasznosi-

tásának nincs felelős gazdája. Annak az elvnek következményeként, hogy „minden szerv maga felelős az informáltságáért”, szétaprózott, gazdaságtalan és korszerűtlen információs technika alakult ki, amely nélkülözi az *információs rendszer* előnyeit és biztonságát. Ezért mindenekelőtt a következők tisztázását, illetve megoldását tartom szükségesnek: 1. A tudomány, a termelés és a társadalom fejlődése érdekében van-e egyáltalán szükség információkra? 2. Hazánk jelenlegi információs rendszere (inkább gyakorlata) kielégíti-e a tudomány, a termelés, a társadalom információs igényeit? 3. Hogyan áll a hazai információs rendszer a nemzetközi összehasonlításban (dokumentumállomány, technikai bázis, szolgál-

tatások, ráfordítások)? 4. Az előbbieket ismeretében mik a kormányzat szándékai és célkitűzései? 5. Kormányhatározat alapján haladéktalanul meg kell tenni az intézkedéseket a korszerű információs rendszer kiépítésére.

Az elmondottak indoklására lássunk néhány példát. Nehogy azt higgye bárki, hogy az első pontban feltett kérdés naiv vagy provokatív, s arra egyértelműen igen a válasz! Számátalan fejlesztési terv célkitűzései között ugyanis egyszerűen nem szerepel az információk beszerzése, az információhasználatban pedig általános tájékozatlanság uralkodik. Így például a vezetőképésben egészen a legutóbbi időkig nem volt informatikai oktatás (a jelenleginek pedig tartalma és gyakorlati módszerei erősen bírálhatók). Nyilvánvaló: ha a vezetőképésben mindezekig nem oktatták az információval összefüggő problémákat, jogos a kérdés, hogy szükség van-e egyáltalán információra? Az információs technika alacsony színvonalára szolgáljon például a következő eset: Egy rektorhelyettesnek sürgősen szüksége volt egy könyvre, s azt kérte a központi könyvtártól, azonnal hozassa be valahogy külföldről. Az adatok ismeretében néhány perc múlva megállapítottuk, hogy a mű a szomszéd tanszéken megvan. Ehhez azonban hálózati katalógusra volt szükség. (Ez például olyan „műszer”, amelyet a vitacikk is említ.) De vajon minden hálózatban van ilyen műszer?

A második kérdésre nem a válasz. Az 1968-ban született párthatározat, a tudománypolitikai irányelvek szerint „a tudományos kutatóhelyek informáltsága nem kielégítő”. Egy évtized múlva az MSZMP Politikai Bizottsága megvizsgálta az említett párthatározat végrehajtását, s az akkori megállapításokat változatlanul időszerűnek találta. De ha a kutatás informáltsága nem kielégítő, akkor ezen a helyzeten változtatni kell! Tudjuk azonban, hogy az ország devizahelyzete nem javított, hanem a végrehajtott kényszerintézkedések folytán inkább rontott az információhordozók beszerzésének állapotán.

Ismereteim szerint a hazai információs rendszer jelentősen elmarad a külföldi információs rendszerektől. Magam láttam működni Londonban, Loughboroughban, Helsinkiben olyan számítógépes információs szolgáltatásokat, amilyenekkel mi nem rendelkezünk, s ezeknél is jobban kiépített szolgáltatások működnek az USA-ban, Japánban és másutt. Nem becslöm le az itthoni kezdeményezéseket, de információs szolgáltatásunk elmaradása

a külföldhöz képest bizonyítható tény. A szakemberektől azt kívánjuk, hogy korszerű, nemzetközileg versenyképes szerkezeteket, gépeket, eszközöket és technológiákat állítsanak elő, de mindezekhez nem tudjuk szervezeten és gyorsan rendelkezésükre bocsátani a szükséges információkat. Részben emiatt, részben az információk lebecsülése miatt a használók igény szintje sem kielégítő, s a kérdés rendezésekor ezt is figyelembe kell venni. A nemzetközi összehasonlító adatokat kell szolgáltatnunk. Ilyeneket például: egy tízezer hallgatót oktató műszaki egyetemnek hány folyóirat jár, az egyetlen költségvetésének hány százalékát fordítják a könyvtár fenntartására, egy ezer főt foglalkoztató iparvállalat mennyit költ információbeszerzésre stb. Az összehasonlítást segítő nemzetközi adatok (mutatószámok, trendek stb.) minden bizonnyal hozzájárulnak majd a döntések előkészítéséhez.

Az eddigiek talán eléggé indokolják, hogy miért kell kormányhatározat a probléma megoldásához. A jelen helyzetben az érvényes jogszabályok mit sem segítenek. A pénzügyminiszter arra ügyel, hogy a devizamérleg rendben legyen, a kamatokat és a devizahitel esedékes részleteit vissza tudjuk fizetni. Mi azonban tudjuk, hogy ha nem gondoskodunk sürgősen a korszerű információs rendszerről, néhány év múlva piaci versenyképességünk veszélybe kerül, mert nem fogunk tudni mit eladni. Akkor már késő lesz a devizát számlálni, hogy mennyi, és mire elég. Kendőzetlenül kimondva: a legnehezebb devizahelyzetben sem engedhető meg az információk behozatalának csorbitása. Ezt azonban nem állapíthatja meg egy-egy kutató, könyvtáros, de még egy minisztériumi osztályvezető sem. Ehhez kormányzati döntés kell. Ha ezt el tudjuk érni, akkor — ha csikorgva is, és talán bizonyos intézmények érdekeinek vagy vélt érdekeinek megsértése árán — a gépezet megindítható, mégpedig olyan ütemben, amilyent a kormányzat helyesnek ítéli.

Az ötödik pontban leírtak megvalósítására azt javaslom, hogy a művelődési miniszter, az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság elnöke és a Magyar Tudományos Akadémia elnöke közös előterjesztésben forduljon a kormányhoz az információs rendszer kiépítése érdekében. Nyilvánvalóan vannak, akik ellenzik egy újabb határozat létrehozását. Véleményük ellen azzal érvelnék, hogy az információk fontosságáról és az információs rendszer kiépítéséről hazánkban még nem jelent meg törvény

vagy kormányhatározat. Az általam javasolt határozat megállapítaná, hogy a nemzeti jövedelemből mennyi (hány százalék) fordítható információk beszerzésére és szolgáltatására (ez különböztetné meg az eddigi határozatoktól). Mindezek nélkül nem látom biztosítva a vitacikk téziseinek megvalósíthatóságát. A jelenlegi gazdasági helyzetben kiemelt határozat és intézkedések nélkül a számtalan helyen indokoltan jelentkező igények sem teljesíthetők,

hiába jelennek meg akár a legfelelősségteljebb szakemberek kívánságlistáiban.

Addig is, amíg az érdekelt kormányzati szerveket az információk fontosságáról nem sikerül meggyőzni, minden erőnkkel a birtokunkban, kezelésünkben levő információk hasznosítását kell a legfontosabb feladatunknak tekintenünk, ha úgy tetszik, harc árán is!

Dr. Héberger Károly

Szerkesztői üzenetek

Dr. H. K. könyvtárigazgató, Budapest:

Igaza van abban, hogy *Péter László* megállapításával (Könyvtáros 1983/5. sz., 262. old.) elentétben *nem* az első eset a hazai egyetemi könyvtárak történetében a debreceni — az tudniillik, hogy nőt neveztek ki az ottani Kosuth Lajos Tudományegyetem könyvtárának élére —, hiszen például *Ruzsásné Faluhelyi Vera* már hosszú évek óta igazgatója a Pécsi Orvostudományi Egyetem Könyvtárának; a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtárát néhány éve még az azóta elhunyt *Gyenge Erzsébet* vezette; a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtárának jelenlegi igazgatója *Vilmon Gyuláné*, az Állatorvostudományi Egyetem Könyvtáráé pedig *Bakonyi Ferencné*. A sort mi tovább is folytathatnánk, helyette azonban hadd jegyezzük meg, hogy Péter László a klasszikus értelemben vett egyetemek, a „filosz”-egyetemek könyvtáraitra gondolt, ebben a vonatkozásban tehát az ő adata is megfelel a valóságnak. Hogy szükítő fogalmazása tudatos volt, a debreceni műhelyről szóló írásának harmadik része is bizonyítja, amelyben (Könyvtáros 1983/6. sz., 327. old.) egyebek között a következők olvashatók: „A Kenézy Könyvtár [a Debreceni Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára] 1981 óta a táj orvosi könyvtárainak központja. A könyvtár igazgatója, *Virágos Márta* elemezte...” stb., stb.

Dr. Zs. J. könyvtárigazgató, Miskolc:

A felszabadulás utáni könyvtárügy eddigi legnagyobb befejezett építkezése valóban nem a Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtáráé, hanem a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Könyvtáráé, amelynek alapterülete 7610 m², szemben az előbbi 6726 m²-ével. Mentségünkül elegánsan sajtóhibára hivatkozhatnánk, arra, hogy eredetileg „egyik legnagyobb”-at írtunk, ez azonban nem volna igaz, mert mi valóban azt hittük, hogy a közigazgatási egyetem könyvtára nagyobb a miskolci egyetem könyvtáránál. Az utóbbi valóságos méretei ugyanis nincsenek benne a köztudatban, de a mi tudatunkban sem, pedig meglehetősen ismerjük a magyar könyvtárak épületedatait, sok esetben még a falusiakét is. A hiányos vagy téves ismeretekért gyakran az érintett könyvtárakat is felelősség terheli: Túlzott szerénységből vagy más okokból mellőzik a közvélemény figyelmét is a könyvtár felé fordító ünnepélyes avatásokat, hézagosak a sajtónak adott információik, nem készülnek náluk alapterületi adatokat és esetleg összehasonlításokat is tartalmazó könyvtári kalauzok; az évente nyilvánosságra hozott országos statisztikai összefoglalások nem közölnek alapterületi számokat, az érdekelt könyvtárak vezetői és munkatársai pedig maguk sem ismerik intézményük legfontosabb mutatóit stb., stb. Jellemző adalék: a Közgazdasági Egyetem Könyvtárának avatásakor minden informátorunk 6000 m²-es alapterületet emlegetett, s csak jóval később tudtuk meg, hogy e könyvtár alapterülete több mint hétszáz négyzetméterrel a sajtóban is meghirdetettnél...

Az Olvasó népért mozgalom

budapesti tapasztalatairól és feladatairól rendezett tanácskozást június 8-án a Hazafias Népfront Budapesti Bizottsága, a mozgalomban érdekelt fővárosi szervezetek és intézmények képviselőinek részvételével. *Bostai Károlyné*, a Hazafias Népfront Budapesti Bizottságának vezető titkára vitaindítójában arról szólt, hogy az eszmecsere egyik előkészítője kíván lenni a mozgalom ősszel sorra kerülő III. országos tanácskozásának. Az Olvasó népért mozgalom II. konferenciája óta eltelt öt évben Budapesten előrelépés történt az olvasási kultúra fejlesztésében. Sokkal több fiatal vesz részt az olvasótáborokban, kibontakozott az anyanyelv-védők mozgalma, szaporodtak az olvasási igényt is felkeltő művelődési közösségek, megújuló folyamat, minőségi átalakulás zajlik. Elhalóban vannak a könyvterjesztés mellett működő könyvbarát-körök, de szaporodnak más művelődési közösségek. Baráti körökbe tömörülnek például számos nagy múltú iskola végzett diákjai, vagy egyes vidéki városokból és környékükről származó fővárosi lakosok. 70 ilyen baráti kör működik már a fővárosban, 27 lakótelepen pedig 90 lakóklub terem társas művelődési alkalmakat. Gyarapodik a fiatalok, nők, nyugdíjasok művelődési köreinek száma is. Ezeknek a művelődő kisközösségeknek nagyobb nyilvánosságot és támogatást kell adnunk — állapította meg *Bostai Károlyné* —, s ebben a munkában számítunk a könyvtárosokra, akik elsőnek szegődtek Darvas József olvasómozgalmi gondolatainak és törekvéseinek szolgálatába.

A vitában *Grósz Sándorné*, a Ganz Mávag könyvtárosa arra figyelmeztetett, hogy szak szervezeti könyvtáraikban csökken a munkásolvasók és a fiatalok száma, valamint a szépirodalom olvasása. *Sándor Ottóné* a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban a fiatalok olvasásáról végzett vizsgálódásokat ismertette. Ezek

adatai szerint az olvasók 35 százaléka 14—18 éves fiatal. Az olvasótermi látogatók száma ug-rásszerűen növekszik, jelenleg mintegy ötszöröse a beiratkozott olvasók számának. *Juhász Róbert*, a Hazafias Népfront Országos Tanácsának osztályvezetője megállapította, hogy az olvasómozgalomnak azért lett a Hazafias Népfront a gazdája, mert ez a társadalmi munka legjobban a népfronttevékenységre hasonlít, amelyben különféle szervezetek önként vállalt tevékenysége és együttműködése találkozik. Az *Illyés Gyula* által korábban emlegetett kedvező nemzetközi széljárás — sajnos — megszűnőben van, de a nehézségekkel számolva is folytatnunk kell a mozgalmat, mert „Enni kell, olvasni muszáj” — ahogy *Karácsony Sándor* emlékezetes megállapítása szól.

Drucker Tibor, a Könyvértékesítő Vállalat igazgatója a könyvkiadással és a könyvterjesztéssel kapcsolatban elhangzott véleményekkel foglalkozott, majd megállapította, hogy a könyvtárak ma sem túlságosan magasak, de a könyvtári könyvbeszerzést mindenképpen központi támogatással kellene segíteni. *Kristó Nagy István*, a Budapesti Bizottság alelnöke javasolta, hogy az országos konferenciáig rendelkezésre álló időben a mostanihoz hasonló fórumokat kerületenként is rendezzenek. *Vajna Gábor*, a Fővárosi Tanács művelődésügyi főosztályának helyettes vezetője hangsúlyozta, hogy az olvasómozgalom eredményessége is az iskolákban dől el. Ez nagy felelősséget ró a pedagógusokra és a könyvtárosokra, akiknek áldozatos munkájára továbbra is lehet számítani.

A tanácskozás végül állásfoglalást készített a Hazafias Népfront Országos Tanácsa részére a mozgalom továbbfejlesztéséről; társadalmi összefogást javasolt a művelődési táborok felkarolására, fejlesztésére és könyvbarát-egyesület létrehozására. (pr)

Kerekasztal-beszélgetés a harmincéves Könyvtárellátóról

A Könyvtárellátó az elmúlt esztendőben munkával, csendben ünnepelte fennállásának 30. évfordulóját. Nem volt csinnadratta, bankett, nem voltak tósztok, részben talán amiatt, hogy éppen ebben az esztendőben hunyt el *Ubornyák László*, a Könyvtárellátó első vezetője, akire az egész magyar könyvtárostársadalom jó szívvvel emlékezik. Az ünneplés elmaradásának másik oka, hogy 1982-ben a Könyvtárellátó egyik legnehezebb évét zárta. Az évforduló azonban mindenképpen választóvonal a magyar könyvtárellátás történetében, s éppen ezért az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ időszerűnek tartotta, hogy kerekasztal-beszélgetésre hívja meg a Könyvtárellátó szolgáltatásait a saját szakmai gyakorlatukból jól ismerő könyvtárosokat, akiknek személyében a legtöbb érdekelt könyvtártípus képviselve volt: mérjék fel az eltelt 30 esztendő tanulságait, valamint a jelenlegi helyzetet és körvonalazzák a következő évek feladatait. A „jubiláns” képviselőtében *Drucker Tibor*, a Könyvértékesítő Vállalat igazgatója, valamint *Győri Erzsébet*, a Könyvtárellátó főosztály vezetője vett részt a megbeszélésen, szakmánkat *Kiss Jenő*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgatója, *Martonosi Pál*, a Kiskunhalasi Városi-Járasi Könyvtár nyugdíjas igazgatója, *Ribicska Raymond*, a Textilipari Dolgozók Szakszervezete Központi Könyvtárának igazgatója, *dr. Rózsa Györgyné*, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtárának igazgatóhelyettese, *Surján Miklós*, a Baranya megyei Könyvtár igazgatóhelyettese, valamint *Vörös Györgyné*, az AGROINFORM fejlesztési és módszertani osztályának vezetője képviselte. A beszélgetés irányítójának szerepét e sorok írója, *Bereczky László*, a KMK osztályvezetője vállalta, aki a továbbiakban — a rendelkezésére álló terjedelmi keretek között szükségkép-

pen tömörítve — igyekszik az elhangzottakat minél hívebb formában tolmácsolni.

Elsőnek *Drucker Tibor* kapott szót, hogy beszéljen a nehézségekről, illetve arról, hogyan lehetne úrrá lenni ezeken, és a Könyvértékesítő Vállalatnak milyen tervei vannak a könyvtárellátással kapcsolatban.

Drucker Tibor: Az elmúlt esztendő nem volt könnyű számunkra, hiszen ekkor került sor a magyar könyvterjesztés átszervezésére, és gazdasági nehézségek sújtották a könyvtárakat is. Ennek ellenére az elmúlt esztendő eredményei is igazolják a már sok év óta tapasztalható dinamikus fejlődést: 1982-ben a könyvtárellátás forgalma 20 százalékkal növekedett az előző évihez viszonyítva. Ezen belül a magyar könyvek forgalma csaknem 15 százalékkal nőtt. A számok egyértelműen azt mutatják, hogy a könyvtárak változatlanul fontosnak tartják és igénybe veszik szolgáltatásainkat. Az 1982-es esztendő azért is fontos volt számunkra, mert néhány kezdeményezésünk kezdett beérni. Ezek közé tartozik a hanglemezszolgáltatás, amely 1981-hez viszonyítva kb. 30 százalékkal növekedett. Új szolgáltatásunk, a bútorrellátás keretében a múlt évben 13 millió forint értékű könyvtári bútort adtunk el. Az eredmények jobbak is a vártnál. Arra számítottunk, hogy a könyvtárak súlyosbodó könyvbeszerzési gondjai rá fogják nyomni a bélyegűket a Könyvtárellátó tevékenységére is, s forintértékben nagyjából az előző évi szinten fog maradni a könyvbeszerzés. A tavalyi adatok azonban egyértelműen bizonyítják, hogy bár a könyvtárak nagy számban vásárolnak viszonylag drágább kézikönyveket, lexikonokat, szótárakat, a 14—15 százalékos forgalomnövekedés nem csupán az áremelkedésekből fakadt, hanem azt is jelenti, hogy valamivel több könyv jutott a könyvtárakba mint 1981-ben. Nem szeretném azonban, ha ezek a szép szá-

mok elfednék a gondokat. Az elmúlt 30 esztendő alatt, miközben dinamikusan nőtt a Könyvtárellátóval szerződő könyvtárak és a kiküldött könyvek száma, egyáltalán nem változtak azok a feltételek, amelyek között a könyvtári ellátást könyvtárellátó főosztályunk végzi. Ma is az 1952-es manufaktúrális körülmények között folyik a munka.

Nem sikerült számottevő változásokat elérni alapvető céljaink terén sem: még ma sem elég gyorsan, ma is nagy hibaszázalékkal kapják meg a könyveket a könyvtárak. Változatlanul egy szándékaiban jóakaratu, de lehetőségeiben korlátozott termelőszoövetkezet melléküzem-éga végzi a könyvek szétküldését, s még most sem tudjuk pontosan eltalálni, hogy egy-egy műből hány példányt fognak rendelni a könyvtárak. Így a rendelések egy részét nem tudjuk teljesíteni, ugyanakkor nagymértékben megnövekedtek a jóformán eladhatatlan raktárkészletek.

Változást csakis a mélyreható korszerűsítés, a számítógépes módszerre való áttérés hozhat. A készülő könyvek imprimatúra-példányai alapján összeállított *Új Könyvek*, illetve rendelőjegyzékek, kombinálva a számítógépes rendelésszesítéssel lehetővé tennék annak a nagy különbségnek a csökkenését, amely a Könyvtárellátóba a kiadóktól beérkezett könyvek és a megrendelések között pozitív vagy negatív irányban mutatkozik.

Amiben megítélésem szerint lényeges fejlődést értünk el, az a könyvtarostársadalommal és a magyar könyvtári hálózatokkal kialakított jó együttműködés. Az elmúlt néhány év alatt számos tanácskozáson több ezer könyvtárossal találkoztunk. Az őszinte beszélgetések során elmondtuk gondjainkat, meghallgattuk a könyvtárosok panaszait, és együtt határoztuk meg a könyvtárellátás teendőit, amelyek közül néhányat már valóra váltottunk: jó néhány nem hivatásos kiadó könyveit a hivatásos kiadók kiadványaival együtt juttatjuk el a könyvtáraknak; előre léptünk a teljes körű könyvtári ellátás megteremtésében is, nem csupán könyveket, hanem teljes felszerelési rendszert, bútorokat, könyvtári nyomtatványokat, kartotékokat, hanglemezeket szállítunk a könyvtáraknak, s a jövőben árusítani kívánjuk az audiovizuális médiák teljes rendszerét a diafilmekről a videokazettákig. Célunk olyan szolgáltatásokat nyújtani a könyvtárosoknak, hogy többet tudjanak foglalkozni fő feladatukkal, a könyvekkel és az olvasással, az olvasó emberrel.

Bereczky László: Annak idején a negyed-

százados fennállását ünneplő Könyvtárellátóról a *Könyvtárosban* (1978/1. sz.) egy Győri Erzsébet nevű könyvtáros írt, és ebben a cikkben elmondta, hogy bár nem kíván ünneprontó lenni, fontosnak tartja, hogy az évforduló ürügyén szóljon a gondokról, nehézségekről is, mindenről, amit a könyvtárosok szeretnének megkapni a Könyvtárellátótól, de azokat nem, vagy nem egészen úgy kapják meg. Mármost az történt Győri Erzsébettel, hogy néhány évvel ezelőtt azt mondták neki: próbálja meg ő ezeket a problémákat megoldani. Szeretném megkérdezni, mennyiben tudta e hajdanott könyvtáros gondjait eloszlatni Győri Erzsébet, a Könyvtárellátó főosztály vezetője.

Győri Erzsébet: 1981. január 1-én, amikor beléptem a Könyvtárellátóhoz, *Ubornyák László* egy dossziét tett az asztalomra. Ebben a dossziében néhány levél volt. Így adta át: Kedves Erzsébet, van itt néhány goromba levél, amelyeket hangvételük miatt nem tudtam megválaszolni. Arra kérem, hogy ezt a restanciát valamilyen formában számolja fel. — Fölnyitottam a dossziét, a tetején az a goromba hangú levél volt, amelyet 1976-ban én küldtem a Könyvtárellátó vezetőjének! Az akkori nehézségeket a könyvtarostársadalom minden tagja ismeri. Ez a két esztendő számomra arra volt elegendő, hogy megismerjem azokat a nehézségeket is, amelyek az akkor 25 éves Könyvtárellátónál jelentkeztek; a gondokat mindkét oldalról lássam. Mint könyvtáros, tudom mit jelent, ha későn kapja meg a könyvtár a könyvet; ha nem kapja meg a könyvet; ha nem az a karton van a könyvben, amelyik hozzá tartozik; ha egy bibliográfiai leírás téves, vagy például ha késnek a hanglemezekhez ígért katalóguscédulák. Mindennek következtében mint a Könyvtárellátó vezetője talán jobban tudom, mi az, amin túl kell lépni, mi az, amit meg kell oldani.

Bereczky László: Véleményem szerint nem egy vonatkozásban túlon túl szerények voltak a Könyvért és a Könyvtárellátó képviselői. Az elmúlt öt esztendő alatt ugyanis például a 155 millió forintos évi könyvvásárlás 262 millióra emelkedett, a szerződő könyvtárak száma pedig 4356-ról 6227-re nőtt. Akad azonban e számok közt meglehetősen csalóka is. A szerződés kötő könyvtárak számának emelkedése nem egyértelműen jó. Sőt! Egyértelműen rossz. Ennek a gondnak a megoldása persze nem a Könyvtárellátóra és nem a Könyvértre vár, hanem a magyar könyvtárügyre: Ellátó rendszereket kell teremteni

Drucker Tibor

Györi Erzsébet

Bereczky László

mind a közművelődési, mind a szakszervezeti, mind az iskolai könyvtárak hálózataiban!

Kiss Jenő: Azt gondolom, előbbre lehetnének közös gondjaink megoldásában, ha a könyvtárellátás — *művelődéspolitikai* jelentőségének megfelelően — a könyvterjesztésen belül nagyobb hangsúlyt, jobb feltételeket kapna. Sokkal fontosabbnak érzem annak hangsúlyozását, hogy ezek a könyvek *könyvtárakba* kerülnek, mint a kétszázvalahány millió forintot. A könyvtárellátás nem mellékes vagy egyszerűen az egyik terepe a könyvterjesztésnek. A másik problémám: nem tudom, hogy nem volna-e célravezetőbb, ha világosan nyilvánvalóvá tennénk a könyvtárellátás és a könyvtárügy esetenként eltérő érdekeit. Ez a társadalom más területein is azzal járt, hogy jobban tisztázódtak a frontok, és így talán könnyebb volt megoldást találni. Bár nagyon örülünk a jó kapcsolatoknak és drukkolunk a Könyvtárellátónak, de az ő és a könyvtárak gondjainak megoldását is jobban segítené, ha világosabbá válnának a frontok, és nem ennyire családon belüli dolgoknak tekintenénk ezeket a kérdéseket.

Drucker Tibor: Mi elsőbbséget szavatoltunk a könyvtárellátásnak, és arra törekszünk, hogy ezt a magyar könyvszakma is elfogadja. Fontos a könyvtárak számára bizonyos előjogok megadása. Ezek közé tartozik a készülő könyvek műszaki példányainak a megjelenés előtti eljuttatása hozzánk. Nem mindig sikerül ezt elérni. Pillanatnyilag a könyveknek körülbelül jó feléből kapunk műszaki példányt, amivel tehát meg tudjuk gyorsítani az Új Könyvek idejében történő elkészítését. Hogy valóban gyorsabbá váljunk, azaz nem sokkal a könyves-

boltokban történő megjelenés után a könyvtárakba is eljusson a könyv, ahhoz egyhónapos előnyhöz kell jutnunk a könyvek tájékoztatási, előkészítési rendszerében, felszerelésében és expedálásában.

Az elsőbbség kérdéséhez tartozik az is, hogy garantáltan annyi példányt tudunk-e juttatni a könyvtáraknak, amennyit azok egy-egy műből igényelnek. Az egy évvel korábbi rendeletek alapján persze mindent szavatolni lehet, ám csak a tényleges rendelések időszakában derül ki, hogy óriásiak az eltérések az előzetes és a valódi vásárlási szándékok között. Egy korábbi interjúban (*Könyvtáros*, 1982/3. sz.) néhány szemléletes példát soroltunk fel arra vonatkozólag, mennyire nem tudunk még becsülni, s van olyan könyv, amelyikből 1000 példányt rendeltünk, holott 2000-re lett volna szükség; van, amiből 4000 példányt rendeltünk, pedig abból csak 2000 kellett volna. Az első esetben 1000 példány a hiány, és ilyenkor lélektanilag kerülünk nagyon rossz helyzetbe, a másik esetben anyagilag, gazdaságilag, a raktártérben, a készletnövekedésben válik érzékelhetővé a hibás döntés. A megoldás a korszerű rendszer kiépítése lehet.

Bereczky László: Ejtsünk szót a Könyvértékesítő Vállalatnak, illetve Könyvtárellátó főosztályának az idegen nyelvű könyvekkel kapcsolatos ténykedéséről is. Megkérem *dr. Rózsa Györgynét*, számoljon be tapasztalatairól. Ne feltétlenül a múlt esztendőjét vegye figyelembe, amikor közismert okok miatt teljesen abnormális állapotok uralkodtak ezen a téren, inkább arról szóljon, mennyire vannak megelégedve az idegen nyelvű könyvellátással, és milyen kívánásaik volnának.

Dr. Rózsa Györgyné

Kiss Jenő

Vörös Györgyné

Dr. Rózsa Györgyné: A gyanútlan szemlélő azt hihetné, hogy a dolog végtelenül egyszerű: megrendelnek egy nyugati könyvet, és amikor beérkezik s elküldik címünkre, az importcsoport be is fejezte tevékenységét. Hát ez nem egészen így van. Kapcsolatunknak csak mintegy 50—60 százalékát teszi ki ez a tevékenység. Mi ennél sokkal többet kapunk a Könyvértékesítő Vállalat importcsoportjától, nagyon jó kapcsolatunk van velük, munka-, emberi, szakmai kapcsolat. Jó, hogy ugyanazok az emberek dolgoznak ott évek óta, tehát biztosan számíthatunk ismereteikre, tudásukra. Ha telefoninformációra van szükségünk, mert például egy kiadó után nyomozunk, vagy nem elég a mi kézikönyv-állományunk egy adat azonosításához, bármikor a rendelkezésünkre állnak, és évek óta nem fordult elő, hogy nem kielégítő vagy téves információt kaptunk volna tőlük. A nyugati könyvekkel kapcsolatban csak azt mondhatnám még, hogy itt is központi kérdés a gyorsaság. Megeshet, hogy sok-sok pénzt adunk egy könyvért, s mire megérkezik hozzánk, már elavult. A szakkönyvek avulási üteme félelmetesen gyors. Jó lenne, ha a megrendelés után — mondjuk — 8—10 hónap múlva már sürgethetnénk a szállítást. Különösen a nyugat-európai könyvek esetében, hiszen azok lerakatai, például a *Springer* cégé, meglehetősen közel vannak hozzánk.

Győri Erzsébet: Való igaz, hogy a szakirodalom esetében létkérdés a frissesség, és az is igaz, hogy Nyugat-Európából sokkal gyorsabban jöhetne a könyv. Valójában esetünkben egy külkereskedelmi és egy belkereskedelmi vállalat közös akciójáról van szó, amelyben

eltérő érdekek ütköznek. Egyébként meggyőződés, hogy a kérdést meg lehet oldani. Vannak példánk arra, hogy amikor a vevőnek igen szükséges egy könyv, akkor — jöhetnek nagyon nagy tortúrával — a Kultúrával közösen, így-úgy azért mégiscsak el lehet érni, hogy legalább a biztos „nem”-et megtudja a vevő, azt, hogy a piacon már nem kapható a keresett mű. Mindenképpen lehet lépni, sőt kell is. Általában olyanfajta kiadványokkal van gond, amelyek megrendelése nem közvetlenül a kiadóhoz kerül, hanem bizományosokhoz. Ez nem jó sem a könyvtárügynek, sem a kutatásnak.

Vörös Györgyné: Az AGROINFORM és a MÉM-hálózat legsúlyosabb gondja ebben a vonatkozásban talán az, hogy könyvtáraink a rendelés után nem tudják figyelemmel kísérni a könyv útját. Továbbításra került a rendelés? A keretük hány százaléka van lekötve? Mikor érkezik be a könyv? Általános tapasztalat, hogy Európából körülbelül fél éven belül, Amerikából pedig 8 hónap, esetleg másfél év múlva. Ez az, amit nem lehet pontosan kiszámítani. Így az év végén a könyvtárvezető nem tudja eldönteni, mit csináljon. Decemberben már hova szaladgáljon, mit vegyen a pénzéért, hiszen keretét nem tudja átvinni a következő évre! Olyan látszat támadhat, hogy a könyvtáros rosszul gazdálkodik állománygyarapítási keretével. Ezért szeretnénk a könyv útját a rendelések feladásától kezdve folyamatosan figyelemmel kísérni. A IV. országos könyvtárügyi konferencia ajánlásai (*Könyvtáros*, 1982/2. sz.) és a 76-os könyvtárügyi törvényerejű rendelet nagy hangsúlyt helyeznek a könyvtárak közötti együttműködésre és a tevékenység összehan-

golására. Szeretnénk, ha ez a könyvimportban is jelentkeznék, ha az ágazati központokkal szorosabb kapcsolat alakulna ki. Ez valamenyünk érdekét szolgálná.

Bereczky László: Hadd kérdezem meg a tudományos és szakkönyvtárak jelenlévő képviselőit: A magyar könyveket, magyar szakkönyveket a Könyvtárellátón keresztül szerzik be?

Vörös Györgyné: Megjelenik egy könyv, azt a felhasználó meglátja valahol, vagy valamilyen más úton-módon tudomást szerez róla. Már másnap azt mondja a könyvtárosnak, hogy az a könyv kellene neki. Ha a könyvtár szerződést kötött a Könyvértékesítő Vállalattal, akkor ugyan feldolgozva érkezik hozzá a könyv, nem neki kell egyenként gépelnie a katalóguskartonokat, de várnia kell a műre. Olvasóját, különösen a leggyorsabban informálódókat nem tudja azonnal kielégíteni. Ez pedig nagy baj.

Bereczky László: Szerintem a magyar könyveket mégis feltétlenül a Könyvtárellátótól kellene beszerezni, a szakkönyveket is. Ne fetisizáljuk a könyvesbolti vásárlást. Ha egy nagy szakkönyvtár feldolgozószolgája a könyvesbolti megjelenéssel egy időben tesszük rá a könyvet, akkor is legalább másfél hónap, amíg az olvasóhoz kerülhet. Tehát ott vagyunk, ahol a part szakad, utolértük a Könyvtárellátót. A cél persze az volna, hogy a Könyvtárellátó a könyvesboltoknak is konkurenciát jelentsen, a szakkönyvtárak pedig feldolgozva kapják meg a szakkönyveket.

Győri Erzsébet: Van olyan elképzelésünk, vagyis inkább csak álmunk, amely szerint saját kezelésbe vennénk a könyvtárellátás könyvkülkereskedelmét, tehát kiiktatnánk a közbeékelődött szervezetet, ami megítélésünk szerint a koordináció és a tájékoztatás minden vonatkozásában jobbá tenné a helyzetet. Pillanatnyilag ugyanis a Kultúrának valójában nem érdeke az ilyen anyaggal való foglalkozás.

Surján Miklós: Szerintem csodálatos lenne, ha a Könyvtárellátó külkereskedelmi jogot kapna. Az egyre szaporodó, egyre nagyobb állománnyal rendelkező zenei gyűjtemények például csak azt vásárolhatják meg Magyarországon, amit a külkereskedelmi joggal rendelkező Magyar Hanglemezgyártó Vállalat behoz. De minthogy a gyűjtemények egyre nagyobbak, egyre kevésbé van szükségünk kommersz lemezekre, vagy — mondjuk — a IX. szimfónia 10., 11., 12. előadására. Tehát meghatározott műveket kellene behozni és nem

nagy példányszámban, hanem a könyvtárak részére két-három példányban. Ez pillanatnyilag Magyarországon megoldhatatlan, és azt hiszem, hogy csak akkor volna lehetséges, ha a Könyvtárellátó rendelkezne importjoggal.

Hadd térjek vissza még az előbbi kérdésre! Véleményem szerint a közművelődési könyvtárhálózat nem volna képes pillanatnyilag azt a feladatot ellátni, amit a Könyvtárellátó levelez a válláról. Ezt, azt hiszem, egyértelműen ki kell mondani, még az „A”-típusú könyvtárak esetében is. Vannak azonban gondok. A közszégi könyvtárak számára változatlanul roppant nagy gondot okoz a rendkívül sok törlés a rendelőjegyzékeken. Ismerem egy kicsit a Könyvtárellátót belülről, évek óta idejárom, tehát tudom ennek az okát, de mégis újra és újra ki kell mondani: igen fájdalmasan érinti a kisebb könyvtárakat, hogy megrendelt könyvek sokszor 20—30 százalékat vagy esetenként még ennél is többet nem kapják meg a „húzások” következtében, és akkor már sehol nem lehet azt a könyvet beszerezni. Ez mindannyiunk által ismert nehézség, de azt hiszem, meg kell említeni. A másik, ami gondot okoz, ha nem is mindenütt, az előfizetés és az elszámolás rendszere. A Könyvtárellátónak ez ügyben tennie kellene valamit. A pénzügyi és a gazdasági szakemberek kifogásolják, hogy az előfizetés csak februárban kezdődik, tehát jóval a pénzügyi év lezárta után, addig nem tudni, hogy mennyi pénz marad stb. Tisztázatlan, hogy át lehet-e vinni pénzt a következő évre, vagy nem, van aki megengedi, van aki kifogásolja.

Martonosi Pál: 1949-ben lettem a Kiskunhalasi Városi-Járasi Könyvtár igazgatója, tehát a Könyvtárellátó egész elmúlt 30 évét átéltem. Emlékszem azokra az időkre, amikor még a Népkönyvtári Központtól kaptuk a könyveket ömlesztve, és nagyon sok gondal, bajjal került az az állomány a könyvtár polcaira. A *Könyvtáros* 1953-as első számában megjelent egy tájékoztató a Könyvtárellátó megalakulásáról és szolgáltatásairól. Föllélegeztünk és nagyon nagy örömmel vettük tudomásul, hogy végre lesz egy olyan vállalat, egy olyan bolt — ahogy mondtuk —, ahol azokat a könyveket tudjuk megvásárolni, amelyekre szükségünk van. Ismerve az akkori könyvtári technikai fölszereltséget és az akkori szakembergárdát, óriási jelentőségű dolog volt ez számunkra. A jelenre térve sem hallgathatok arról, hogy rendeléseink, főleg a kisközszégi könyvtárak rendelései, nagyon meghúzva, sok törléssel kerülnek vissza, és ez igencsak gátolja

Martonosi Pál

Ribicska Raymond

Surján Miklós

a tervszerű állománygyarapítást. Azt is tudom, hogy a Könyvtárellátó ennyi ezer könyvtárt mostani technikai felszereltségével talán nem is tud jobban kiszolgálni. Mindenesetre dicséretes, hogy legalább a „B”-típusú könyvtárak nem panaszkodhatnak. Községi könyvtáraink vonatkozásában azonban föltétlenül előbbre kell lépni. Igen jó és nagyszerűen használható az *Új Könyvek* című állománygyarapítási tanácsadó, és a sok-sok egyéb anyag is, ami a könyvtárak rendelkezésére áll. Viszont jóval tovább kellene lépni a propagandaanyagok készítésében.

A bútorokkal kapcsolatban is volna megjegyzésem. A Tanért, amikor néha rendeltünk bútorokat, annyiféle bútorarabot küldött, ahányszor rendeltünk. Még a katalógusszekrények fiókmérete is eltérő volt. Ha a Könyvtárellátó valóban foglalkozni kezd a bútorokkal, berendezési tárgyakkal, és ilyenekre is ügyel, vállalkozását csak üdvözölni lehet, mert így megszűnhet a könyvtárak kiszolgáltatottsága.

Kiss Jenő: Többen is említették már, hogy mit várunk a Könyvtárellátótól, és mit kellene a könyvtáraknak tenniük. Amit Drucker Tibor felvázolt, olyan program, amely a könyvtárosok szíve vágya. Mégis azt hiszem, lehet itt valamilyen fontossági sorrendet is felállítani. Abban — gondolom — mindenki egyetért, hogy első és legfontosabb feladat a folyamatok gyorsítása. Gyorsabban és lehetőleg törlések, kihúzások nélkül kapják meg a könyvtárak, amit megrendelnek! Az én ismereteim szerint ezt a célt más úton, mint gépesítéssel, elérni nem lehet. Erre gondoltam, amikor egyebek között azt mondtam, hogy ez nem a Könyvtár-

ellátó és nem a könyvtárak ügye. Közös ügyünk, hogy még ilyen gazdasági körülmények között is meg lehessen teremteni erre a feltételeket.

A kívánságlistát bővíteném még: A nem hivatásos kiadókat lehetőség szerint még teljesebben föl kellene deríteni és bevonni a könyvtárellátásba, ez rengeteg energiát takarítana meg a könyvtáraknak.

Az elmúlt években nagyon sok jó irányú változás történt a gyorsítást illetően. Az valósult meg, ami a Könyvtárellátón, illetve az OSZK KMK-n meg néhány kiadón múlt. Az *Új Könyvek* lényegesen gyorsabban követi a könyvkiadást, de sajnos a kiszállítás nem vált gyorsabbá. Az *Új Könyvek* negyedéves és éves kumulációi nagyon sokat késnek, és ezt joggal nehezményezik a könyvtárosok.

Nagyon jó, hogy a Könyvtárellátó már a bútorra is kiterjesztette tevékenységét, ez régi ígéret, és végre megvalósult. A bútorok azonban drágák. A Könyvtárellátó bútorai drágábbak, mint a többi cégé, nem is tudom, hogyan lehetne ezen változtatni. A különféle nyomtatványok, eligazító táblák stb. unalmasak, régi-ek. Újabbakat, korszerűeket kellene tervezni. Már a beszélgetés elején is mondtam, hogy jól megvagyunk mi a Könyvtárellátóval, létezni sem tudnánk nélküle, csak éppen azt kell világosan tudnunk, és ez szerintem nem rontja, hanem javítja együttműködésünket, hogy azért a Könyvtárellátó kereskedelmi vállalat, nem a könyvtárosok, nem a könyvtárak vállalkozása. Ez utóbbira egyébként külföldön találnunk példát. A Könyvtárellátónak nem kell amiatt szégyenkeznie, hogy kereskedelmi vál-

latat. Az is rendben van, ha megkéri az árát szolgáltatásainak, de ha odajutunk, hogy ez jótékonykodásnak tűnik, nem hiszem, hogy segíti az ügyet. Világossá kell tenni az érdekeket, az érdekekben pedig van ellentét, de ez nem baj.

Ribicska Raymond: Teljesen egyetértek Kiss Jenővel, aki elismeri, hogy a Könyvtárel-látó nélkül nem akarunk, nem is tudunk tevékenykedni. De meg kell mondanom, hogy az alap gondokat változatlanul nem látom megoldottnak, és ezért egy kicsit kétkedő vagyok az új tervekkel kapcsolatban. Osztom azoknak a véleményét, akik szerint az alap gondokon kell először segíteni, de nagyon rossz időszakban álmodozunk. Most úgy tűnik, hogy a lehetőségek még az eddigi, úgynevezett garantált fejlesztést is megkérdőjelezzük. Ha csak a saját hálózatokról beszélek, mi például eddig előfizetéses rendszerben dolgoztunk, azonban sajnos kénytelenek vagyunk áttérni az átutalásos rendszerre, mivel előre nem tudjuk, mennyi pénzünk lesz az év folyamán. A vállalatok csak azt ígérhetik, hogy amennyiben nyereségesek lesznek, támogatják a könyvtárak fejlesztését is. Ilyen körülmények között egy kicsit utópiának tűnik számomra a sok szép elképzelés. Egyelőre azt sem tudjuk megoldani, hogy például az ünnepi könyvhéten ott legyenek a könyvtárakban a könyvhét könyvei. Az első rész általában megérkezik, de a második hetekig csúszik – így volt ez az elmúlt évben is. Attól tartok, hogy a Könyvtárel-látó tevékenységének elaprózottsága csak fokozódik. Feladatainak növekedésével az alapfeladatokra még kevesebbet tud majd fordítani eszközökben is, emberekben is, mert nem hallottunk arról, hogy volna anyagi fedezete is az új elképzeléseknek. A Könyvtárel-látó nagyon segítőkész minden tekintetben, a kiszállítástól a bevétel-igazgatásig, a tömegkapcsolat-szervezési osztálytól a Könyvértékesítő igazgatójáig. Hadd tegyem hozzá, hogy az *Új Könyvek* recenziói valóban a könyvtárosok számára, informálására készülnek, a könyvtárosok érdekeit, a művelődéspolitikai szempontokat veszik figyelembe.

Drucker Tibor: Néhány héttel ezelőtt lezajlott egy megbeszélés az egész könyvtári ellátási rendszer számítógépes technikájának létrehozásáról. Elhatároztuk, hogy a vállalat rendelkezésére álló fejlesztési alapokat elsősorban a könyvtári ellátás rendszerének korszerűsítésére, fejlesztésére kívánjuk fordítani, és ehhez szeretnénk még újabb támogatást is sze-

rezni a kulturális kormányzattól, az Országos Közművelődési Tanácstól. Legfontosabb feladatnak a gyorsítást, és ezzel együtt az ellátás hiánytalanná, másrészt teljes körűvé tételét érezzük. Ez egységes rendszert kell hogy képezzen, alapja pedig a számítástechnika. Ehhez kapcsolódik a nyomdai háttér korszerűsítése, amelyre a könyvtári ellátás épül. Tehát saját sokszorosító üzemünknek a fejlesztése, gépeinek, gépi berendezéseinek, nyomó- és szedőtechnikájának — beleértve az ivösszehordó gépet is —, tehát egy korszerű nyomdai bázisnak a kialakítása. Ebbe szorosban beletartozik az is, hogy a Könyvtártudományi és Módszertani Központtal, az Új Könyvek szerkesztő bizottságával még harmonikusabbá, szorosabbá kívánjuk fűzni kapcsolatainkat. Ezzel egyidőben végre kell hajtunk a korszerűsítési programot, el kell érni, hogy legyen egy olyan csarnokunk, ahol a könyvek könyvtári földolgozását, előkészítését, expedálását korszerű körülmények között, lehetőleg a könyvanyag közelében, tehát a szállítási költségek megtakarításával tudjuk elvégezni. Vannak olyan terveink — lehet, hogy nagyra vágyó tervek —, hogy felállítunk saját kötetzetet, korszerűt, gépesítettet, olyat, mint például a svéd könyvtárel-látó, ahol a kiadott könyvek csaknem 90 százaléka könyvtári kötésben kerül forgalomba. Ezzel együtt szeretnénk valóra váltani olyan terveket, amelyek megvalósítása létszükséglet a korszerű könyvtári ellátás számára: a nem hivatásos kiadók kiadványaival, raktári bútorokkal, kiségekkel, audiovizuális eszközökkel — a hanglemezekről a magnón játszható hangos könyvekig és videokazettákig mindennel — el kívánjuk látni a könyvtárakat, mindazzal tehát, amire szükségük van. Ezek valójában nem nagyra törő tervek, hanem a szellemi, anyagi erők koncentrációjával megvalósítható programok, amikhez várjuk az ösztönzést a könyvtárostársadalomtól is.

Győri Erzsébet: A gépesítés felé megtettük az első lépéseket. Elkészült két rendszer-tanulmány, ezek megkeresték azokat a csomópontokat, amelyek munkánkat nehezítik és lassítják, és e tevékenységi köröket megpróbálták modellálni. A két, egymástól függetlenül készült rendszer-tanulmányt most adjuk ki a számítógépes rendszerekkel foglalkozó különböző cégeknek árajánlatra, és ezután indulhat a programok és a gépi rendszer megvásárlása és beindítása. Földönjáró ember lévén, úgy képelem, hogy körülbelül 1984 az az esztendő, amikor ennek némi hasznát is láthatjuk. Az

bizonyos, hogy az első lépések nagyon nehezek lesznek a használók és a szolgáltatók számára egyaránt.

A Könyvtárellátóban dolgozó 90 ember szellemi és fizikai ereje, teljesítőképessége véges. Ez az egész számítógépes rendszer, mindaz, ami a gyorsítást, a friss információt jelenti, alapfeladat, a legfontosabb cél a Könyvtárellátó számára. És ha most azt kérdezné tőlem Berczky László, hogy a hajdani bíráló könyv-

táros mit kíván most a Könyvtárellátónak, akkor körülbelül azt mondanám el, amit Kiss Jenő és Ribicska Raymond megfogalmazott, tehát: korrektt, színvonalas, tisztességes szolgáltatást. Persze kívánnék még raktárakat, szakembereket, fiatal könyvtárosokat, akik értelmet látnak abban, hogy egy ilyen kereskedelmi ügyletben részt vállaljanak azzal is, hogy eljönnek ide dolgozni.

Berczky László

Kérdezz — felelek

Többen kérdezték, hogy a nyugdíjasok foglalkoztatására vonatkozó új rendelkezések mennyiben érintik a könyvtárakat

Válasz:

A nyugdíjasok foglalkoztatására vonatkozó új rendelkezéseket a *Művelődési Közlöny* 1983. évi 1. számában közzétett, az 1983. január 1-én hatályba lépett 66/1982. (XII. 4.) MT számú rendelet és az 5/1982. (XII. 13.) SZOT. számú szabályzat tartalmazza. A rendeletnek és a szabályzatnak a könyvtárakban foglalkoztatott nyugdíjasokra vonatkozó *legfontosabb* rendelkezései a következők:

A *munkaviszonyban* foglalkoztatott öregségi, rokkantsági, baleseti rokkantsági nyugdíjas nyugdíját minden naptári év első napjától mindaddig folyósítani kell, amíg a foglalkoztatás ideje a *naptári év folyamán az 1260 órát vagy az ezen időtartamon belül elért keresete a 60 ezer forintot* nem haladja meg. A munkaviszonyon kívül *megbízás alapján* munkát végzőnek az öregségi, a rokkantsági, a baleseti rokkantsági nyugdíját minden naptári év első napjától mindaddig folyósítani kell, amíg az e tevékenységből származó díjazása a naptári év folyamán a *60 ezer forintot* nem haladja meg. (Megbízás esetén tehát órakeret-korlátozás nincs.) Az említett korlátozások *mind a fizikai, mind a szellemi munkát végző* dolgozókra vonatkoznak.

Az évi 1260 órás és a 60 ezer forintos korlátozástól függetlenül *bármilyen óraszámban és bármekkora kereset ellenében, tehát korlátlanul*

foglalkoztathatók a nyugdíjasok *portási, éjjeli-őri, telepőri, fűtői, házfelügyelői, valamint takarítói* munkakörben. Ugyancsak az említett korlátozások nélkül — bármilyen munkakörben — foglalkoztatható a *vak* nyugdíjas, illetve az, akinek nyugdíja (járadéka) *1983-ban a havi 2200 forintot nem haladja meg.*

Az évi *1260 órás foglalkoztatási keretet* a munkáltató székhelye szerint illetékes *megyei (fővárosi) tanács* végrehajtó bizottságának *munkaügyi* feladatot ellátó *szakigazgatási szerve* a munkáltató javaslatára alapján — különösen indokolt esetben — a nyugdíjasra vagy azok egy-egy csoportjára nézve *felemelheti.*

Az évi *60 ezer forintos keretösszeget* a nyugdíjast foglalkoztató vállalat, intézmény felett felügyeleti jogkört gyakorló miniszter (a Minisztertanács közvetlen felügyelete alá tartozó országos hatáskörű szerv vezetője); szövetkezet esetében az országos érdekképviseleti szerv vezetője (elnöke, főtítkára); társadalmi szervezet, érdekképviseleti szerv esetében az országos vezetőség; tanács felügyelet és irányítás alatt működő szervezet (vállalat, intézmény stb.) esetében a megyei (fővárosi) tanács elnöke *emelheti fel.*

Az 1260 órás foglalkoztatási keret felemelése a 60 ezer forintos keretet *nem érinti.* Az utóbbi felemelése esetén azonban a nyugdíjat a felémelt keretösszeg eléréséig — a foglalkoztatási keretre való tekintet nélkül — kell *folyósítani.*

Végül megjegyezzük, hogy a nyugdíj és a kereset együttes összegére vonatkozó havi 10 ezer forintos keretösszegkorlátozás 1983. január 1-étől megszűnt.

A tanfolyamról nemcsak oklevelet hoztunk

Csaknem negyvenen vettünk részt az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ és a Művelődési Minisztérium által szervezett egyéves módszertani tanfolyamon, amelynek végén oklevelet kaptunk. Sok új ismerettel, szakmai tapasztalattal és barátságokkal gazdagított ez a tanév. De szeretnék bővebben is beszámolni arról, miben gyarapodtunk. A tanfolyam kezdő, tíznapos szakaszáról, amelyet Fonyódligeten töltöttünk, *Emlékezés a ligeti napokra* címmel *Vörös Zoltánné* miskolci kolléganő írt a *Somogyi Könyvtárak* című megyei híradó 1982/1—2. számában. Ez az írás annak a kibővítése, az évről utáni összefoglalás, személyes benyomásaim alapján.

Az OSZK KMK 1979-ben szervezett tanfolyamot a hálózati-módszertani könyvtárosok számára; a mostanit annak jó tapasztalataira építve, gazdagabb tartalommal, új oktatási módszerekkel bővítve indította. A hallgatók azonos iskolai végzettségűek voltak, a tanácsi és a szakszervezeti — főleg az utóbbi — hálózatról kerültek ki. Eltérő életkoruk, szakmai gyakorlatuk és munkakörüik ellenére a legtöbben megegyeztek abban, hogy fokozott várakozással kezdték a tanévet. Sokan már az induláskor tele voltak bizonytalansággal az új típusú módszertani munkát illetően. Többen ugyanis az elmúlt időszakban közel kerültek a szakmai beszűküléshez, a lelkiismeretesebbek pedig borulátóvá váltak a sokfajta nehézség és több évi munkájuk eredménytelensége láttán — ahogy az a *Könyvtárosban* folyó vitából (1980/12., 1981/1—8. és 1982/3. szám) is kitént.

Felgyülemlt kérdéseinkre kívántunk választ kapni a továbbképzés során, amely 1982 szeptemberében bentlakásos szakasszal kezdődött Fonyódligeten. A házigazda a Somogy megyei Könyvtár volt.

Ez a tíz nap meghatározta az egész, egyéves

tanfolyamot. Eleinte csak élveztük a magas színvonalú előadásokat, de a szünetekben beszélgetve mind gyakrabban hangzott el: „Minderről volt már szó, csak a munkáról nem.” Pedig az első perctől kezdve a könyvtárügy volt a középpontban, csak szokatlan megközelítéssel: előadások szóltak a lakosság életkörülményeinek vizsgálatával kapcsolatos szociológiai alapismeretekről és a művelődéspolitikai időszerű kérdéseiről, az iskola és társadalom kapcsolatáról, illetve a jövő iskolájáról, végül egy *művelődéstörténeti áttekintést* hallgattak meg a résztvevők.

A tanfolyamszervezők az említett általános tájékoztatókon kívül, az igazgatók partnerének tekintve a módszertani könyvtárosokat, vezetéselméleti és döntési alapismereteket is iktattak a tananyagba. Ezután sor került „valódi” könyvtári témákra is, a minisztérium könyvtári osztályának vezetői, valamint a KMK munkatársai tartottak foglalkozásokat Fonyódligeten és Budapesten a könyvtári együttműködésről, a hálózatokról, a komplex intézményekről és a könyvtári integrációról, az ellátórendszerekről éppúgy, mint a központi ellátásról vagy az új bibliográfiai leírásról. Hangsúlyozottan előtérbe került az olvasószolgálat módszertana és az olvasó ember.

Sokszínű és változatos módon jutottunk mind több ismerethez, az előadásokon kívül például a helyzetgyakorlatok, didaktikai játékok, a demokratikus fórum és a tanulmányi kirándulás segítségével. Így látogattunk el Veszprém megyébe, a Pest megyei Művelődési Központba, felkerestünk egy csepeli integrált iskolai könyvtárat és az OSZK KMK sakkönyvtárat, hogy csak néhányat említsek közülük.

Természetes tehát, hogy a társaság a kétféle hálózat eltérő adottságai ellenére is hamar jó közösséggé kovácsolódott össze, és noha dül-

tak bőszt viták is, ezek végül baráti beszélgetésé szelidültek.

Sokat tanultunk egymástól is, és talán szerénytelenség nélkül állíthatjuk: tőlünk is tanultak. A legkiválóbb előadókat is érték váratlan kérdések, őszinte, személyes állásfoglalásra készítő felszólalások. Néhány példa: mikor kapnak végre hatásos jogi támaszt, felhatalmazást a módszertani könyvtárosok; miért nem szüntetik meg az illetékesek a könyvtárosképzés visszasságait; miért folytatjuk a rossz hagyományokat az olvasómozgalomban; a döntéshozók miért nem kérik ki idejében a könyvtárügy tisztjeinek a véleményét — a közkatónákról nem is szólva...

A tanfolyamról nemcsak oklevelet hoztunk magunkkal, hanem annak „veszélyét” is, hogy ezután kritikussabbak leszünk, és talán többet fogunk vitatkozni. Engem kissé a lélekgyógyászok csoportterápiás módszerére emlékeztetett a továbbképzés egyik sikeres formája, a helyzetgyakorlat — ha valóban beteg a módszer-tan, akkor ez eredményes gyógy mód volt —, ezek során nem oldottunk meg semmit, de véleményeink ütköztetése sokszor saját magunkkal folytatott vitát is jelentett, kétségeink tisztázását.

Turai Lajosné

a veszprémi járás
hálózati-módszertani könyvtárosa

Új jelenségek a könyvtárközi kölcsönzésben

Könyvtárunk, a Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára (VVEKK) folyamatosan vizsgálja a könyvtárközi kölcsönzés mennyiségi és tartalmi mutatóinak alakulását. Ez a vizsgálat a könyvtárközi kölcsönzés jelentőségének növekedésére hívja fel a figyelmet.

Táblázatunk az elmúlt öt év adatai alapján bemutatja, hogy az évente kielégített xerox-másolati igényekből hány teljesült a saját állományból, és hány könyvtárközi kölcsönzés útján.

A xerox-másolatok száma:

Év	Saját állományból	Könyvtárközi kölcsönzésből	Összesen
1978	5 465	2 905	8 370
1979	8 862	2 818	11 680
1980	6 266	3 387	9 653
1981	5 951	3 405	9 356
1982	4 923	4 207	9 130

A könyvtárközi kölcsönzések segítségével teljesített kérések százalékos aránya a következőképpen alakult: 1978-ban 34; 1979-ben 24; 1980-ban 35; 1981-ben 36; 1982-ben pedig 45 százalék volt a kért xerox-másolatok teljesítési aránya.

A növekedés oka két tényezővel magyarázható. Egyrészt a bibliográfiai szolgáltatások emelkedő színvonala, ezen belül az online szakirodalomkeresés hazai megindulása megnöveli az igényt az eredeti szakirodalom iránt.

Másrészt a könyvtárak állománya — a Veszprémi Vegyipari Egyetem Könyvtáráé is — az áremelkedések miatti kényszerű lemondások következtében folyamatosan szegényedik, a könyvtáraknak tehát nagyobb mértékben kell támaszkodniuk a kérések kielégítésében a könyvtárközi kölcsönzésre.

Mindezek alapján valóban érdemes és szükséges a könyvtárközi kölcsönzés vizsgálatával, fejlesztésével foglalkozni, annál is inkább, mivel könyvtárközi kölcsönzési munkánkban az

elmúlt néhány évben tartalmi változások mentek végbe.

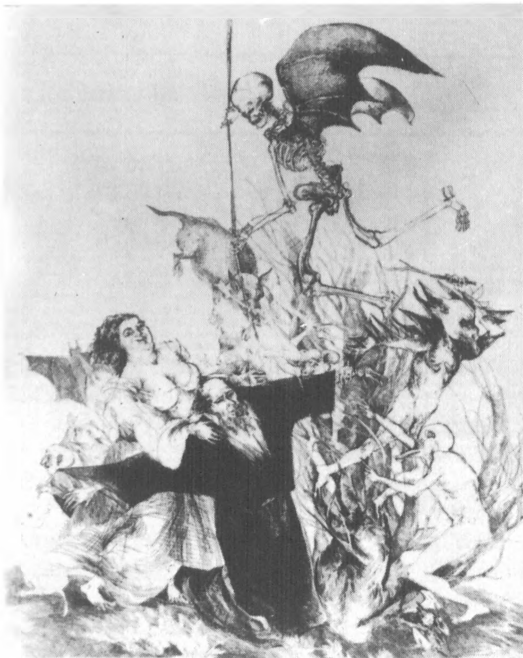
Könyvtárunk az Országos Széchényi Könyvtár egyetértésével közvetlenül is fordulhat kéréseivel külföldi könyvtárakhoz. A legtöbb közvetlen külföldi kéréssel a British Lending Library-hez (BLL), a könyvtárközi kölcsönzés angliai központjához fordulunk, ennek kuponos szolgáltatását vesszük igénybe. Az angliai könyvtár által kibocsátott kuponokért, amelyek az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtártól kaphatók, kuponként 10 oldal xerox-másolatot lehet kapni. Ha a keresett folyóiratot a BLL katalógusa tartalmazza, felragasztjuk a szükséges számú kupont a kérelpra, és a kért xerox-másolat rövid időn belül (általában két hét alatt) megérkezik. Az esetek egy részében az a válasz jön, hogy előjegyezték a kérést, esetleg adatkiegészítést, forrásmegjelölést kérnek. Természetesen nemcsak folyóiratcikket, hanem egyéb dokumentumot, kongresszusi anyagot, kutatási jelentést is kérünk a BLL-től, s nemcsak xerox-másolat, hanem mikrofilmlap formájában is. Éppen az ilyen kérésekkel kapcsolatban új jelenség a BLL tevékenységében, hogy az angol szerzői jog előírásai miatt egyre gyakrabban kéri a kiadó írásbeli engedélyt is az anyag elküldéséhez. A könyvtár ilyenkor levélben fordul a kiadóhoz, s annak hangsúlyozásával kéri az engedély megadását, hogy a dokumentumra tudományos célból van szüksége. Az esetek nagyobb részében a kiadó engedélyt ad a dokumentum rendelkezésre bocsátására, de előfordult, hogy több kért dokumentum közül csak a régebbiek elküldését engedélyezték, a frissebbeket nem. Most már rutin-eljárássá vált az ilyen kiadói engedélyek megkérése, noha kétségtelenül bonyodalmakkal jár és azt is jelzi, hogy a könyvtárközi kölcsönzésben a könyvtárak egyre gyakrabban fognak szembekezdülni a szerzői jog védelmét szolgáló jogszabályokkal.

A mai könyvtárközi kölcsönzésben a kereskedelmi elemek előtérbe kerülése figyelhető meg, hiszen a könyvtárközi kölcsönzés leggyakrabban pénzért nyújtott szolgáltatások igénybevételét jelenti. Egyéb, a beszerzéshez hasonló tevékenység is megjelenik a könyvtárközi kölcsönzésben vagy annak kiegészítéseként. Például egy könyvtárközi kölcsönzés segítségével beszerzett cikk, mely az American Chemical Society (amerikai kémiai társaság, ACS) egyik folyóiratában jelent meg, azzal a megjegyzéssel zárult, hogy a téma kiegészítő

anyaga az ACS kereskedelmi részlegénél kapható. Ebben az esetben közvetlenül a kereskedelmi részleghez intéztük a megrendelést, melyről egyidejűleg a Kultúra Vállalatot is értesítettük, majd ezen keresztül kellett intéznünk a számlázást, hogy a teljes anyagot beszerezhessük az igénybevevőknek. Könyvtárunk gyakran vásárol kiegészítő anyagokat tudományos folyóiratok szerkesztőseiktől és intézményektől is. Ilyen esetekben a régi értelemben vett könyvtárközi kölcsönzést az állománygyarapításhoz hasonló tevékenység egészíti ki.

Új elem a könyvtárközi kölcsönzésben a különféle kuponok (BLL, UNESCO, postakuponok) használatának elterjedése. Könyvtárunk postakupont is használ, ugyanis több külföldi könyvtár elfogadja ezeket fizetési eszközként. Mivel a kuponok a pénzt helyettesítik, felhasználásuk nyilvántartása, elszámolásuk a könyvtárközi kölcsönzés feladatait növeli.

A mind bonyolultabbá váló könyvtárközi kölcsönzés ügyeinek intézéséhez jól képzett, idegen nyelvet is tudó könyvtáros kell, aki még némi pénzügyi, kereskedelmi érzékkel is rendelkezik. Képesnek kell lennie arra, hogy a rövidítve, esetleg pontatlanul megadott bibliográfiai adatokat a különféle segédeszközök alapján kiegészítse, s ha kell, kijavítsa, a rövidítéseket feloldja. Az állományjegyzékekből megállapítsa a keresett mű leelőhelyét, és kije-

lölje azt a könyvtárat, ahová a kérést intézheti. A beérkező anyagot el kell juttatnia az igénybevevőhöz, és ha eredeti mű kölcsönzését közvetíti, számontartani a kölcsönzés határidejét. Feladatai közé tartozik a mikroformában beérkezett dokumentumokról olvasható másolat készíttetése is. A xerox-másolatokra, kisebb beszerzésekre fordítható pénzkeretek nyilvántartása mellett gondoskodnia kell a beérkező számlák kifizettetéséről, a kuponok elszámolásáról. Mindehhez öntevékeny, rugalmas munkastílus, az új módszerek iránti fogékonyság kell. Fontos a felhasználók iránti segítőkészség, előzékenység és a jó szakmai—baráti viszony a partnerkönyvtárak hasonló munkakört ellátó munkatársaival.

Dokumentum-másolat számítógépes úton

Mindezek a könyvtárközi kölcsönzés jelenleg is változó voltát, bonyodalmaikat mutatják. A könyvtárosok előtt azonban már kirajzolódik az a jövőbeli lehetőség, amely feleslegessé tehetné a sok adminisztrációt, a lelőhelyjegyzékek használatát, a kérőlapok kitöltését. Ez a lehetőség a dokumentum-szolgáltatás online módon történő igénybevétele.

A Veszprémi Vegyipari Egyetem Könyvtára az elmúlt év októbere óta végez online szakirodalomkereséseket a kaliforniai *Dialog* számítógépes információs rendszer adatbázisaiból (*Könyvtáros* 1983. 4. sz.). Ez a rendszer olyan szolgáltatást is nyújt, amely lehetővé teszi bármely bibliográfiai tételhez tartozó teljes szöveg, a dokumentum másolatának megrendelését online módon, közvetlenül, a számítógép segítségével. Ez a szolgáltatás a *Dialorder*. A számítógéphez a megrendelést jelentő utasítást és a megrendelendő bibliográfiai tétel jelzőszámát kell továbbítani. A megrendelő megjelölheti, hogy a *Dialog* felhasználói kézikönyvében felsorolt dokumentum-szolgáltató intézmények közül melyiktől kéri a szolgáltatást és milyen formában (xerox-másolat, mikrofilm stb.). A *Dialog* mint a megrendelés közvetítője szerepel, és csak a kapcsolati időt számítja fel a megrendelőnek, a küldött anyag számláját a szolgáltató küldi meg. A jelenlegi devizaszegény idők nem kedveznek az online dokumentumrendelés megvalósulásának, de reméljük, hogy a jövőben majd széles körben elterjedhet a használata.

Dömötör Lajosné dr.

a Veszprémi Vegyipari Egyetem
Központi Könyvtárának igazgatója

Kitüntetések

A művelődési miniszter hazánk felszabadulásának 38. évfordulója alkalmából, eredményes munkájuk elismeréseként *Angyal Erzsébet*nek, a Magyar Színházi Intézet csoportvezető könyvtárosának, *Beke Józsefné*nek, az Országgyűlési Könyvtár könyvkötő csoportvezetőjének, *Kalmár Lajos*nak, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Központi Könyvtára tudományos főmunkatársának, *Pécsi Imréné*nek, az Állami Gorkij Könyvtár osztályvezetőjének és *dr. Szilágyi Istvánnak*, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Központi Könyvtára tudományos főmunkatársának A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT; *Bálint Istvánnak*, az Állami Gorkij Könyvtár szakmunkásának, *Czigány Edit*nek, az Országgyűlési Könyvtár könyvtárosának, *Czirák Istvánné*nek, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum do-

kumentátorának, *Garai Béláné*nek, az Állami Gorkij Könyvtár ruhatárosának, *Gócza Gyuláné*nek, az Állami Gorkij Könyvtár könyvtárosának és *Gráber Jánosné*nek, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum csoportvezetőjének a KIVÁLÓ MUNKÁÉRT kitüntetést adományozta;

Ágoston Józsefet, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum könyvkötőjét, *Bikfalvi Gézát*, az Állami Gorkij Könyvtár könyvtárkezelőjét, *Csikó Gábort*, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum másológép-kezelőjét, *Görög Bélát*, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum gépkocsivezetőjét és *Pászthy Györgyöt*, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum raktárosát MINISZTERI DICSERETben részesítette.

Kazettakönyvek

Szolgáltatás, közgyűjtemény

Amikor mondjuk a szavakat az olvasás örömeiről, aligha jut eszünkbe: igazából akkor éreznénk, mit jelent könyvből okulni, lelki támaszra lelni, értelmi és érzelmi örömeket méríteni, ha hirtelen megfosztatnánk az olvasás lehetőségétől. Olvasáskutatók foglalkoznak a mentálhigiénés hatásokkal, amelyek az embert érik, amikor olvas, főleg, amikor szépirodalmat olvas. Ilyenfajta vizsgálódásokból közvetlenül talál utat a gondolat azokhoz, akik *egészségügyi okokból nem tapasztalhatják meg az olvasás gyönyörűségeit*; akiket nem a lustaság és az oktalanság tart távol a könyvtáraktól, hanem a szigorú és sokszor szomorú kényszerűség. Egyre több a jele, hogy *a könyvtárosok velük is szeretnének kapcsolatokat teremteni*. Úgy gondolom, természetes módon ébred irántuk a segítő szándék, s nem kell a jótékonykodás hamis gesztusát feltételeznünk akkor sem, ha kampányban, mondjuk, a rokkanatok évében történik érdekükben valami.

*

Amint tavaly óta Szegeden, a Somogyi Könyvtár újszegedi, odesszai fiókkönyvtárában. „Hangos könyvtár” — így nevezik a munkatársak és a látogatók az elmúlt év áprilisában kialakított, azóta egyre népszerűbb részleget, amelyet Regős Éva vezet. *Az év végén 460 kölcsönözhető kazettájuk volt, amelyről összesen 160 művet hallgathatott meg az új részleg közönsége, vakok és csökkentlátók. Mostanáig ezernél valamivel több kazettát kölcsönöztek, amiből nyilvánvaló, hogy valóságos igényeket elégítenek ki ezzel a könyvtári szolgáltatással. Bizonyos az is, hogy valódi szolgálat ez. A kazettákat nemcsak az odesszai, hanem a város valamennyi fiókkönyvtárában lehet igényelni. A könyvtárosok nemcsak az igénylő lakóhelyéhez legközelebb eső könyvtárba viszik el, hanem kérésre házhoz is szállítják.*

Még az induláskor kértek egy listát a *Csongrád megyei Vakok Szövetségétől*, nevekkkel és címeikkel, s elküldtek a szövetség tagjainak egy-egy tájékoztatót az új lehetőségről. Megtudták, hogy közülük *csak nagyon kevesen ismerik a Braille-írást, viszont olcsón hozzájuthatnak kazettás magnókhhoz*, s a tagság 95 százaléka rendelkezik is e számukra különös értékű eszközökkel. Újabb lista készült, most már a könyvtár konkrét kínálatáról és a kölcsönzés módozatairól is értesítették a reménybeli látogatókat. Az azóta kialakult rendszer szerint *őthónaponként megújítják és címre küldik a művek jegyzékét* — hisz az szépen gyarapodik. A rádiós hangjátékokon, színházi közvetítéseken, versműsorokon és egyéb szépirodalmat közvetítő adásokon kívül dokumentumműsorokat is fölvesznek, sőt a zenés játékok, daljátékok köréből is válogatnak, közönségük határozott kérésére. Lemezekről játszottak át sok verset, válogatásokat kiváló színészek legkedvesebb szerepeiből. Olyan különlegességek is vannak kazettáikon, mint *Kányádi Sándor* versei, melyeket maga a költő mondott el, meg egy székely népköltészeti válogatás, marosvásárhelyi színésznő előadásában. Sok-sok mesét, ifjúsági irodalmat vettek föl, hiszen például a Királyhegyesre küldött kazetták címzettje mindössze 12 éves. Igen, Királyhegyesen, sőt Makón, Balástyán, Dunakeszin is hallgatják a felvételeket — *terjed a szegedi hangos könyvtár híre.*

*

Az odesszai fiókkönyvtár csöppnyi raktárát alakították át „hangtárrá”. A célszerűen megtervezett polcrendszeren nemcsak a kazettáknak, a szalagoknak van helyük, hanem a hangszerszámoknak is. Bár a felvételek jó részét *Lippai Jánosné*, a Somogyi Könyvtár osztályvezetője a lakásán készíti (az előre kiválasztott

rádióadás kezdetekor automatikusan bekapcsolnak a szerkentyűi), a rövidebb adásidejű műsorokat az odesszai könyvtárban rögzítik, a lemezek anyagát is itt játsszák át — és persze a szalagokról másolják, sokszorosítják a felvételeket. Regős Éváé a feldolgozás nem éppen irigylésre méltó aprómunkája. Többféle katalógust készített már el, és persze irányítja, összefogja az újszerű szolgáltatás minden munkafázisát. Eleinte „éjszakai műszakot” is tartott. Minthogy a hangjáték ugyebár nem ugyanaz, mint az irodalmi mű, amiből készült, s minthogy szerette volna az eredeti műveket is odaadni az olvasni nem tudóknak — hozzáfogott a fölolvasáshoz. Az utcazaj nappal lehetlenné tette a fölvételt, tehát éjszaka. Önzetlen és sziszifuszi vállalkozását utóbb kénytelen volt fölfüggeszteni, de a tervei között szerepel a folytatás.

*

Ugyancsak terv a hangos könyvtár tevékenységi körének a bővítése. Amint az új épületben honosodhat a nagykönyvtár, a mostani

ifjúsági könyvtár helyére telepítik a hangos részleget. Egyszeriben stúdiójuk lesz (a mostani zenei részlegé), a látogatóknak pedig lehetőség a helyben hallgatásra. *Bővítik a kínálatot*, elsősorban a diákoknak készítenek felvételeket, segédanyagot a tantárgyakhoz. Sokszorosítják a nyelvleckéket, s a távolabbi cél: *minden fiókkönyvtárban legyen nyelvtanulási lehetőség*, amolyan mini nyelvi laborok kialakítása révén.

Végül még egy érdekesség, mely a jövőben megfizethetetlen értéké minősülhet: a hangos könyvtárban *elkezdtek gyűjteni a „Szeged-hangarchívum” anyagát*. Szalagra veszik a rádióban és a tévében megszólaló szegediek hangját, a riportok, a portrék, a városról szóló műsorok anyagát, az itt élő írók, költők elhangzó műveit, énekkarok szerepléseit, még a helyi vonatkozású iskolarádiós műsorokat is. Felvételeket készítenek városszerte, jeles kulturális eseményeken. *Helyismereti gyűjteménye van már a Somogyi Könyvtárnak: a hangos helyismereti anyaggal kiegészülve alighanem az országban páratlan közgyűjteménnyé válhat.*

Sulyok Erzsébet
Délmagyarország

Kérdezz — felelek

Egy könyvtár igazgatója kérdezi a katonai szolgálat idejének munkaviszonyban töltött időként történő figyelembe vételéről:

„Egyik könyvtárosunkat annak idején a középiskola elvégzése után előfelvétellel felvették az egyetemre, s egyetemi tanulmányainak megkezdése előtt egy évig sorkatonai szolgálatot teljesített. Az egyetem elvégzése után lépett először munkaviszonyba. Most kéri, hogy az egyéves katonai szolgálat idejét munkaviszonyban töltött időnek ismerjük el. Van-e erre lehetőség, annál is inkább, mivel a katonai szolgálat teljesítése előtt nem állt munkaviszonyban.”

Válasz:

A munkaviszonnyal összefüggő egyes kérdé-

sekről szóló — a *Művelődési Közlöny* 1982. évi 11. számában közzétett — 17/1979. (XII. 1.) MüM számú rendelet 13. §-ának (1) bekezdése értelmében a sor- (első tényleges), valamint a tartalékos (póttartalékos) katonai szolgálat felszabadulás előtti vagy utáni igazolt idejét munkaviszonyban töltött időként kell figyelembe venni. Az említett rendelkezés a katonai szolgálat munkaviszonyban töltött időként történő figyelembe vételét nem köti olyan feltételhez, hogy ez a kedvezmény csak azt illeti meg, aki a katonai szolgálat megkezdése előtt is munkaviszonyban állt. Ennek megfelelően a szóban forgó könyvtáros egyéves időtartamú sorkatonai szolgálati idejét munkaviszonyban töltött időként kell figyelembe venni, s ezért a munkaviszonyának eddigi kezdő időpontját módosítani kell.

Díjak könyvtárosoknak. Az Állami Ifjúsági Bizottság a forradalmi ifjúsági napok alkalmával a fiatalok olvasóvá nevelése érdekében hosszú időn át kifejtett eredményes tevékenységének elismeréseként **Papp Lajosnét**, a debreceni, 6. sz. Volán Vállalat szakszervezeti könyvtárának vezetőjét *Ifjúsági Díjjal* tüntette ki. Ugyancsak a forradalmi ifjúsági napok keretében kapta meg a Békés megyei Tanács által alapított *Czabán Samudíjat* **Palotás Ádám**, a békéscsabai Rózsa Ferenc Gimnázium függetlenített könyvtárosa, megyei szakfelügyelő.

Halálozás. **Arany Imréné**, a győri Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár feldolgozó osztályának csoportvezetője, aki pályáját a Köcsigi Városi Könyvtárban 1950-ben kezdte, 1983. május 2-án, életének 52. évében hosszantartó, súlyos betegség következtében elhunyt.

Pályázat. A Művelődési Minisztérium könyvtári osztálya, az Országos Könyvtárügyi Tanács és az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ pályázatot hirdet az országos sajtó, valamint a rádió és a televízió munkatársai részére bármilyen publicisztikai műfajban benyújtható olyan pályaművekre, amelyek könyvtárügyi témákról a tárgyidőszakban jelentek meg. A pályázat 1983 júniusától 1984 februárjáig tart. Díjazás: *sajtó* — 1. díj 5000,— Ft; 2. díj 3000,— Ft; 3. díj 2000,— Ft; *rádió* — 1. díj 5000,— Ft; 2. díj 3000,— Ft; 3. díj 2000,— Ft; *televízió* — 1. díj 7000,— Ft; 2. díj 5000,— Ft; 3. díj 4000,— Ft. A pályázatokat a Könyvtártudományi és Módszer-

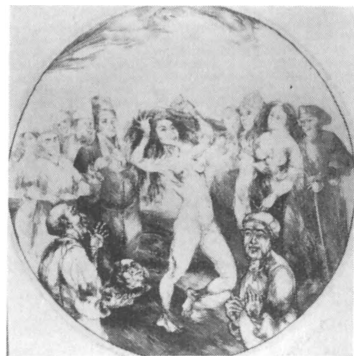
tani Központ szervezési és propagandaosztályára lehet benyújtani. Cím: *Budapest, Múzeum u. 3. 1827.* Ünnepélyes díjkiosztás 1984 áprilisában. A nyertesek névsorát a napisajtóban és a Könyvtáros című folyóiratban teszik közzé.

47 honvédségi könyvtáros tett könyvtárkezelői vizsgát június közepén a Művelődési Minisztérium által kijelölt vizsgabizottság előtt. A frissen végzettek két éven át az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ szakembereinek irányításával sajátították el a könyvtárosi ismereteket. Megemelt óraszámban, 360 órában foglalkoztak a dokumentumleírás, a könyvtári osztályozás, a dokumentumismeret, az olvasószolgálat, a könyvtári tájékoztatás, a könyvtárismeret, a reprográfia és a könyvtári iratkezelés különféle kérdéseivel, továbbá előadásokat hallgattak és vizsgáltak társadalomtudományi ismeretekből, az MSZMP művelődéspolitikájának ismeretéből, az irodalom és a művészet kérdéseiből, valamint a hadsereg könyvtárügyének sajátos tudnivalóiból is. A négy félév során számos könyvtár- és színházlátogatást, valamint egyéb járulékos programokat is szervezett számukra a Magyar Néphadsereg Politikai Nevelőmunka Anyagi és Módszertani Központ, amely fennállása óta immár a harmadik könyvtárosképző szaktanfolyamot bonyolította le. Első két kurzusán összesen 79 honvédségi könyvtáros kapott középfokú könyvtárosi szakképzettséget

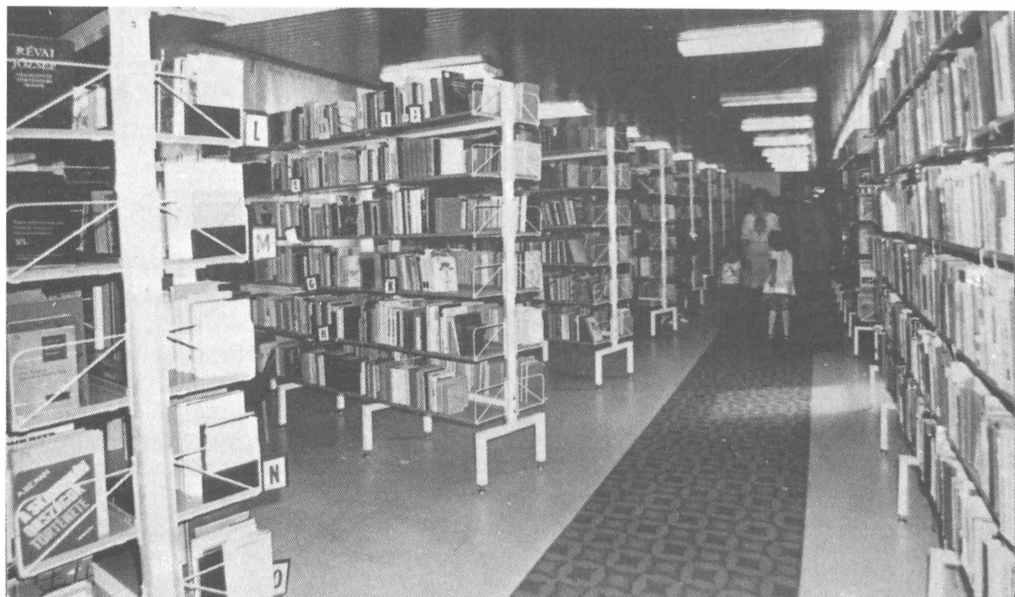
igazololó oklevelet, s egyharmaduk különbözeti vizsgával felsőfokú végzettséget is szerzett. (-i -y)

A Könyvtáros ankétsorozata, amely 1977-ben kezdődött a folyóirat új profiljának és programjának megismertetése, illetve megvitatása céljából, a jún. 20-án a Zalaegerszegi Megyei Könyvtárban rendezett összejövetellel befejeződött. Az elmúlt hat évben minden megyében — sőt Borsodban négy alkalommal is —, valamint a fővárosban többnyire a Könyvtárosegyesület helyi szervezetei által lebonyolított találkozókön *dr. Gerő Gyula* főszerkesztő szólt az 1951-ben alapított folyóirat történetének fejlődési szakaszairól, az 1977 óta bekövetkezett változásokról, a lap új rovatairól, a szerkesztőség terveiről, s válaszolt a népes, 60—150 főnyi hallgatóság köréből elhangzott észrevételekre, javaslatokra. Az idén, a zalaegerszegit megelőzően február 21-én Salgótarjánban, április 15-én pedig Szekszárdon került sor ankétra — szintén a Könyvtárosegyesület megyei szervezeteinek rendezésében.

Júniusi értekezleti naptár: 2. A Könyvtárosegyesület elnökségének ülése az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtárban; 2—3. A Könyvtárosegyesület műszaki könyvtárosi szekciójának 1983. évi vidéki rendezvénye Hódmezővásárhelyen, az Állatorvostudományi Egyetem Állategészségügyi Főiskolai Karán a mezőgazdasági könyvtári hálózatokról; 8. Az Országos Könyvtárügyi Tanács elnökségi ülése a Művelődési Minisztériumban; 10. Az Országos Pedagógiai Intézet, valamint az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum által az iskolai könyvtári szakfelügyelők és a megyei iskolai hálózatok központvezetők részére szervezett tanév-előkészítő tanácskozás az OPI-ban; 15. A Könyvtárosegyesület levéltárosi szekciójának tanácskozása a Párttörténeti Intézetben a pártarchívumok munkájáról; 30. Az Országos Könyvtárügyi Tanács elnökségének ülése a Művelődési Minisztériumban.

Könyvtára berendezéséhez ajánljuk

MERABONA

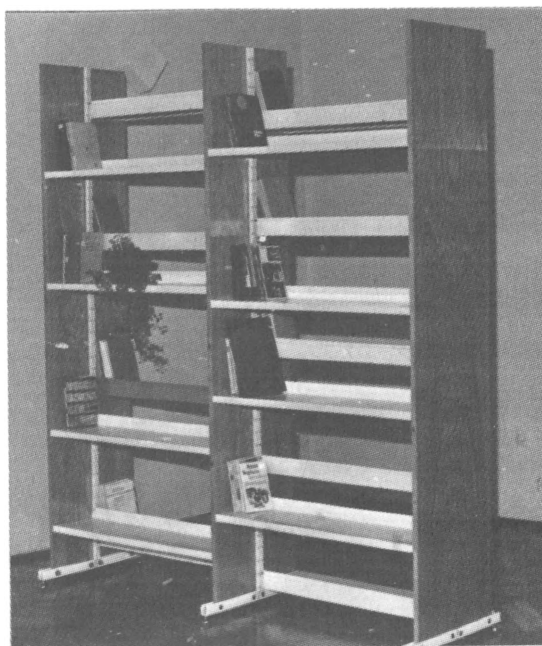
és

TÉKA

típusú bútorainkat

**MEZŐGÉPIPARI
SZÖVETKEZETI
KÖZÖS
VÁLLALAT**

**SZANY
ADY ENDRE ÚT 38.
9317**

Bemutatjuk az Országos Műszaki Múzeum könyvtárát

A XIX. században a világ minden részén — így Párizsban, Londonban, Münchenben, Moszkvában, Washingtonban stb. — kialakultak a technika fejlődését bemutató gyűjtemények, és ezek napjainkban is az érdeklődés középpontjában állnak, látogatottságuk vetekszik a híres képzőművészeti gyűjteményekével. Nálunk ilyen múzeum nem fejlődött ki, mert száz éve, 1883. június 24-én megnyílt ugyan a Technológiai Iparmúzeum, de ez muzeális jellegét elveszítve átalakult a kísérletekkel foglalkozó Technológiai és Anyagvizsgáló Intézetté (jogutóda a mai Kereskedelmi Minőségellenőrző Intézet). A Technológiai Iparmúzeum egykori szakkönyvtárából pedig a két világháború között *Káplány Géza* vezetésével a Technológiai Könyvtár lett; ebből fejlődött ki — sorozatos átszervezések után — az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, amely idén ünnepelte centenáriumát. Technikai emlékeket őrző intézményünk azonban nem volt, kivéve azt a kisebb műszaki emléktárgyat, melyet a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet kezdeményezésére gyűjtöttek, majd 1939-ben Kassára telepítettek át, és amely ennek következtében a háború után gyakorlatilag elveszett számunkra.

Országos jellegű műszaki gyűjtemény és könyvtár

A műszaki múzeumok ügyében változás csak 1954-ben történt, amikor létrehozták a Műszaki Emlékeket Nyilvántartó és Gyűjtő Csoportot azzal a feladattal, hogy lerakja egy országos műszaki gyűjtemény alapjait. A csoport könyveket is gyűjtött, és átvette számos intézmény (a volt Kereskedelmi és Iparkamara, a Természettudományi Társulat, a Ganz Villamossági Művek, az Országos Műszaki Könyvtár stb.) felajánlott könyveit és folyóira-

it. Amikor 1964-ben elkészült a XI. ker., Kaposvár u. 13—15. sz. alatti kétszintes épület, ebben a munkahelyek és a raktári anyag mellett a könyvtár is helyet kapott.

A csoportot 1973-ban szervezték át Országos Műszaki Múzeummá, amely az ország egyik legfiatalabb közgyűjteményeként működik. Feladata, hogy a tudományos megismerés és a műszaki termelés összefüggéseinek történelmi alakulását tanulmányozza, valamint a technikai haladásnak a társadalomra gyakorolt hatását a műszaki emlékek bemutatásával szemléltesse. Gyűjtőmunkájában különös figyelmet fordít a tudomány- és technikatörténet magyar vonatkozásaira, a magyar tudósokra, műszaki nagyjaink alkotásaira, a hazai gyárakra, üzemekre. Ezért a természettudományos és a technikai tárgyi emlékek, képek, rajzok stb. mellett a rájuk vonatkozó kéziratok, illetve publikált szakirodalmat is gyűjti. Az alapfeladatokon túl pedig — szakfelügyelői hatáskörben — összehangolja és támogatja az országban működő 27 kisebb iparági szakmúzeum tevékenységét is.

A Művelődési Minisztérium főhatósága alá tartozó Országos Műszaki Múzeum munkáját négy csoportra tagozódva látja el: *tárgyi gyűjteményében* több mint 10 ezer műszaki és ipartörténeti tárgyat őriz, köztük például *Bánki Donát* egyetlen megmaradt gázmotoros kalapácsát; a *Bánki—Csonka-féle* első, porlasztóval ellátott petróleummotort (1893); *Jedlik Ányos* 1861-ben készült „villamindító”-ját, amely a világ legelső önindukciós dinamója; a *Bláthy—Déri—Zipernowsky* köpenytranszformátort (1885), az elektrotechnika egyik legnagyobb vívmányát stb. Az intézet másik csoportja *technikatörténeti dokumentációs (archivális) anyagokat*: műszaki rajzokat, fotó- és hangemlékeket gyűjt. Figyelemre méltó 1633 térképből álló gyűjteménye, amely nemcsak a térképkalkotás történetének állomásait, mód-

szereit dokumentálja, hanem a gyárak, üzemek helyszínrajzaival ipari fejlődésünk feltárását is segíti. A harmadik csoportban, az *adattárban* a hazai műszaki intézmények, vállalatok, egyesületek stb. történetére vonatkozó forrás értékű feljegyzéseket, iratokat találjuk.

A múzeum negyedik szervezeti csoportja a *sakkönyvtár*, amely a működési szabályzat értelmében „a múzeumi profil szerinti szakirodalommal foglalkozó könyvek, folyóiratok és katalógusok gyűjtőhelye, ideértve a kapcsolódó általános történet, technikatörténet és természettudomány legfontosabb anyagát”. Minthogy az intézmény a hazai technikatörténeti kutatás tudományos központja, könyvtárának — a múzeumi munka támogatásán felül — a tudomány- és a technikatörténet szak-
könyvtáraként is működnie kell, annak ellenére, hogy a jogszabályok (elsősorban az 5/1978. sz. KM rendelet) nem említik az országos feladatkörű hasonló sakkönyvtárak sorában.

Technikatörténeti könyvtári gyűjtemény

A könyvtár állományában, amikor 1964-ben jelenlegi helyére került, mintegy 4000 kötet könyv és folyóirat volt, 1982. december 31-én pedig 11 910 kötet. Ebből 7321 kötet könyv és körülbelül 260-féle folyóirat, 4589 kötetben. (Anyaga tehát alig két évtized alatt megháromszorozódott.) A könyvtárba 65 időszak kiadvány jár, ebből 35 külföldről érkezik, s köztük vannak a legfontosabb tudománytörténeti folyóiratok is: az angliai Cambridge-ben megjelenő *AMBIX. The Journal of the Society for the History of Alchemy and Chemistry*; a párizsi *Bulletin signalétique. Histoire des sciences et des techniques*; az amerikai *ISIS. Official Journal of the History of Science Society* (Philadelphia); valamint a chicagói *Technology and Culture* stb. De a történeti jellegű időszak kiadványokon kívül speciális szakmai folyóiratokat is járát, amivel a műszaki képzettségű muzeológusok szakmai fejlődését segíti.

Az állomány nagy részét azok az évkönyvek és hasonló időszak kiadványok, sorozatok alkotják, melyek a világ különböző tájain működő műszaki múzeumoktól érkeznek a kiadványcsere keretében nekik megküldött *Technikatörténeti Szemle* fejében. A magyar ipar- és technikatörténeti kutatásokat méltóan reprezentáló, színvonalas, gazdagon illusztrált időszak kiadvány ugyanis a múzeum gondozásá-

ban jelenik meg. Az évenként megjelenő kötetek főszerkesztője dr. Szabadváry Ferenc főigazgató, akit a szerkesztésben *Debreczeni Ágnes* könyvtáros segít. Ő a könyvtári feladatok zavartalan ellátása mellett mint szerző is közreműködik: a *Technikatörténeti Szemle* 1980—81. évi kötetében például a múzeum könyvtárának anyagát elemezte szakszerűen.

Az állomány gyarapítását a következő szempontok alapján végzik: elsősorban olyan hazai és külföldi tudomány- és technikatörténeti könyveket szereznek be, amelyek a tudományok összességére vonatkoznak. Ilyen például a New Yorkban 1973-ban kiadott életrajzi lexikon, a *Dictionary of Scientific Biography* 14 kötete. Ugyanakkor megvásárolnak bizonyos speciális tudományágak, különféle technikák fejlődését bemutató műveket is, mint például Ernst Martin *Die Schreibmaschine und ihre Entwicklungsgeschichte* című munkáját, vagy Howard Chapelle *Fulton's „steam battery”*; *Blockship and Catamaran* című, a washingtoni Smithsonian Institution gondozásában 1964-ben megjelent nagy sikerű könyvét, amely a könyvtár egyik legkeresettebb darabja.

Nagy gonddal gyűjtik a természettudományok és az iparágazatok magyarországi fejlődéstörténetére vonatkozó munkákat is. A közelmúltban megvették például *Gelléri Mór*nak Hetven év a magyar ipar történetéből címmel 1912-ben írt könyvét, megszerezték *Konkoly Thege Miklós*nak *Glosszák a mozdonyépítéshez* című, illetve *Asbóth Oszkár*nak az első helikopterről szóló művét. Gyűjtik azokat a régi sakkönyveket is, melyek tartalmilag elavultak ugyan, de történeti értékük, vagy a bennük közölt ábrák, képek miatt a kiállításokon jól felhasználhatók. Ilyen például *Bánki Donát*nak az áramlástan gépekről írt műegy-

temi jegyzete, *Vállas Antal*nak Az égi és földtekék címmel 1840-ben megjelent műve vagy *Wartha Vincének* Az agyagipar technológiája (1892) című munkája, amely az első magyar nyelvű kerámiai szakkönyv, és ma már könyvritkaságnak számít. Egyéb régiségekkel, unikumokkal is találkozunk a múzeum könyvtárban; megvan például *Agricolának* De re metallica... (Basel, 1551) című munkája — hasonlóan —, továbbá *Leupold Jacob* *Theatrum Machinarum Generale* néven 1724-ben Lipcsében kiadott műve, amely a XVIII. századi mechanika és gépészet legnagyobb szabású enciklopédiája.

A múzeumi könyvtár hasznosítása

A szakkönyvtárban a könyvek és a folyóiratok szabadpolcos elrendezésben állnak az olvasók rendelkezésére az intézet által kialakított szakcsoportosításban. A könyvtár főbb szakcsoportjai: alaptudományok, mérnöki tudományok, tudományos ismeretterjesztő és népszerűsítő műszaki könyvek, technikatörténet, vegyes (jogi, közgazdasági és egyéb társadalomtudományi) művek, és végül külön csoportban az évkönyvek, lexikonok, címtárak, bibliográfiák és más segédkönyvek (szak- és értelmező műszaki szótárak stb.).

A két legnagyobb csoportban, a mérnöki tudományok (35 százalék), valamint a technikatörténet (33,4 százalék) szakokban hozzávetőlegesen azonos számú könyvet találunk. De figyelemre méltó a könyvtár idegen nyelvű és régi kiadású szaklexikon-anyaga is. A kutató legelőször is ezekhez fordul az adott korszak egy-egy technikai alkotására vonatkozó információért. A történeti kutatások elengedhetetlen segédeszközei a szakbibliográfiák. A meglévő kémiai, műszaki stb. bibliográfiák mellett — különös tekintettel a könyvtár fő gyűjtőkörére — szükség volna azonban a technikatörténeti szakirodalmat áttekinthető formában feltáró könyvészeti összeállításra, ez nagymértékben megkönnyítené az intézmény munkatársainak és a külső kutatóknak a munkáját. A technikatörténet bibliográfiáját ugyanis nem pótolhatják a könyvtár egyébként igen jól szerkesztett katalógusai, amelyek a műveket szerzői betűrendben, szakok szerint és raktári elrendezésben tárják fel, de csak a meglévő anyagról tájékoztatnak, míg a kutatókat a vi-

lágban megjelent egyéb e tárgyú könyvek is érdekelhetik.

A könyvtár olvasói elsősorban a múzeum dolgozói, akik házi használatra veszik igénybe a könyveket, de külső kutatók is felkeresik a 10 olvasóhelyes könyvtárat, hogy anyagát helyben használják, illetőleg — engedéllyel — kikölcsönözzék. 1982-ben mintegy 1500 látogató 1200 művet használt helyben, a kikölcsönözött dokumentumok száma 200 volt. Kívánságra reprográfiai másolatokat készítenek az intézet berendezéseivel.

Ismeretes, hogy az intézet az utóbbi évtizedben számos nagysikerű tematikus tárlatot, vendégkiállítást rendezett más múzeumokban. Így például 1974-ben a műszerek fejlődését, 1976-ban a különböző energiával működő erőgépeket, 1978-ban az írógép kifejlesztését mutatta be, 1980-ban pedig az információközlés történetéről rendezett kiállítást. Ezeknek az időszakos kiállításoknak előkészítésében a könyvtár is hatékonyan közreműködött a maga eszközeivel, forrásmunkákkal, illusztrációkkal stb.

Az Országos Műszaki Múzeum szakkönyvtára a Művelődési Minisztérium múzeumi könyvtári hálózatának tagjaként részt vesz a könyvtárközi kölcsönzésben, és egyéb területeken is igyekszik teljesíteni a hazai könyvtári rendszerben előírt feladatait. Hazánk egyetlen tudomány- és technikatörténeti szakkönyvtárának hatékonyságát megnövelné a személyi és a tárgyi feltételek javulása; 1983-ban elkészült az intézmény második, 2400 négyzetméter alapterületű raktári épülete. A majdan megvalósuló — sajnos, erre még tervek sincsenek — állandó kiállítási csarnokban az Országos Műszaki Múzeum könyvtára is megfelelő helyet kaphat.

Dr. Móra László

Ízlés és világnézet

A világnézet (világkép) szerepe a könyvek kiválasztásában és értékelésében

Vitányi Iván hasonlata szerint a világkép és a világnézet úgy viszonylik egymáshoz, mint a kérdés és a felelet. „A világkép azt tartalmazza, hogy milyen problémára vagyunk egyáltalán érzékenyek, a világnézet pedig, hogy mit feleljünk rájuk.” Az ember — tehát az olvasó is — a külvilág kihívásaira választ keresve — világnézete alapján igazodik el. A világnézet valamiféle iránytű tehát, amely nélkül csak nehezen tájékozódhatunk, választásaink, választásaink pedig elbizonytalanodnak.

A világkép (világszemlélet) azonban bizonyos vonatkozásokban tágabb fogalom a világnézetnél. A világképbe olyan dolgok is beletartozhatnak ugyanis (ösztönös érzelmi megnyilvánulások, motivációk), amelyeket a világnézet szükségszerűen kizár.

A fogalmak elkülönítése több szempontból is fontos. Mindenekelőtt azért, mert a tudatformálásban nem elég egyszerűen arra törekedni, hogy valakinek megváltoztassuk a világnézetét. Ennek eredménye önmagában ugyanis kérdéses. *Ha a tudatos meggyőzés nem jár együtt érzelmi azonosulással, akkor nem teljes értékű tudatformáló törekvésünk sem.*

A világkép összeköti vagy összekötheti a nem azonos világnézetű embereket is. Egy katolikus püspök és egy megyei párttitkár aligha van egy világnézetben. Ez azonban nem akadályozza meg őket abban, hogy valamilyen népfront-értekezleten vagy nemzetközi konferencián ne együtt tiltakozzanak az amerikaiak európai rakétatelepítési tervei ellen. Vagyis míg szűkebb, tudatosabb világnézetük „taszítja” egymást, világképükbe olyan dolgok is beletartozhatnak — békevágy, a fajgyűlölet elleni tiltakozás, az emberi jogok védelme stb. — amelyek alapján „egy gyékényen árulhatnak”.

A mi szempontunkból pedig azért fontos a világnézet és a világkép (világszemlélet) elkülönítése, mert a *világnézet hatása az ízlésre csak a világkép közvetítésével jut el*, sőt az élet-

érzés közbeiktatásával is, mivel az *ízlésreakciók elsődlegesen érzelmi reakciók, a tudatos világnézet tehát csak közvetve, többlépcsősen fejtheti ki hatását az ízlésre.*

Mint ismeretes, az utóbbi évtizedben jócskán megnőtt könyvtárainkban az ismeretterjesztő munkák olvasási forgalma. (A 70-es évek végére a korábbi 20 százalékról 30-ra emelkedett e művek olvasottságának aránya, egyes nagyobb közművelődési könyvtárakban pedig 40—50 százalékos a növekedés.) A csoporton belül a társadalomtudományok és az ezeket népszerűsítő szakmunkák iránti igény is növekedett: 5,3-ról 8,1 százalékra.

Amikor 1979-ben Debrecenben ilyen irányú vizsgálatainkat elkezdtük, arra voltunk kíváncsiak, hogy a) a világnézeti (-képi) tartalmú munkák iránti igény ugyanúgy növekszik-e, mint az ismeretterjesztő, ezen belül a társadalomtudományi munkák forgalma (a könyvtári és a könyvesbolti forgalom, statisztikák elemzésével); b) ha igen, mi motiválja a növekedést?; c) milyen a világnézeti munkák befogadásának hatékonysága, minősége? Kimutatható-e rendszeres megfelelés: azonos világnézeti-világképi tartalmú munkákat hasonló beállítottságú olvasók forgatnak-e stb.?

A világnézet hatásának mérése

A világnézetet közvetítő olvasmányok fogalmát meglehetősen szélesen értelmeztük. Az általános filozófián, a marxizmus résztárgyain (dialektikus és történelmi materializmus, tudományos szocializmus) kívül olyan ismeretterjesztő munkákat, sőt szépirodalmi alkotásokat is ide soroltunk, amelyek tudatos világnézeti ismereteket sugalmaznak. Természetesen azt is vizsgáltuk, kik, mit, milyen motivációktól befolyásolva, milyen hatékonysággal olvas-

nak. A hatékonyságot, a befogadás minőségét közvetlen, többszöri, lépcsőzetes beszélgetések és megfigyelések alapján mértük le.

A világnézet—világkép izlésformáló hatását lemérni meglehetősen nehéz és hosszantartó folyamat volt. Nemcsak türelmet, de kudarc-tűrő képességet is feltételezett, hiszen a befogadás hatékonyságának mérésekor tudomásul kellett venni a gyakori elutasítást vagy tartózkodást, olykor egyfajta ingerlékenységet is.

Négy év alatt mégis sikerült figyelemre méltó — ha nem is mindig és mindenben általánosítható — tapasztalatokra szert tenni. E megfigyelésekből adok közre most egy csokorra való:

A legegyszerűbben az volt megállapítható, hogy a világnézetet (világképet) tartalmazó szakmunkák s az ezt tükröző szépirodalmi vagy szépirodalmi jellegű dokumentumesszék, visszaemlékezések (például a *Tények és tanúk* sorozat) iránti igény az utóbbi öt-tíz évben 7—10 százalékkal nőtt. A „miért?” kérdésre pedig szinte általánosítható annak a 49 éves, alkalmazotti munkakörben dolgozó nőnek — mellesleg MSZMP alapszervezeti vezetőségi tagnak — a válasza, aki így fogalmazott: „Bonyolult korban élünk, amelyben ráadásul felgyorsultak az események, és nehezebbé váltak az életfeltételek. Én úgy gondolom, hogy az emberek kétféle módon reflektálnak erre. Egyrészt törekszenek nyomon követni és megérteni a világot és a körülöttük zajló eseményeket. Ehhez tájékozódni kell a politikában, ideológiában és természetesen a gazdaságban is. Csak így lehet felelősséggel állást foglalnunk, cselekvési egységet kialakítanunk. A szilárd világnézetre sohasem volt nagyobb szükség, mint ma. Bár meggyőződésem, hogy sokan másképpen gondolkodnak... Másrészt ugyanis vannak — sajnos — akik a nehézségek láttán a magánélet sáncai mögé menekülnek. Nem akarnak tudomást venni semmiről. Legfeljebb a múlton merengenek. Ezek közöttömbösek minden iránt, csak a magánproblémáik érdeklik őket, unalmukban pedig még csak nem is olvasnak, nem hogy ilyen könyveket forgatnának...”

Az itt körvonalazott jelenség nemcsak az olvasók és a nem olvasók viszonylatában létezik, hanem a többé-kevésbé rendszeresen olvasók körében is. Hiszen — mint ismeretes — az olvasást, a könyvet is sokan a menekülés, kikapcsolódás eszközeként tekintik. Átmeneti típusok szintén bőségesen akadnak.

A könyvek kiválasztásában a világnézet befo-

*lyásoló szerepe meglehetősen esetlegesen és el-
lentmondásosan érvényesül.* Először azért, mert az emberek többsége ebben a kérdésben rejtőzködő. Ritkák az olyan szabatos megfogalmazások, mint az itt következők. Értelmiségi családból származó 21 éves egyetemi hallgató fiú: „Amit a dialektikus materializmusból tanulok, azt a legkiválóbb tudósok írták. A legkiválóbb teológusok ellenvéleményét is szeretném ismerni, hogy összehasonlítást tehessek. Erre viszont nincs lehetőségem. Különben a tudomány és a hit két párhuzamos egyenes, mely egymás mellett fut, nem kell, hogy egymást fedjék, vagy keresztezzék. Lényegesnek azt tartom, hogy bárki, bármilyen meggyőződésű, ahhoz hű maradjon, végezze munkáját becsülettel, jó lelkiismerettel. Rendelkezzék olyan erkölcsi alappal, amelyre támaszkodhat, ha az életben hátrányos helyzetbe kerül, s tudjon szerény maradni, ha minden sikerül.” Egy másik, szakmunkás családból származó, 20 éves egyetemi hallgató fiú ezt mondta: „Világnézetem a könyvek kiválasztásakor nem érvényesül, annál az egyszerű oknál fogva, hogy nincs kialakulva abban a közhelyszerű értelmezésben, amely jelenleg tért hódít. Nem hiszem, hogy bárkinek 20 éves korára kialakult világnézete volna. Arról nem is beszélve, hogy létezik-e olyan világnézet, melyet nem befolyásol a szubjektum, az egyén hovartartozása és

gondolkozása annyira, hogy objektíve kialakulhatnak lehetne nevezni.”

Nők és férfiak

Különösen a nőknél ritkább — korosztályuktól függetlenül — a világnézeti szempontok szerinti tudatos könyvválasztás. Világnézetük — világképük közvetítése révén — az emberiség, jóság, szépség, hit, szeretet iránti igény megfogalmazásában jelentkezik, amelyet az olvasmányokkal szemben támasztanak. Ugyancsak ritkábban és főleg az idősebbek körében követhető nyomon a direkt vallásos szemlélet.

A férfiaknál — bár különböző motivációk alapján — gyakoribb a világnézettől indított tudatos könyvválasztás. E választást hosszabb távon elsősorban a mozgalomban való aktív részvétel és funkcióvállalás, rövidebb távon a tanulás, valamilyen szervezett oktatási formában való közreműködés motiválja. Érdekes, hogy az MSZMP-tagság önmagában — ha az nem párosul funkcióval — nem motivál megkülönböztethető módon. Vannak szép számmal egyedinek minősíthető esetek is. Ha valaki például a szüleit tragikus körülmények között veszítette el, érthető, hogy egy ideig a lét és nemlét problémáival foglalkozik: a filozófia és a pszichológia határolják be érdeklődési körét. Valószínű, hogy a szépirodalomból is inkább a moralizáló, lélekbúvárló olvasmányokat kedveli — ahogy egy 24 éves szakmunkás (férfi) megfogalmazta.

A legtöbb fiatal hovatartozását, világnézetét a családi indíttatás eleve meghatározza, ezért nem is törekszik „készen kapott” világnézetének tudatos alátámasztására és elméleti megalapozására. Olvasmányainak nagy többsége bestseller, krimi és sci-fi. És ha már a tudományos-fantasztikus irodalomnál tartunk, érdemes megemlíteni, hogy olvasásukat sokkal több világnézeti elem motiválja, mintsem gondoltuk. „Néhány közülük a világirodalom remekeihez tartozik. A felvetett filozófiai gondolatok, eredeti elképzelések emberközpontúságuk miatt előkelőbb helyet foglalnak el az olvasók tudatában, mint az úgynevezett »komoly irodalom«” (29 éves technikus férfi).

„Leginkább az tetszik ezekben az írásokban, hogy a tiszta ész, a tudomány, a tudósok vezető szerepére terelik a figyelmet, szemben az erőszak-szervezetek uralmával” (20 éves egyetemi hallgató fiú).

„Aldiss, Asimov, Bradbury, Lem műveinek

cselekményei egy új világ új törvényeinek jegyében játszódnak le. Ez a világ többnyire tisztább a miénknél. Az ember tudja a pontos helyét, mégis szabad, mert érzi, szükség van rá” (32 éves könyvelő).

A fiatalok egy részével ellentétben az apák, nagyapák korosztályából nagyon sokan tudatos világnézeti alapon állnak, ami az olvasmányok kiválasztásában is megmutatkozott. Itt azonban egy másik érdekes és ellentmondásos összefüggésre figyeltünk fel. Egyfelől: *A tudatos világnézet vállalása jelentékeny hányaduk esetében hat ugyan az életmódra, de még nem határozza meg döntően az ízlést és a műveltséget. Vagyis az eszmei, világnézeti fejlettség és fejlődés nincs mindig összhangban az iskolázottság, illetve a műveltség mértékével, így a jó ízlés tudatos alakításának szándékával sem.* Másfelől ezzel párhuzamosan megfigyelhető az a tendencia, hogy világnézeti alapon történik a könyv kiválasztása és értékelése is. Az ilyen olvasók körében kiemelkedő helyet foglal el a periodikumok rendszeres olvasása is. Néhány jellegzetes példa: 35 éves esztergályos, férfi, párttag, a Népszabadság és a Magyarország rendszeres olvasója. Amikor a marxista középiskolában az egyik foglalkozáson a vallásról beszéltek, annyira megragadta a téma, hogy két évig tudatosan foglalkozott a kérdéssel. Megvette a *Bibliai kislexikont* és Rapcsányi László *A biblia világa* című interjúgyűjteményét. A könyvtárból kivette Helmuth von Glasenapp *Az öt világvallás*, John Bright *Israel története*, Lion Feuchtwanger *A zsidó háború* című művét. Ezekhez két év alatt a következő egyéb kötetek kapcsolódtak sorrendben: Mary McCarthy *Egy katolikus lány emlékezései*, Kahána Mózes *Nyugtalan esztendő*, Devicséri Gábor *Meztelen istenő*, Stephan Zweig *Fantasztikus éjszaka*, Vészi Endre *Angi Vera*, Jean Paul Sartre *Undor*, Kállai Gyula *A műltről a jelennek*, Marosán György *Tüzes kemence* című munkája. A kapcsolódások és vonzások önmagukért beszélnek.

42 éves szakmunkás férfi, brigádvezető, szakszervezeti funkcionárius, kulturális vetélkedők állandó résztvevője brigádjával, pártonkívüli. *A Hét* című televíziós műsor rendszeres nézője, a Népszabadság, a Magyarország, az Új Tükör rendszeres olvasója. Három év alatt kikölcsönözte Marosán György *Tüzes kemence*, Nemes György *Fél múlt*, Grandpierre Lajos *Örök készenlétben*, Kádár Gyula *A Ludovikától Sopronkőhidáig*, Hegedüs Sándor *Egy politikai per kulisszatitkai*, Bakay Kornél

A magyar államalapító, Ránki György 1944. márc. 19., Erdődy János A második Róma, Memento Magyarország 1944, Halász Miklós—Halász Róbert Tiszta szívű gyilkosok, Hegedüs Sándor Az utolsó trónfosztás, Karsai Elek A budai Vártól a Gyepűig című kötetét, Kádár János és Komócsin Zoltán válogatott beszédeinek gyűjteményét, Egri Viktor A hallgatás évei, Brutyó János Munkásévek, Gyurkó László Arcképvázlat történelmi háttérrel című könyvét.

Hangsúlyozom: sok hasonló olvasóportréból lehetne válogatni, ahol a munkásöntudat vállalása, a tudatos világkép kirajzolódása, az értéktelen irodalom elutasítása, a marxista világnézet és a párttagság nem szükségszerű egybeesése rajzolódik ki.

Ha tovább akarunk lépni, természetesnek kellene vennünk, hogy a világnézet, ha rejtőzködve, ha több lépcsős áttétellel is, de összefüggésbe hozható az olvasói ízléssel, hat az olvasók ízlésének alakulására, hiszen a világ egyszerre tárgya és színtere is az alkotónak és alkotásának, illetve a befogadónak. Ez a színtér azonban bármilyen széles is, nem megfelelő arra, hogy formális logikai típusokba sorakoztassa a világnézet által befolyásolt olvasói ízléstípusokat. Ez az eddigiekből is kiderült már. Hiszen a kép meglehetősen ellentmondásos.

A befogadás hatékonysága

Ha a befogadás hatékonyságának, minőségének a világnézet által befolyásolt tipikus magatartásait, ízlésszint-különbségeit vizsgálom, általános tendenciaként megfogalmazható, hogy a) azonos vagy megközelítően azonos világnézeti alapról *nem érzékelhető mindig, illetve törvényszerűen az adekvát dekódolási képesség.* Vagyis a világnézetnek az ízlésre gyakorolt, kifejtett vagy ki nem fejtett hatása nem érvényesül egyformán. A befogadó nem mindig és nem törvényszerűen fejtja meg a mű értékével azonos síkon annak mondanivalóját; b) a minőségi befogadásig, a helyes dekódolási szintig csak azon szilárd világnézeti alapon állók jutnak el, akik *lépést tudnak tartani a mával, akiknek megszenvedett „hite”* (a kiküzdött szabadságfokhoz hasonlóan) *nyitottsággal párosult, s nem lépett át rajtuk a „történelem”, az idő, akiknek megalapozott világnézete megfelelő szintű műveltséggel párosult.*

A minőségi befogadásnak — a megértésen

túl — olyan katartikus élménnyel kell együtt járnia, *amely cselekvésre ösztönzi az egyént, a rilkei „Változtasd meg élted!”* parancsot sugallja.

Ha az azonos világnézeti alapról való közelítés nem is jelent azonos dekódolási képességet, nem eredményez hasonló ízlésszintet, egy *jelenségszinten való elfogadást* és megértést mindenképpen. És ez az érem másik oldala, ami nincs ellentmondásban az eddigiekben kifejtettekkel, inkább dialektikus összefüggésben. Hogy például éljek: nem találkoztunk olyan MSZMP-taggal, aki Kádár János válogatott beszédeinek mondanivalóját nem fogadta el. A megértés foka azonban — a lényeg szintjén — nagyon is különbözött. Még találóbban ilusztrálhatók e különbségek az alábbi két munka értelmezésében.

Vészi Endre *Angi Vera* című novellájának és Gábor Pál filmadaptációjának ismeretében így vélekedett például egy 57 éves rokkantsági nyugdíjas, egykor vezető beosztásban dolgozó MSZMP-tag: „Nem voltak olyan egyszerűek a dolgok akkor sem. Vészi azzal zárja elbeszélését: »Ha megkövetelik az embertől, hogy legyen ilyen vagy olyan, akkor ne ugráljon... Sorsát nála nagyobbak döntenek el, és ő gyöngéd halálával engedelmeskedik.« Ez leegyszerűsítés. Az emberek akkor sem voltak hülyék, ha félték is — mert féltünk. Kiutat lehet találni, ahogyan Muskát Mária talált. Angi Vera a sok jőfejú közül egy, aki félresiklott, demagóggá, lelkiismeret-elatatóvá vált. Gyenge, sajnálnivaló jellemmé deformálódott”.

36 éves alkalmazott nő, MSZMP-tag: „KARRIERISTA kis tyúk Angi Vera, aki ráadásul még

a vérenek sem tud parancsolni. Vízet prédikál és bort iszik. Világnézetileg és erkölcsileg egyaránt el kell őt itélni.” 22 éves szakmunkás fiú, párttonkivüli: „Nehezen alkothatok véleményt. Nem éltem akkor, és nem tudom, mit lehetett tenni, ha parancsoltak az embernek. Azt sem tudom, én mit tennék olyan helyzetben. Ha embertelen a világ, túl kell élni; egy író—olvasó találkozáson mondták ezt nekünk. Persze az sem mindegy, milyen helyzetben vészelünk át egy hosszú időszakot. Mert élhetünk akkor is jól, csak éppen fizetni kell érte...” 21 éves egyetemi hallgató fiú, párttonkivüli: „Rohadt kor volt, de legalább nem olyan szürke, mint a miénk. Kezdetben legalább hinni lehetett. Angi Vera áldozat, de Traján Anna is áldozat és Muskát Mária is az. Angi Vera ráadásul okos, így a maga okosságának áldozata. Mert sokszor többet ér minden világnézeti fejlettségnél az emberség, a józan erkölcsi érzék. Valahol itt tévesztett mértéket Angi Vera. Világnézete volt fejlett, és erkölce volt gyenge? Én azt hiszem, ő már nem is hitt igazán semmiben. Önző volt, csak maga, nem a világ érdekelt.”

Tanulságos a másik példa is. Károlyi Mihály *Hit, illúziók nélkül* c. munkájáról, illetve Károlyi Mihályról így vélekedtek a megkérdezettek. Egy 67 éves veterán például „Az anyja... Károlyi grófnak is! Könnyű kivülről pófázni, amíg mi itthon harcolunk. Atyáskodva szerette az csak a népet, mint a cár atyuskák, de lelépett tán már 49-ben Párizsba, amikor

tetett volna valamit. Az ilyenek mind megugranak, mihelyt megdörren az ég. Most meg ajnározzuk...” 26 éves tanár, MSZMP-tag: „Igazán nagyszerű, hogy kiadunk ilyen könyveket. Károlyi Mihály nagyszerű ember volt, akárcsak Bajcsy-Zsilinszky Endre, pedig jobbról jöttek. Ezért kell még jobban megbecsülni őket. Végre túl vagyunk azon a korszakon, amikor mindent leegyszerűsíthettünk. Arisztokraták, gazdagok — tehát rosszak. De hát arisztokrata volt Széchenyi István és Batthyány Lajos is. Emberi ez a könyv, mert írója is ember volt. Hitt, illúziók nélkül...” 38 éves betanított munkás férfi, párttonkivüli: „Különleges egy élet volt ez, nem irigyelhető. Örülök, hogy elolvastatták velem a könyveit. Az biztos: csuda egy hazafi volt, tudta, hol a helye. Világnézet? Világnézete neki is volt olyan, hogy azt becsülni lehet.” 18 éves középiskolás fiú: „Most tanultunk Károlyi Mihályról. Ez a könyv nagyon jól kiegészítette azt a keveset, amit róla tudtam. Hogy mit irigyelek legjobban tőle? A bizakodását, az optimizmusát, a töretlen hitét. Szeretném, ha nekem ilyen világnézetem lenne.” 53 éves ruhagyári munkásnő, MSZMP-tag: „Hallottam és olvastam is már róla. Már az első kiadás után elolvastam a könyvet. Szeretem az ilyen visszaemlékezéseket. Olvastam már Brutyó János, Marosán György, Vas Zoltán könyveit is. De ez más. Ő messziről jött közénk, tanulhatunk tőle emberséget és hazafiságot is.”

Sz. Szabó László

Lapozgató

Herke Sándor 1882—1970 címmel életmű-bibliográfiát adott ki a Szegedi Gabonatermesztési Kutatóintézet a Csongrádon született Kossuth-díjas szik-kutató századik születési évfordulója alkalmából. A *dr. Nagy Júlia* könyvtáros által összeállított bibliográfiát *Harmati István* életrajzi áttekintése vezeti be, majd Herke Sándor munkáinak felsorolása, illetve a róla szóló irodalom számbavétele következik — külön részben, de folyamatos tételszámozással. Az évek szerint csoportosított dokumentumleírások feltárását egyesített név- és tárgymutató könnyíti meg. (1982. 40 l.)

Madár Lajos nagyszabású bibliográfiai vállalkozásának, a **Magyar irodalmi antológiát és gyűjtemények** feltárásának keretében megjelent az 1499. tételszámtól a 2324-es tételszámig terjedő anyagot (*Erdélyi játékos gyűjtemény — Gyöngyös*) leíró kötet, amelynek kiadója, a Petőfi Irodalmi Múzeum az *F. sorozat 7—10.* sorszámot adta bibliográfiai füzet-sorozatában. A kiadványnak egyetlen — időrendi — mutatója van, ebből kiderül, hogy a kötetben szereplő legrégebbi antológia 1719-ből való, a legújabbak — nyolc kötet — pedig 1981-es kiadásúak, bizonyítván a bibliográfia frissességét. (1982. [1983.] 38 Ft)

Petőfi-járás: Kunszentmiklós. II.

Múltbeli barangolásunk során most a XIX. századhoz érkezünk, s bevezetőül arról szeretnénk beszámolni, hogy miért is soroltuk Kunszentmiklóst az úgynevezett Petőfi-járáshoz. Első pillanatra jogosnak tetszhet ez a kérdés, hiszen míg Szalkszentmártonban 112 verset írt a költő (nem beszélve egyéb, prózai és drámai alkotásairól), s Dunavecshán is — ha jól számoltuk — 22 költeményt, addig Kunszentmiklós nevét mindössze 3 vers alatt öröközte meg. Az egyik a *Pusztán születtem...*, amely 1844 júliusából való a Petőfi által megadott dátum szerint, a másik a jóval ismertebb s gyakran idézett *Megy a juhász számaron...*, amely ugyanezeknek a napoknak a termése, végül a *Búcsú Kunszentmiklóstól*, amelyet már jóval később, 1845. július 23-án kelezett a költő.

E csekély számú vers létezése kétségkívül arra utal, hogy Petőfi inkább csak alkalmosszerűen fordulhatott meg a községben. Az a tény azonban, hogy onnan történt búcsúzását 1845-ben külön, helységnévre utaló dokumentumban öhajította az utókor emlékezetébe vésni, mégiscsak szorosabb kapcsolatot sejtet. Hát még az a néhány verssor, amit már nemcsak az utolsóként említett költeményben olvashatunk, hanem néhány évtizede a főtéren található Petőfi-mellszobor falán is:

Kiskunsgági Szentmiklósnak
Ifjú népe!
Benyitottál a szívemnek
Közepébe...

Mi hát a valóságos helyzet? A kérdés teljes értékű megválaszolásához Galambos Sándor, a helyi általános iskola igazgatója segít hozzá bennünket, aki — újabb bizonyíték ez Kunszentmiklós „jól dokumentált” helyzetére — *Petőfi és Kunszentmiklós* címen önálló monográfiát állított össze. Munkájában együtt szerepelnek — szépen elrendezve és okosan tagolva — mindazok a személyek, események, dátumok, történetek, amelyeket napjainkig Petőfi

és a helység kapcsolatát illetően az irodalomtörténeti és a helytörténeti kutatás felderített. Az ő kezét fogva induljunk tehát felfedező utunkra!

„Az első emlékek 1842 júliusához vezetnek bennünket” — írja indításként Galambos Sándor. Azokhoz a napokhoz tehát, amikor Petőfi — mert az *Athenaeumban* nemsokára megjelenő *Hazában* című verse alatt már ez a név szerepelt — felkeresi Dunavecshánra költözött szüleit. A költő közben már megjárta a szenvedések poklát: volt kitagadott gyermek, országutak vándora, vékonyka köpenyében silbakoló császári katona, majd — némiképp felderülve felette az ég — pápai diák. Most vakációt engedélyez magának, s — a régóta nélkülözött otthon melegére áhítozva — ismét bekopogtat a családi hajlékba. Ahol már előtte járt a jó híre, s szeretettel fogadják. Sőt olyan reményekkel, hogy ha ilyen szépen indult, talán még viszi is valamire. Persze az öreg Petrovicsnak — bármennyire méltányolja is most már fia érlelődő babérait — elsőszülött magzatára mégiscsak mint munkaerőre volna szüksége. Annál is inkább, mert nemcsak a dunavecsháni hússzék tartozik immár hozzá, hanem júliusban a városi tanácstól Kunszentmiklóson is kibérelte „a Marha Széket és albrlői minőségben az ottani Juh Széket is”. Mármost Sándor fiával, természetesen, nem hagyathatja abba a végre ígérekkel kecsegtető pályát, de — feltehetően — arra kéri, mégis legyen valamiképp a segítségére. Hogy miért feltételezzük ezt? Azért, mert — *Mezősi Károly* kutatásai szerint — azokban a rovatos számadáskönyvekben, amelyekben 1842 és 1845 között összeírták a környék bérbe adott „Királyi és Úri haszonbérleteit”, öt helyen is találkozhatunk a „Petrovits Sándor”, illetve a „Petrovits Sándor Úr Marha Szék Árendás” bejegyzéssel. Nem lehet szó ennyi esetben sorozatos tévedésről: a név csakis Petőfi személyét takarhatja. Személyét, de nem

A klasszicista városháza

tevékenységét. Nyilvánvalóan az történik, hogy a költő nevével fedezi apja vállalkozását, s a valóságos székálló munkát az időközben férfitá cseperedő — akkor mintegy tizenhét esztendő — István öccse látja el a kunszentmiklósi „leányvállalkozásnál”.

Legközelebb Petőfi 1844 nyarán tölt — több alkalommal is — néhány napot Kunszentmiklóson. Az ismétlődő vizitek egyik célja természetesen továbbra is testvéröccse, István látása, a másik pedig — és egyre inkább —, hogy találkozhasson a még gyermekkorában megismert Bankós Károllyal. Ott-tartózkodásaikor rendszerint náluk is lakik, s együtt járnak a környéket. Egy ilyen alkalommal születik meg a *Megy a juhász számaron* című vers is. Keletkezésének körülményeit ezúttal *Kéry Gyula* feljegyzéseiből ismerjük: „Egy délután pipázgatva sétálgattak az Epreskert felé. Midőn a fahídhöz értek, egy juhászlegény jött velük szembe számaron. Petőfi hirtelen oda-szólt Bankósnak: — Nézd, Károly ezt az eredeti képet! — A hosszúlábú juhász döcögve jött egy kis számaron, és csakugyan földig ért a lába... — Hová vágtat kend? — kérdi Petőfi a mellettük elhaladó juhásztól. — Beteg a ruzsám, ahhoz mék! — kiáltott vissza a juhászlegény, és nagyokat vágott a számarra. Petőfi és Bankós a jelenet után folytatták sétájukat. Mikor hazaértek, Petőfi néhány percre bement szobájába, s mikor visszaért, így szólt Bankóshoz: — Te Károly, megverseltem azt a juhászt, akit délután láttunk. — És felolvasta a *Megy a juhász* című költeményét. Bankós elragadtatással hallgatta a költeményt, és dicsérően

mondta Petőfinek: — Sándor, ez nagyon jó dolog ám!”

Most említsük meg még, hogy kunszentmiklósi tartózkodásai idején — ahogy Galambos Sándor joggal feltételezi — István öccsétől bizonyára szemrehányásokat is kaphatott Petőfi, aki — neve adásán kívül — nem sokat tudott segíteni a bérlet fenntartásában. Ez magyarázhatja akkoriban keletkezett *Szülőimhez* című versének azt az István öccséhez intézett passzusát, mely szerint a vásárookra járáshoz paripákat vesz majd neki, mint ahogy István *Sándor bátyámhoz* című, Kunszentmiklóson megírt versét is, amelyben emlékeztet fivére ígéretére. De ugyanebbe a körbe tartozik Petőfi gyors válasza, az *István öcsémhez* is, amelyben testvérét elsősorban a szülők iránti szeretetre inti, ahelyett, hogy költői ábrándjaiban megerősítené. Jegyezzük meg ide ebből a periódusból *Mezősi Károly* feltételezését, amely — ha mégoly közvetve is — ugyancsak a költő és a község valamiféle érzelmi kapcsolatára világít rá. Arra nevezetesen, hogy 1844-ben keletkezett két nagyobb terjedelmű műve, *A helység kalapácsa* és a *János vitéz* is igen sokat köszönhet mind témájában, mind tájmotívumaiban az akkori dunavecsei és kunszentmiklósi tartózkodásainak. Végül még egy közvetett kunszentmiklósi versélményt említnünk: a *Legenda* című versről van szó, amelyről hatvanhárom esztendeig senki sem sejtette, hogy bármi köze volna Kunszentmiklóshoz, míg nem 1907-ben Bankós Izidóra, Bankós Károly leánya levélben kereste meg a már említett Kéry Gyulát, s a következőket közölte vele:

„Megboldogult, kedves jó apámnak volt egy régi latin könyve, amelyet nagyapám után örökölt. Ezt a latin könyvet egyszer Petőfivel együtt olvassgatták, de Petőfi végre mással kezdett foglalkozni, míg apám tovább is csak a könyvet forgatta, miközben odaszólt Petőfinek: Gyere csak ide Sándor, olvasd el ezt itt! — és az ujjával apám mutatta a sorokat, hogy ott olvassa Petőfi. Erre Petőfi hangosan kezdett olvasni: Megszólítja Szent Péter Plutót — Mondd csak te Plutó, miért vagy te olyan szomorú? — Plutó felelte: — Hogyne lennék szomorú, mikor ti Szent Péter oda fönn oly vígan, kényelmesen szegyetek, itt nálunk meg már tömve minden hely, már alig bírom elhelyezni az érkezőket. Ide jön minden pap, barát, minden török, minden tatár stb., stb. Ez a könyv nagyon megtetszett Petőfinek, azt kérdezte apámtól: Nekem adod-e ezt a könyvet, Károly? Kedves apám oda nyújtotta neki a könyvet, mondván: Legyen a tied, Sándor! Petőfi örömmel dugta kabátja zsebébe a latin könyvet, s távoztak magával vitte. Ezután nemsokára megküldte kedves apámnak kéziratban a *Legenda* című költeményt, azzal indokolva, hogy a könyv eszméjét ebben a versben foglalta össze, és így ezt a verset küldi helyette.”

A község és a költő között az eddig elmondottakon kívül még két igen nevezetes találkozásról számolhatunk be. Lássuk az elsőt! 1845. július 22-én érkezett Petőfi Kunszentmiklóásra — felvidéki diadalútja után, amelyről a *Pesti Divatlap* hasábjain közölt *Úti levelekben* számolt be —, s István öccsénél szállt meg. A helybeli fiatalok e hírre tanácskozást hívtak össze a kávéházban, és — Bankós Károly javaslatára — úgy határoztak, hogy a költő szállására sietnek, s magyaros „lakomára” invitálják. A készülő eseménynek az egész városban híre kelt, így a gimnáziumban is, ahol a poétai és retorikai osztályok tanulói többé nem voltak képesek figyelni professzoraik szavára, ehelyett arról kezdtek véget nem érő vitákat: miféle meglepetéssel szolgálhatnának ők maguk is — a nap fényét emelendő?

Petőfi kedvező választ adott hódolóinak, s így a kávéházban rendezett banketten rövidesen felvonult mindenki, aki csak valakinek számított Kunszentmiklóson. A nevezetes alkalmat megszervező ifjak mellett ott voltak az idősebbek, a helyi notabilitások is, s megkezdődött a diszebéd, amely alkonyatig elhúzódtott, és ekkor értelemszerűen estebédé változott át. Pohárköszöntő pohárköszöntőt követett, Petőfi pedig — állítólag — szavalt is, az

Petőfi szobra a főtéren

egyik asztalra felpattanva. Este — írják a szemtanúk — hirtelen világosság ömlött be az ablakokon: a helybeli gimnázium diáksága jelent meg fátylós menetben, s a költő egyik megzenésített dalát énekelte. Ezután egy diák szónoklatban is felköszöntötte Petőfit, aki az újabb ünneplést néhány szóval és főhajtással viszonzta. A bankett másnap hajnalig tartott.

Lehetnek ezekben a visszaemlékezésekben túlzások is, hiszen 1848. március 15-e nyomán — amikor a forradalmi Pest különböző pontjain a költő elszavalta a *Nemzeti dalt* — gombamód elszaporodtak azok a szemtanúk, akik Petőfit hol itt, hol ott asztalra felpattanva szavalni látták. Ezúttal azonban talán keveset torzít az emlékezet, hiszen Bankós Károly az eseményről már másnap tudósítást írt a *Pesti Divatlap*-nak. Így hát hitelt kell adnunk annak a történetnek is, amelyet *id. Szinyeyi József* rögzített a Bankós-családtól kapott információk alapján: eszerint a két barát július 23-a hajnalán feltűnés nélkül távozott a „lakoma” színhelyéről, hogy ne kelljen érzelmes búcsúval szomorítani a tovább vigadókat. „Amint Bankósék lakására értek — írja Szinyeyi —, ő [Bankós] azon mámorosan írószereket szedett elő, mit a már vetkőzni kezdő Petőfi észrevett és azt kérdezte barátjától: »Hát te nem akarsz lefeküdni? — De igen, csak röviden megfirkantom a lakoma történetét Vahotnak. — Úgyhát még én sem fekszem le — szolt a költő —, én is írok róla röviden valamit.« Így aztán az elsötétített ablakokat közakarattal kifüggönyözvén mindketten egyszerre fogtak az íráshoz. De mennyire kellett bámulnia Bankósnak, midőn Petőfi gyorsabban kész lett ama sikerült versével, melynek címe »Búcsú Kunszentmiklóstól«,

mint ő a rövidke prózai tudósítással. A hevenyészett kézirat teljesen tiszta, törlés és javításoktól mentes volt. Így hát, bár Bankósnak lett volna még közölnivalója, gyorsan pontot tett levele végére, és mindketten azonnal megcímezvén leveleiket, a *Pesti Divatlap* szerkesztőségéhez küldték postán. Közben Bankós azt mondta: No Sándor — ugyancsak találóan jegyezte meg rólad Vörösmarty, hogy te különleges csinnal, költői bájjal csak úgy kutyafuttában írod verseid.”

Ez a történet újabb lehetőséget kínál a legendákra arról, hogy Petőfi verseit általában „röptében, hevenyészve”, javítás nélkül költötte. Erre a feltételezésre építenek majd halála után az 50-es évek úgynevezett „petőfieskedői”, elvetvén a szellemi fegyelem, a prozódia, az elemi költői ismeretek szükségességét. De hát mit tegyünk? Ez az epizód alighanem valóságos, hiszen felfokozott lelkiállapotban előfordulhatnak rendkívüli teljesítmények is. A hiba azoké, akik egy-egy ilyen hirtelen készült remekmű kapcsán általános törvényszerűséget mernek megfogalmazni, s szembeállítják egymással az erudíciót (melynek Petőfi sohasem volt híjával!) és a spontánul teremtő ihletet.

Ám annak, hogy csupán pillanatnyi hevület-ről volna szó Kunszentmiklóssal kapcsolatban, több minden mond ellent egyébként is. Az egyik a vers befejező része, amely a község „egy rózsáját” emlegeti, aki nem lehet más, mint az akkori főjegyző leánya, Baky Tinike. Nem lehet szorosabb kapcsolatról beszélni, pillanatnyi benyomásról csupán, amely azonban — a vers tanúsága szerint — mégsem maradt teljesen nyomtalan. A másik, amely mélyebb gyökerek létét feltételezi, Petőfi levele

Kunszentmiklós főtere (A szerző felvételei)

július 24-éről, amikor szüleinél Szalkszentmártonban kipihente magát:

„Tisztelt Barátim! Bocssásanak meg Önök e bizalmas címért, melyre egyébiránt följogosított Önöknek irántami, valóban barátságos viselete; — és megbocsássanak másodszer azért, hogy úgy hír nélkül jöttem el. Indultam előtt kevés reménnyel megfordultam a fogadóban azon reménnyel, hogy tán szerencsém lesz Önöket ott találnom. Ez nem történt, s talán jobb hogy nem találkozáim Önökkel, mert én érzelmeimet szóval kifejezni (mint már tapasztalták Önök) vajmi rosszul tudom, s búcsúzáskori némaságot majd lett volna tán, aki ridegségnek magyarázta volna...pedig csak éppen azért írom e sorokat, hogy annak ellenkezőjéről bizottsam Önöket, hogy tudokra adjam, miszerint felejtethetlenné tették Önök szívemben azt az ott töltött időt és önmagokat. Különbön mielőtt elhagynám Szentmártont, mégegyszer átrándulok Önökhöz, ha csak egy kis órára is. Önöknek mindnyájoknak őszinte barátja Petőfi.”

S most szóljunk az „utolsó felvonásról”, 1848-ról! Március idusa után — a korabeli dokumentumok szerint — megint az egész Kunszentmiklóst kivilágítják a költő tiszteletére. Sőt, a 12 pontot is „roppant lelkesedéssel” fogadják, s a városi tanács „a 24 testvérközöskéket is körlevéllel megkereső hasonló szelvényben közremunkálni.” „Polgárok hona már ez, nem uraké és szolgálaké” — szól a felhívás, amelynek azonban a jászkun kerületben nincs sok foganatja. S mivel az első felelős Magyar Minisztérium bevezető intézkedései sem feltűnően forradalmi természetűek, nyomukban az akkori kiskun kapitány, *Aczél István* magánlevele is a kiskun városok vezetőihez elsősorban a „polgári” (értsd: alattvalói!) hűségre, főként pedig a „közbékére” (azaz: a renitens magatartás elkerülésére) hívja fel a figyelmet. A környék urai is attól félnek, hogy bármiféle felfordulás nem eddigi kiváltságaik kiteljesítéséhez vezetne, hanem károszt eredményezne: a negyedik rend, a „sellérek” uralmát segiténé elő. Illetve, bukás esetén — ez még talán rosszabb, mint az előbbi feltételezés — a meglévő s nehezen őrzött kiváltságok elvesztését. Petőfi köztársasági eszméi, királyellenessége, a minisztérium elleni felhorkanásai nem illenek ebbe a képbe. Nevét hát dicsérik még, de gondolatait már vitatják.

A költő mit sem sejt minderről, amikor 1848. május 25-én levelet ír barátjának, Bankós Károlynak arról, hogy országgyűlési követ szeretne lenni a Kiskunságban és — ahogy

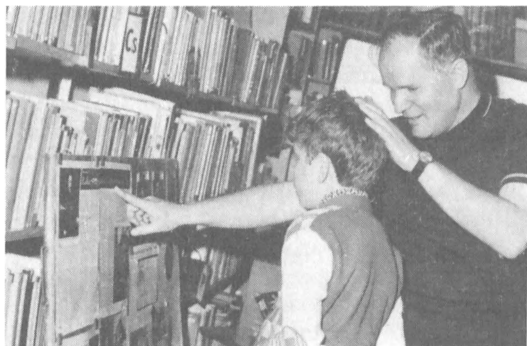
Galambos Sándor feljegyzi — „megválasztását városunktól reméli, hisz itt van a legtöbb barátja.” Bankós kellemetlen helyzetbe kerül. Ő maga mindig a mérsékelt, a megfontolt előrehaladás híve volt, ám barátja is Petőfinek, az ellentmondást nem tűrő radikálisnak. S épp most — három nappal ezelőtt — a tisztújításon tanácsnokká, gyámtyává is választották. Szíve szerint tehát Petőfi követé választását kell szorgalmaznia, kétségeit, szorongásait elhallgatva, s igazán nem ő tehet róla, hogy az események más — csaknem tragikus — irányt vesznek.

Petőfi a „népet” akarja megnyerni ahhoz, hogy megnyerje a választást, de nem vet számot azzal, hogy kik azok, akik egyáltalán jogosultak a szavazásra. Galambos Sándor okkal emlékeztet hát a XXIII. törvénycikk 6. §-ára, amely szerint „...Kis városokban, amilyenek a kiskun városok is voltak, 300 pengő forint értékű ház vagy telek ingatlanhoz, kézműveseknél, kereskedőknél legalább egy segéddel való dolgoztatáshoz, magasabb képzettséghez (tudorok, sebészek, ügyvédek, mérnökök, tanárok, lelkészek, jegyzők, tanítók stb.) kötötték” a szavazati jogot. 1848. június 6-án tehát, amikor Petőfi leutazik a Kiskunságba, a szűrös-subás egyszerű emberek valóban nagy lelkesedéssel fogadják, mind Kunszentmiklóson, mind a többi helységeken: Kiskunlacházán, Fülöpszálláson, Szabadszálláson. De ez a nép nem azonos a szavazásra jogosult közönséggel, amely nem bocsátja meg neki a kiskunokhoz írt proklamációja ilyesfajta kemény, leckéztető szavait: „Becsületesemre mondom, hogy ti nem vagytok remek emberek. Gondoljatok vissza arra a Szluha kapitányra, hogy süvegeltétek, hogy csúsztatok-másztatok előtte ... ti egy ólomzamarat imádtatok.” Nem prófétálhat az ember büntetlenül a saját hazájában. A szókimondó őszinteségnek — és, persze, a radikális elveknek — az az ára, hogy a „kaputos emberek” — a helységek adminisztratív vezetői és a módosabb „pógárok” — szembefordulnak Petőfivel, s a költőből rövidesen Pestről szalajtott „gyütt-mönt” lesz, akinek felforgató eszméitől Isten óvjon. Július 11-én, amikor Petőfi megérkezik — immár feleségestől — a képviselőválasztásra, már Kunszentmiklóson is kínos jelenetekre kerül sor: a város bírái megengedik ugyan, hogy szóljon a kint összegyülekezett, rá váró tömeghez, de megtiltják neki, hogy cáfolja a személyét érintő vádak. Így is nagy sikere van. Ez bátorítja fel arra, hogy a szabadszállási tanács Bankós közvetítésével

hozza eljuttatott kitiltó levele ellenére is elmenjen Szabadszállásra, ahol a választás sorsa eldől. 14-én este felé útra kel tehát, de Szabadszálláson a leitatott-felbőszített nép rárohan, s agyonveréssel fenyegeti. Petőfi — Júlia épségét sem óhajtván kockáztatni — visszafordul Kunszentmiklósról. A Kiskunság képviselője így — az urak akarata szerint — Nagy Károly, a szabadszállási református pap fia lesz. A papi pincéből temérdek akó bor bánja ezt a választást, s — túl már akkor kesergő hívein — azóta is restelli és bánja az egész Kiskunság.

Felrázva magunkat ebből a csüggesztő hangulatból, beszéljünk valami vigasztalóbbról: Kunszentmiklós könyvtárügyeiről! Ide vonatkozó információinkat két forrásból merítjük: *Illyés Bálint* már említett könyvéből — *A kunszentmiklósi gimnázium három évszázada 1679-1979* — és abból a beszélgetésből, amelyet a nagyközségi könyvtárban folytattunk. Bocsássuk előre, hogy Kunszentmiklós könyvellátási tekintetben jóval előnyösebb helyzetben volt, mint a szomszéd községek: a gimnáziumban mindig rendkívüli gondot fordítottak arra, hogy a stúdiumok folytatásához, még inkább pedig a tanári kar ismereteinek karbantartásához — továbbfejlesztéséhez, állandó szellemi feltöltődéséhez megfelelő könyvállomány álljon rendelkezésre. Azt jelenti ez, hogy a középiskola valamennyi osztálytermében külön szekrényben elhelyezett „osztálykönyvtár” rendszeresítették, a tanári szobához vezető folyosó mellett pedig egy nagyméretű helyiségben tanári könyvtárt. Ez a tanári könyvtár azonban régóta közművelődési feladatokat is teljesített, mert nemcsak az intézet tanárai használhatták, hanem a hét meghatározott napjain tartott könyvtári órákon igénybe vehette a község érdeklődő lakossága is, a helyi értelmiség csakúgy, mint az olvasást kedvelő parasztemberek.

Hadd szóljunk néhány szót kialakulásának történetéről is! A szabadságharc idején a könyvtár már 1376 kötetet számlált, s 1856-ban külön helyiséget is kapott. A millennium körüli esztendőkből 5715 kötet volt az állománya, nagyobb tehát, mint az akkori bajai, kecskeméti, kiskunfélegyházi gimnáziumé, s a Duna—Tisza közén csak a kalocsai és a kiskunhalasi gimnázium könyvállománya múlta felül. A második világháború végére a példányszám elérte a tizenhétvezret, s némi visszaesést csak az államosítás jelentett, amikor vissza kellett adni az egyháznak a mintegy 2500 kötetnyi teológiai gyűjteményt. Azóta — írja Illyés Bá-

Történelemóra a könyvtárban

lint, akitől eddigi adatainkat merítettük, s a kinek a könyvére a továbbiakban is támaszkodunk — a teljes állomány megközelíti a húsz-zetret.

A könyvek ilyen gyors ütemű gyarapodása nem lett volna lehetséges csupán az intézmény szerény forrásaiból. Az átlagosnál lendületesebb fejlődését az magyarázza, hogy a könyv közügy lett Kunszentmiklóson már az „ántivilágban” is: a helyi értelmiség — Baksay Sándor és mások — mellett jeles donátorai támadtak a könyvtárnak a jobbmódú ősi gazdacsaládok tagjai (például ifj. Szórádi Bálint, aki 1906-ban Lev Tolsztoj, Alphonse Daudet és Maxim Gorkij (!) regényeit adományozta a gyűjteménynek), valamint a gimnázium kebeléből távozott, a világ különböző részeibe szakadt egykori „öregdiákok” közül is.

Illyés Bálint könyvének ide vonatkozó fejezete a könyvtár legfőbb értékei között mindekelőtt hírneves nemzetközi nyomdászok kiadványait említi: így 1 kötet *Jehan Petit* (Párizs, 1505), 6 *Gryphius* (Lyon, 1536, 1541, 1549, 1550, 1553, 1554), 1 *Plantin* (Leyden, 1595), 3 *Elzevir* (Amsterdam, 1650, 1654, 1668) és 1 kötet *Luchtman* (Leyden, 1732) van a könyvtár birtokában. De igen fontosnak tartja a hazai művelődéstörténet, politika- és jogtörténet szempontjából elengedhetetlen jelentőségű kiadványok létezését is. Mindebből az következik, hogy a kunszentmiklósi gimnázium könyvtára *sohasem csak közművelődési célokat szolgált, hanem fontos szerepe volt kutatási szempontból is* (olyan dokumentumok megléte igazolja ezt, amelyeket időről időre az Országos Széchényi Könyvtár nemzetközi kiállításaira kértek kölcsön), valamint — különösen, ami a jogi kiadványokat illeti — *gyakorlati funkciói is voltak*, hiszen, amikor a redempciót

(visszaváltást. Lásd cikkünk első részét a *Könyvtáros* előző számában. — *A szerk.*) szorgalmazó küldöttségek Bécsbe utaztak, innen merítették a szükséges hivatkozási anyagot.

De most arra térjünk ki még néhány szóval, hogyan lett a kunszentmiklósi gyűjteményből közművelődést is szolgáló könyvtár. Illyés Bálint a következőket írja erről: „Legnevezetesebb vállalkozása volt könyvtárunknak, mikor 1938. jan. 1-én »havi 1 pengő fenntartási és fejlesztési díj fejében megnyitottuk városunk és környéke közönsége előtt... Kezdeményezésünk nem várt sikerrel járt: körülbelül 120 állandó látogatónk bizonyítja ezt ... Szilárd hitünk, hogy ezzel a törekvésünkkel — a magyar, s a legjobb világirodalmi műveknek olvasnivágyó barátaink kezébejuttatásával — küldetést teljesítünk.» (1937/38. évi gimn. értesítő.) A harci események alatt nem működhetett, 1945. jún. 6-án ismét megnyitottuk, és elláttuk olvasmánnyal közönségünket, míg csak át nem vette szerepünket a Közművelődési Könyvtár ... Erre már magam is emlékszem: akkor voltam itt diák. Babbitstól Gide-ig, Veres Pétertől Huxley-ig, Németh László Tanujától a kortárs orosz irodalom antológiájáig itt minden kapható volt, mégpedig azon frissiben, ahogy megjelent. Itt találkoztam először József Attilával, itt a Puszták népével, itt Móricz Boldog emberével, du Gard Vén Európájával, vagy hogy lejjebb menjek a ranglistán: Graves Claudiusával is... Mit mondjak még el? 1970 óta van külön olvasóteremünk, rendszeres olvasószolgálatot tartunk, és hát — várjuk szeretettel művelődni vágyó diákjainkat az olvasóteremben...”

E sorok írója — fél nemzedéknyi idővel később azt teheti hozzá mindehhez —, hogy fővárosi egyetemistaként is visszajárt a kunszentmiklósi könyvtárba, mert mindazt megkaphatta itt, ami a fővárosi közkönyvtárakban akkor zárolt anyag volt: Giono összes regényeit (Illyés gyönyörű előtanulmányjaival), Németh László tanulmányköteteit és regényeit, Szekfű Három nemzedékét, és bármit, amire szükség mutatkozott, ha nem akarta, hogy — amint akkor képletesen mondták — csak az Anti-Dühringet ismerje, és magát Dühringet sohasem.

S most érkezünk vissza a jelen gondjaihoz! A nagyközségi könyvtárban négyen beszélgettünk: *Balogh Mihály* tanár van jelen, a gimnáziumi könyvtár gondozója, *Bognár Lászlóné*, a nagyközségi könyvtár vezetője és *Galambos Sándor*, aki a helyi általános iskola igazgatója,

történelemtanár és a *Petőfi és Kunszentmiklós* című, már ismertett monográfia szerzője. Tőlük tudom meg, hogy a közművelődést szolgáló könyvtár állománya jelenleg mintegy tizennyolcezer kötet, ez azonban nem foglalja magában azt a kétezer kötetet, amely a kunpe-széri fiókkönyvtárban lelhető fel. Vannak to-vábbi fiókkönyvtárak is, amelyek anyagát in-nen kölcsönzik és — szükség szerint — cserélik-frissítik. A tasskertes általános isko-lába nyolcszáz kötetet helyeztek ki, a Petőfi-lakótelepre ezer kötetet, de van kihelyezett könyvtárrészleg a bábonyi iskolánál, a sütőipar helyi kirendeltségénél és az óvodáknál is. Ilyesfajta kihelyezett részleg működött koráb-ban a VÁV-nál (ez a villamos árammérő ké-szülékeket gyártó vállalat), a MÁV-nál (ezt a rövidítést — remélem — nem kell értelmezni) és a *Temaforgnál* (ez a sokirányban iparosodó Kunszentmiklós egyik jelképes értékű pro-dukuma: a harmadik világba juttatott textil-ajándékokat vásárolja meg, hogy azután gon-dosan kiválogassa s a javát értékesítse a fővá-ro-si bizományi üzletekben, míg a többit feldol-gozza — kivülállók számára elképzelhetlenül változatos módon). Ám ezeken a helyeken töb-bé nem igényelnek könyveket a nagyközségi könyvtárból: önálló szakszervezeti könyvtárak alakultak, a *Temaforgnál* például hármezer kötettel! Úgy gondoljuk, csak örülni lehet en-nek a szakszervezeti buzgalomnak. A kérdés legfeljebb ez: vajon az állomány beszerzésekor, kiválogatásakor jelen voltak-e közművelődési szakemberek, akik megmondták volna, hogy — túl a szakmailag nélkülözhetetlen kiadvá-nyokon — mi az, ami elengedhetetlen a köz-műveltség, az általános kultúra gyarapításá-hoz? Magát a központi nagyközségi könyvtárat mintegy kétezer-kétszáz olvasó látogatja, s ez nem kevés, még akkor sem, ha köztük hét-nyolcszáz általános iskolást és száz gimnazistát tartanak számon. Elgondolkodtatóbb — de eléggé általános — az az adat, amely szerint a felnőttolvasók kb. hatvan százaléka nyugdíjas. Foglalkozásuk viszont — a kunszentmiklósi hagyományoknak megfelelően — vegyes: ko-rántsem csak értelmiségiekből toborzódik. Említsük még meg, hogy a magyar irodalmat jobban szeretik, mint a külföldit, s hogy sajátos átrendeződés ment végbe a hazai „olvasmá-nyos irodalom” terén is. Jókai például mintegy tíz esztendeje „kiment a divatból” (nem tu-dom, örülünk-e neki?), s az élő irodalom javá-ból pillanatnyilag Galgócziársébet a legkere-settebb (bizonyára merész társadalombíráta

teszi). Persze — jegyzik meg az erre illetékesek — Berkesi András, Szilvási Lajos „mellett” vagy Jókai Anna, Bihari Klára, Fehér Klára ugyancsak kért könyveit árnyékában. Ítélje meg, akinek feladatkörébe tartozik, hogy ezek-e a helyes arányok, mi hadd örüljünk inkább annak, aminek osztatlan jó szívvel örülhetünk! Annak például, hogy népszerű a tévé előadá-saival párhuzamosan kibocsátott Shakespeare-sorozat, s hogy az ilyen kezdeményezések nemcsak a könyv olvasás népszerűségét fokoz-zák, hanem a könyvvásárlók számát is növelik.

S végül még egy szót a könyvtár és az iskola kapcsolatáról! Mint többnyire mindenütt, itt is örömmel élnek az úgynevezett rendhagyó órák lehetőségével, hiszen maga az általános iskolai 5. osztályok számára előírt tanterv is szól a könyvtári órákról. Elsősorban a történe-lem tanításában alkalmazzák ezeket, gyakran úgy, hogy több osztályt is összevonnak (példá-ul a Bethlen Gáborról tartott óra esetében) vagy amikor a félműltről, így a második vilá-g-háborúról tanulnak a gyerekek.

Befejezésül szervezési problémákról kell szólnunk. Arról, hogy jóllehet Kunszentmik-lóson elegendő volna az olvasásra szánt könyv, mégis valamiképpen mintha gátját éreznék a továbblépésnek. Hogy pontosan miben? Talán kissé abban is, hogy szétszóródtak a meglevő lehetőségek: a párhuzamosan létező gimnáziumi könyvtár, a nagyközségi könyvtár és a fiók-könyvtárak mellett-helyett alapított szaksz-ervezeti könyvtárak alighanem megnehezítik az egységes közművelődési szemlélet kialakítását. Legfőképp pedig az a baj — s ez manapság sokhelyütt ismétlődik a járások többszöri ösz-szevonása után —, hogy korábban létrejött egy tisztes állományú járási könyvtár, azzal a biz-tató reménnyel, hogy hasonló arányban— iramban fejlődhet majd a továbbiakban is, klasszikus állományához ugyanúgy megren-delheti az új szellemi produktumokat. S ek-or — a község megszűnőven járási központ lenni — hirtelen leállt a fejlődés; keret még csak volna valamennyi a gyarapításhoz, de megszűntek a háttérberuházások: nincs talp-alatnyi hely sem. S ez nem elsősorban azért okoz gondot, mert a beszerzés alacsonyabb szintű, mint korábban, hanem azért, mert a könyvtár — a helyszűke miatt — egyre kevés-bé alkalmas közművelődési rendezvények tar-tására, programok szervezésére. Minderre pe-dig egy ilyen nagy hagyományú községben nélkülözhetetlen szükség volna.

Szappanos Balázs

Bibliolátria

A *Könyvtáros* egyik korábbi (1983/7.) számában foglalkoztunk a bibliopszichológiával, mint az ember és a könyv viszonyának problémájával. Mint minden kapcsolatban, ember és könyv viszonyában is kialakulhatnak nem teljesen egészséges és normális, kórosnak (patologikusnak) minősíthető viselkedésformák, magatartásbeli különködések. Ezek jórészt a kapcsolatra jellemző vonzalom és szenvedély túlzásaiban, torzulásaiban, hóbortjaiban, néha már az örültséggel határos, bűnös cselekedetekben nyilvánulnak meg. A könyv és az ember viszonyában betegesnek tartható tünetek csoportját (szindrómáját) összefoglalóan bibliolátriának: könyvimádatnak, könyvbálványozásnak nevezzük. Az ellentétek egybeesésének („coincidentia oppositorum”) lélektanilag is nyilvánvaló elve magyarázza, hogy bizonyos könyvek, művek iránti rajongás milyen könnyen fordul át *más* (sőt néha ugyanazon) művek megvetésébe, ezért a könyv iránti gyűlölet és félelem, a *bibliofóbia* is a bibliolátria körébe sorolható beteges tünetnek tekinthető.

A görög—latin eredetű látrea-látria szó eredetileg imádást, tisztelést jelentett vallási, mitológiai értelemben. A megbélyegző jelentés elsősorban az idolátria (vagy idololátria) kifejezésben kapcsolódott hozzá, ami a képimádásra, bálványimádásra, idegen és hamis istenek tiszteletének elfogadására és gyakorlataira vonatkozott. Később a vallási—mitológiai háttér elhalványult, feledésbe merült, s az istenkép, szobor, bálvány (eidolon-idolum) helyére azok a „világi” tárgyak kerültek, amelyeket egy-egy időszakban különleges tiszteletben részesítettek. Így történt ez a könyvvel is, amelynek nemes szenvedélyű rajongóin kívül szinte megszállott bolondjai, mániakusai is akadtak. Ez utóbbiaknak lélektani, etikai, társadalmi magatartása az a terület, amely elsődlegesen a bibliolátria vizsgálódási körébe tartozik.

Szélsőségek, torzulások ember és könyv viszonyában

Arisztotelész szerint a bűnök, vétségek valójában az erények, erkölcsök hiányának, hibájának szélsőséges megnyilvánulásai. Ennek értelmében a bibliolátria jelenségeit úgy tekinthetjük, mint az ember és a könyv közötti tiszta vonzalom fokozatos vagy hirtelen megromlását, elfajulását. Akár a könyvgyűjtés, akár a könyvolvasás szenvedélyéről van szó, a mértéktelenség felbukkanása, kitörése jelzi azt a határvonalat, amelyen innen a baráti könyvszeretet, rajta túl pedig az esztelen könyvimádat, a bibliolátria kórosete található. Mind a gyűjtés, mind az olvasás terén az igazi ítélőerő abban mutatkozik meg, hogy biztos kézzel meg tudjuk húzni az elválasztó vonalat a „túl-ságosan kevés” és a „túl-ságosan sok” között, vagyis helyesen alkalmazzuk a válogatás (szeliktivitás) elvét. Ha eltaláljuk a mértéket és arányt, nem esünk a bibliolátria csapdájába.

Francis Bacon már a XVI. században rámutatott arra, hogy minden rendszeresen üzőt egyéni foglalatosság (mondhatnánk: passzió, hobbi) és minden társadalmilag elismert foglalkozás (szakma) kisebb-nagyobb mértékben létrehoz olyan megrögzött gondolat- és magatartásformákat, amelyeket a tevékenység végzője bálványként trónra ültet és eltűzött tiszteletben részesít, ami viszont a kívülálló számára sok esetben ellenszenves vagy nevetséges hatást kelt.

A könyvgyűjtők körében is megfigyelhetjük azokat a típusokat, amelyeket *Borsos Béla* a műtárgyak gyűjtésével kapcsolatban különböztet meg: 1. az eszményi gyűjtő mind egyéni, mind közösségi szempontból értékes, hasznos, kultúrát gazdagító szenvedélynek áldoz; 2. a sznob gyűjtő — saját izlés, esztétikai norma híján — a divattal sodródik, gyűjteménye

nem áll össze igazán értékes, saját szellemiségét gyarapító egésszé; 3. a befektető gyűjtőt csak az érdekli, hogy gazdasági-pénzügyi szempontból jó „üzlet” legyen, amit vásárol, értékét megőrizzé, kamatoztassa. Ezt a három típust kiegészíthetjük még egy negyedikkel, az olyan gyűjtő típusával, aki reprezentálásra, státus-szimbólumként, egyéni és társadalmi helyzetének intellektuálisan hivalkodó (rendszerint félrevezető) fitogtatásával létesít gyűjteményeket, például házikönyvtárat; ilyenkor tapasztalható, hogy a könyvtárszekrény vagy könyvesfal nem lesz a „szoba lelke”, hanem csak kérkedő bútordarab. Ez ember és a könyv viszonyát tekintve csak az első típusba sorolható gyűjtők azok, akiknek valódi, bensőséges kapcsolatuk van a könyvvel, az olvasnivalóval. A másik három típus többé-kevésbé már elmarasztalható a bibliolátria vétségében, mert a könyvet eredeti rendeltetését álcázó, „idegen istenek” (bálványok) szolgálatába állítja.

Amint *Borsos Béla* megjegyzi, a vérbeli gyűjtő mindig „kényszeresen” gyűjt. Ilyen belső kényszer hatására válik valakiből mániakus, rögeszmés, fanatikus gyűjtő, aki nem egy esetben még csalni, lopni, sőt rabolni is kész, hogy gyűjtőszennvedélyének tárgyát megszeresse. *Ráth-Végh István* A könyv komédiája című művében a féktelen gyűjtési láznak több olyan esetét idézi, amely lélektanilag nemcsak megdöbbentő, hanem egyúttal szinte magyarázhatatlan is. A szerzési vágy ilyen szélsőséges esetei valóban patológiusak, és a könyvre vonatkoztatva ma már inkább csak művelődéstörténeti érdekességnek (kuriózumnak) számítanak.

Bibliolátria, gondolkodás, kreativitás

Az olvasásnak az volna a legfőbb célja, hogy önálló gondolkodásra, helyes életszemlélet kialakítására serkentsen. A túlzásba vitt olvasás ezt a törekvést veszélyezteti. „A sok könyv szétszórja az elmét” — mondta *Seneca*, az ókor nagy filozófusa. A könyveknek sok esetben megvan az a képességük és hatásuk, hogy olvasóikat elszakítják az élettől. „Vannak könyvimádó lelkek — mondta *Anatole France* —, akikre nézve az egész világegyetem nem egyéb, mint papiros meg tinta... egész életüket íróasztaluk mellett töltik, anélkül, hogy a legkevésbé is törődnének azzal a valósággal, amelynek grafikus ábrázolásait olyan csökönnyösen tanul-

mányozzák... Akik sok könyvet olvasnak, olyanok, mint a hasisevők. Álomban élnek. A finom mérge behatol az agyukba, érzékellené teszi őket a valódi élet iránt és szörnyű vagy elragadó fantomok prédájává lesznek. A könyv a Nyugat ópiuma...”

A bibliolátriának ez a szellemes, ironikus jellemzése — akarva-akaratlan — szembeállítja a könyvet az élettel, amiről *Hamvas Béla* így írt: „A könyvesség az élet ellen elkövetett bűn, a bűn neve: bibliolatria — a könyvnek, mint bálványnak imádása... A könyv közelében tartózkodó ember okvetlenül bibliolatriába esik.” A könyvnek és az életnek ilyenféle párhuzamba állítására, szembekerülésére sok irodalmi példát találunk, így — hogy csak a legnagyobb műveket említsük — Goethe *Faustjában*, Madách *Tragédiájában*. Madách művében Ádám — Kepler tűzbe dobhatja tanítványával a „sárgult pergameneket”, mert „feledtetik / Saját lábunkon a járást velünk, / És megkimélnék a gondolkodástól”.

Felmerül tehát az a probléma, hogy az olvasás nem kifejleszti, hanem helyettesíti az önálló gondolkodást abban az esetben, ha mindig csak a mások (bármilyen nagyszerű) gondolataiban merülünk el, és nem hozzuk megformázva felszínre a saját tulajdon gondolatainkat.

kat. *Schopenhauer* szerint a „vak olvasás” szellemünket megfosztja rugalmasságától, és „a legbiztosabb eszköz arra, hogy saját gondolkunk ne legyen, ha minden szabad percünkben tüstént könyvet veszünk a kezünkbe.”

Ezen a ponton vetődhet fel a bibliolátria és a kreativitás összefüggésének kérdése. Az alkotástani vizsgálatok a kreatív ember három fő vonását szokták kiemelni: a flexibilitást (a rugalmas, egyik témáról a másikra gyorsan átváltó gondolkodást); a fluenciát (eszmékben, ötletekben gazdagon áradó képzetársítást); az originalitást (a gondolkodás eredetiségét, önállóságát). Nyilvánvaló, hogy az olvasásnak mindhárom kreatív vonás, követelmény kifejlesztését segítenie kell — ha ez nem történik meg, akkor a bibliolátria valamilyen mértékű jelenlétére is gyanakodnunk kell.

Bibliolátria, bibliofóbia

A könyv és az ember viszonyában a két szélsőséges mozzanat a túlhajtott szenvedély, amely a bibliománia tüneteiben nyilvánul meg, és az elvakult gyűlölet és félelem, amely a bibliofóbia cselekedeteiben ölt testet. A bibliolátriának ez a két véglet között mozgó skálája rendkívül színes, árnyalatokban gazdag. Ezt a skálát kitűnően mutatja be *Holbrook Jackson* két műve, amelyek iker-könyveknek is tekinthetők. Az egyik mű a bibliománia, a másik a bibliofóbia „anatómiáját” tárgyalja. Mindkét mű célja elsősorban az, hogy megértse és mély beleérző képességgel megmagyarázza azokat az indítékokat, amelyek alapvető szerepet ját-

szanak a könyv és ember közötti pozitív vagy negatív (vonzó és taszító) kapcsolat alakulásában.

A kapcsolat minőségében fontos tényező az a jelenség, amit *Jackson* bibliantropomorfizmusnak nevez. Ennek az a lényege, hogy a könyv akkor válik igazán barátunkká vagy „ellenségünké”, amikor megszemélyesítjük, vagyis egy ember képviselőjévé tesszük. Ennek sok jó és rossz következménye van, ami megmutatkozik a könyvek (szerzők, művek, témák) iránti rokon- és ellenszenv különféle fokozataiban.

Külön téma lehetne annak feltárása, hogy a könyvtári-információs tevékenységben milyen bibliolátriai vétségek találhatók, egy-egy időszakban milyen bálványoknak „áldoznak” szakmánk művelői.

Györe Pál

IRODALOM

- France, A.*: A Szajna partján. É. n. Révai
Hamvas Béla: A melankólia anatómiája. (R. Burton, a XVII. sz. exisztencia-filozófusa.) = Pannonia, 6. k. 1940.
Jackson, H.: The anatomy of bibliomania. London, 1950. Faber
Jackson, H.: The fear of books. New York, 1932, Scribner
Kenyon, F. G.: Testamentum bibliotecarii. = Bulletin of J. Rylands Library, 25. k. 1941.
Pollard, A. W.: Books in the house. Indianapolis, 1904. Bobbs-Merrill
Ráth-Végh István: A könyv komédiája. Bőv., átdolg. kiad. 1959, Gondolat
Schopenhauer, A.: Az olvasásról és a könyvekről. É. n. „Világirodalom” K.

Lapozgató

100, 75, 50 éve történt. Adatok a testnevelés és sport tárgyköréből címmel, illetve alcímmel az 1882-es, az 1907-es és az 1932-es év napokra bontott sporttörténeti eseménynaptára jelent meg *A Testnevelési és Sportműzeum közleményei* nevű sorozat első füzeteként. A kronológia megjelenése a Testnevelési és Sportműzeum dokumentációs munkájára hívja fel a könyvtárak tájékoztató szolgálatainak figyelmét: a sportműzeum munkatársai

ugyanis már 16—17 ezer rendszerezett adatlapot tárolnak, amelyek alapján a teljes magyar testnevelési és sportkronológia összeállítását tervezik. Mivel várható a mostani eseménynaptár folytatása is, talán nem haszontalan felhívunk a figyelmet a névmutatók fontosságára, amelyek nélkül az ilyenfajta adattárak egy bizonyos adatmennyiségen felül már alig használhatók. (Szerk. *Szerbák Elek* és *Adorján Gábor*. Sportpropaganda 1982. 137 l.)

Decsi Ilona

A művészettörténet lapjain csak elvétve akad meg a tekintetünk női alkotók nevén. Az ok ismert: a festés és a mintázás évezredek óta férfimesterség volt, s amennyiben néhány művészeti ágban már korábban akadtak művelői a nők közül, alkotásaik általában névtelenül kerültek a feljegyzésekbe. Szembetűnő változást nálunk is a 19. század hozott, bár ekkor még a színművészet kiemelkedő nőalakjait — Déryné és társait — részesítette előnyben a krónika. Pedig e korban már a festés és a rajzolás is foglalkoztatta hölgyeinket. Ahhoz már a 20. században felgyorsult emancipálódás kellett, hogy a gyengébb nem „úri kedvtelés”-ét komolyan vegyék, elhatárolják az amatőrségtől, elismerjék a női alkotók hivatásérzetét, és alkotásaik minőségét a férfiakéval azonos mércével mérjék.

Századunk festészetét, grafikáját és szobrászatát már a képzőművésznők sokasága színesítette, nemesbítette. Napjainkban van egy új, feltörekvőben levő nemzedék, amely elsősorban emlékezetes kiállításokkal adta le a névjegyet. E tehetséges fiatalok élmezőnyében találjuk *Decsi Ilonát* (Bp. Mester u. 33/35., 1095), akinek nevével 1973-ban találkoztunk először, s aki ma már határainkon túl sem ismeretlen.

Budapesten született, 1950-ben. A Képzőművészeti Főiskola festészeti szakán 1968 és 1972 között tanult, *Szentiványi Lajos* növendékéként. Kollektív kiállításokon szerepelt Miskolcon, Szegeden, Győrben, Hatvanban és Budapesten, külföldön pedig Koppenhágában, Berlinben, Fribourgbán. Önálló tárlatot három ízben rendezett a fővárosban (1975, 1976, 1978) és kétszer vidéken (1976, Balatonfüred, 1981, Hatvan). 1979-ben pedig sikerrel mutatkozott be Nyugat-Berlin és Gronau-Epe (NSZK) kiállítótermeiben. 1977-ben Derkovits-ösztöndíjat kapott.

Decsi Ilona grafikái színes és érzékeny egyé-

niségről vallanak. Legbenső lényét vagy a külvilág dolgait átrendezetten ábrázolja műveiben, melyeket a közérthető képi megjelenítés és a mély jelentéstartalom együttesen jellemez. Őt is a természet és a társadalom jelenségei ihletik, ám úgy, hogy a valós élményanyaghoz rögtön egyéni gondolatokkal közelít. Ez határozza meg stílusának említett közérthetőségét, amely korántsem a látott valóság optikai megfelelője. Találékonyan használja a sejtelmes és az egyértelmű szimbólumokat, de a szürrealista látásmód sem idegen tőle. A formát persze a mindenkor tartalom dönti el, s szintúgy a számára kedvelt grafikai eljárások, a rézkarc és a hidegtű, vagy a két technika együttes alkalmazását.

Az elmélyült emberi gondolatokat művészmunkálással közvetítő Decsi Ilona kitűnő rajzoló is. Finom tónusú ceruzarajzaiban nyilatkozik meg a legközvetlenebbül egész lényé, az emberekhez kötődő kapcsolatainak gazdagsága, érzelmeinek minden rezdülése. Nem titkolja, sőt nyílt őszinteséggel vallja, hogy behatóan foglalkoztatja a nő egyéniségének kutatása és művészi ábrázolása. Olyan művészesszony—anya—feleség vállalkozása ez, akiben a nőiség szinte valamennyi ismérve megtalálható.

A felvázolt tulajdonságokon túl van még egy erkölcsi többlet, amely teljesebbé teszi Decsi Ilona emberi—művészi portréját. Azok közé tartozik, akiket nem hatnak meg az éppen divatos modernkedések. Bátran szembenéz a mával, meglátja a jót és a rosszat, a fényt és az árnyékot, majd önnön vérmérséklete, talentuma meg érdeklődése szerint megfest vagy megrajzol belőlük valami emberközeli hozhatót. Egyszóval: hittel vállalja önmagát, s ezzel tesz eleget az igazi korszerűség követelményének.

Ecsery Elemér

A Kritika 15 éve Repertórium 1963—1977

A Kritika első tizenöt évfolyamának repertóriumja megmutatja a sokszor szidott hazai művészetkritikai élet valós fogyatékoságait és erényeit is, az ország szellemi életének alakulását, művelődéspolitikájának törekvéseit. A kötet szerkesztője, *Bornemisza Lászlóné* és munkatársai (*Schusztér Ilona, Bordács Andrea, H. Drechsler Ágnes*) rendkívül jól használható cikkbibliográfiát alkottak. Nyilvánvalóan leszűrték és helyesen alkalmazták a hasonló jellegű kiadványok szerkesztési és használati tapasztalatait.

Ha a jó küllemű, arányosan tipografált, könnyen olvasható kötetet kézbe vesszük, azonnal feltűnik egyszerű kezelhetősége, „használat-központúsága”. A nem szakember is rögtön megállapíthatja, hogy e kiadvány lényegében kumulált tartalomjegyzék, amelyet mutatók tesznek használhatóvá. A teljességre törekvő repertórium tömör útmutatójából a használathoz szükséges minden tudnivaló kitűnik, mégis mentes minden fölösleges sallangtól, túlmagyarázástól. Megtudjuk belőle azt is, hogy a használhatóságot a lehető leggazdaságosabb szerkezettel kívánták elérni a szerkesztők.

A repertórium fő részében (a teljes terjedelm kétharmadában) az első tizenöt év közleményeinek bibliográfiai adatai a megjelenés sorrendjében követik egymást, ezáltal a hatvanas-hetvenes évek irodalom- és művészetkritikai életének folyamatai is jól nyomon követhetők. A sorszámozott forrásadatok csak az azonosításhoz és a tájékozódáshoz legszükségesebb elemeket tartalmazzák. A hagyományos felépítésű, egyszerűsített címleírások pontosak, félreérthetetlenek. A leírásokat csak ritkán egészítik ki annotációk, s ezek is szükségesek.

A szerkesztői takarékoság főként a muta-

tók használatakor érződik. A témák szerinti keresést a viszonylag tág — többnyire a címből vett — fogalmakkal dolgozó, mindössze 11 lapos tárgymutató szolgálja. Külön mutató is készült a másfél évtized fontosabb vitáinak közleményeiről. A tárgymutató használhatóságát növeli az átfogó fogalmakon belüli bokrosítás, például a filmkritikák, kiállítások, színikritikák esetében. Ilyenkor természetesen a filmcímek, a kiállítók és a szerzők nevének betűrendjében tájékozódhat az olvasó. A szerkesztők nem tartották szükségesnek, hogy a tárgymutatóban szinonimákkal (vagy azokra való utalásokkal) is éljenek, noha csekély terjedelműveléssel tovább könnyíthették volna a keresők dolgát. (Például képtárak, múzeumok, tárlatok, kiállítások tárgyszót hiába keresünk, van viszont képzőművészeti kiállítások, fotókiállítások stb. tárgyszó.)

Érdekes és jó megoldás, hogy a 15 év alatt megjelent könyvkritikákat — magyar és világirodalmi csoportra bontva — a művet alkotók nevének betűrendjében találhatjuk. A címek szerinti feltárássra — joggal — nem vállalkoztak. Az összetett névmutatóban a nevek, illetve a tételszámok aláhúzása jelzi az alkotókról írt közleményeket. A mutatókban szereplő minden név vagy fogalom tételszáma a repertórium főrészének sorszámaira utal, ezzel a keresést leegyszerűsíti. A szerkesztői figyelem a lap illusztrációs anyagának feltáráására is kiterjedt. Ezt a kötet végén külön találjuk a reprodukciók, fényképek, címlapképek szerinti célszerű csoportokban.

Hibátlan mű született volna? Korántsem állíthatjuk, hiszen az összeállítók gondos munkája ellenére néhány pontatlanság vagy vitatható megoldás is van a kötetben. Főként a tárgymutatóban, a tárgyszóalkotás, -kiválasztás körében. Lássunk ezek közül néhányat: *Pálos Tamás* Az álruhás ellenfél című cikkében

(1974. 4. sz. 5—6. l.) a fellazítási taktika új jelenségeit taglalja. A tárgymutatóban mégsem itt, hanem az imperializmus fogalma alatt bujlik meg a cikk. A tárgymutatóból hiányoznak a *nőkérdés*, a *gyermeknevelés* tárgyszavak, de akkor hogyan találja meg az érdeklődő *Turgeny Júlia* és *Fekete Gyula* érdekes vitáját (2488., 2489. sz.) a „főfoglalkozású anyaság” kérdéséről? Legfeljebb, ha eszébe jut a *népese-déspolitiká* fogalma. A „vagy-vagy” rendszerű tárgyszókezelés velejárója, hogy ami például a *művelődéspolitiká* tárgyszóhoz került a tárgymutatóban, az nem található meg a *közművelődés* tárgyszónál. A közművelődés pedig csak aktívártekezlettel tetézve, a kultúra pedig csak külföldi vonatkozásaival szerepel. *Veszely Péter* Magyar emigráns a magyar emigrációról című írása (2607. sz.) sem az *emigráció*, sem a *magyarok külföldön* tárgyszavaknál nem található. Miért? Talán mert egy könyv ismertetése adott alkalmat a cikk szerzőjének, hogy gondolatait megfogalmazza? Nem ártott volna olyan

fogalmakat is felvenni a tárgymutatóba, mint például *nekrológok*, és az idevágó közleményeket is összegyűjteni. Apró és nem jellemző, mégis bosszantó figyelmetlenség, hogy *Agh István* művének (Jóslatok az újszülöttnek. 1973. Magvető) címét itt (2667. sz.) hibásan írták, igaz, hibásan szerepel a lap 1974. évi 5. sz. 27. lapján is. Ráadásul a pórul járt mű ismertetése nem található meg a könyvkritikák között. A könyvkritikák sorából hiányzik *Szántó Jenő* fejtegetése Hernádi Miklós közhelyszótáráról (2669. sz.). Az említett példák is jelzik, hogy egy átgondoltabb, utalókkal jobban kiegészített tárgymutató tovább javította volna a repertórium kezelhetőségét. A felsorolt hibák ellenére a repertórium nagy nyeresége bibliográfiai irodalmunknak. A fontos segédeszközt minden igényesebb közművelődési könyvtárnak — a „C”-típusúaknak is — beszerzésre ajánljuk. (1982. [1983.] *FSZEK.*, 291 l. 38 Ft)

Kertész Károly

Könyvtári kis tükör Ajánló könyvjegyzék

Művészetek, sport 1945—1979

Az ismereteknek ugyancsak széles tartományába kalauzolja olvasóit a sorozat újabb kötet. Összeállítója és szerkesztője, *Benkő Zsuzsanna* arra a feladatra vállalkozott, hogy összegyűjtse annak a témakörnek java könyvtermését, amely az ETO 7-es fősztályába tartozik.

A kötet a különféle művészeti ágak, valamint a sport területét fogja át. Harmincöt év könyvterméséből válogat, az 1945-től 1979-ig megjelent hazai művészeti és sportkönyvekről ad viszonylag teljes képet. Az ajánló jegyzék természetesen nem törekedhetett teljességre: olyan, szélesebb körű érdeklődésre számot tartó műveket szerepeltet, amelyek nagy valószínűséggel megtalálhatók a nagyobb (városi és megyei) könyvtárakban, illetve amelyek tőlük könyvtárközi kölcsönzés útján megszerezhetők. A kötetbe válogatott több mint 800 mű azonban így is tükrözi az elmúlt évtizedek kiterjedtebb könyvtermését, tartalmi bővü-

lését és műfaji színesedését a művészeti és a sporttémákban. Ez a fejlődés ugyancsak figyelemre méltó a hatvanas évek meglehetősen gyér választékával összehasonlítva. Azóta nagymértékben megnőtt a monográfiák, összefoglaló művek, kézikönyvek, lexikonok, a különféle elméleti — például esztétikai — munkák száma mind a magyar, mind pedig a külföldi szerzők írásaiból. Kibővült a részterületeket feltáró munkák választéka, új témakörök jelentek meg a televíziózástól a szórakoztató zenei vagy éppen a művészeti technikákat tárgyaló művekig, bővült a tájékozódás eszköztára életrajzi vagy földrajzi vonatkozásokban az újabb és újabb művészportrék, az országok és korok művészetét bemutató könyvek és nem utolsósorban az összefoglaló kézikönyvek megjelenítésével.

Sajnos, a hosszú nyomdai átfutási idő miatt nem kerülhettek a kötetbe azoknak a közelmúltban megjelent fontos művészeti és sport-

tárgyú műveknek a leírásai, amelyek e témakör hazai kiadásának legújabb fejlődését reprezentálják, s megérdemelt sikert arattak itthon és külföldön egyaránt.

Tartalmának elavulása miatt kevés könyv maradt ki a válogatásból, ezek szinte kivétel nélkül sporttárgyúak. Az azonos témájú művek közül elsősorban a közművelődési célokra leginkább megfelelőket vette figyelembe a szerkesztő, de előfordul, hogy egy-egy témáról, azonos művészről több kiadványt is szerepeltet. Ezt íróik eltérő szempontjai, anyagfelhasználásuk különböző módszerei indokolják. Ilyen esetekben az olvasónak legmegfelelőbb munka kiválasztásához a tartalmi ismertetések nyújtanak segítséget.

A bibliográfia első fejezetében a *művészet általános kérdéseit*, a művészet esztétikáját tárgyaló és a *művelődéstörténeti* munkák leírásai kaptak helyet. Itt vette számba a szerkesztő a művészettörténet nagy összefoglalóit, a tanulmánygyűjteményeket, művészeti lexikonokat és más alapműveket, a tájékoztató munka csaknem száz alapvető könyvét.

A *Területrendezés, városépítés, kertépítés* című fejezet főként olyan munkákat ír le, amelyek egy-egy várost építészettörténeti, műemléki, esetenként városfejlesztési, tervezési szempontból mutatnak be. Rokon témakör irodalmában kalauzol az *Építőművészet* című fejezet, amelyben országok, művészettörténeti korszakok, stílusirányzatok építészeti összefoglalóinak adatait találhatjuk. *Középületek* és *lakóépületek* építészetének irodalmát gyűjtik egybe a következő — kis terjedelmű — fejezetek, bennük a családiház-építés és a magyarországi várak irodalmát egyaránt megtalálhatjuk. Ha a középületek és a lakóépületek külön fejezetet érdemeltek, akkor hasznos lett volna felvenni a válogatásba az egyes hazai műemlék-épületekről szóló irodalom javát, például a *Műemlékeink* sorozatból, továbbá a különféle tájegységek népi építészetéről szóló monográfiákat s hasonlókat, amelyek a közművelődési könyvtárakban ugyancsak keresettek, és általában meg is találhatók.

A kötetben a további fejezetek az ETO szak-

rendjében következnek: A *szobrászat*, a *kerámia- és porcelánművészet*, az *ötvösművészet*, a *rajzművészet*, az *ipar- és díszítőművészet*, a *festészet* címanyagát és a *metszetek, nyomatok* művészetével foglalkozó könyvek adatait válogatta önálló fejezetekbe a szerkesztő. A képzőművészeti fejezetek több mint 300 művet sorolnak fel, közöttük *személyi monográfiák*, *történeti összefoglalók*, *művészeti technikákat* ismertető könyvek egyaránt megtalálhatók. A következő fejezet a széles körben népszerű *fényképezés és amatőrfilmzés* irodalmából válogat. Ezt követően nagy terjedelmű fejezet gyűjti egybe a *zene* irodalmát. Ebben a *személyi monográfiák*, *memoár- és dokumentumkötetek*, *lexikonok*, *kézikönyvek*, *zenetörténeti*, *kritikai és esztétikai* művek, *zenei (műfaji) kalauzok* — mintegy 150 mű — adatai találhatók.

A további fejezetek témaköre: a *szórakozás*, a *rádió* és a *televízió*, a *filmművészet*, a *színházművészet* (ebben elsősorban a *színháztörténeti*, kevésbé az életrajzi munkák leírásai kaptak helyet), a *tánc*, a *társasjátékok*, a *sakk*, a *rejtvények*, végül a *sport*, a különféle *sportágak*, *sportjátékok* és a *turisztika*.

A bibliográfia fejezeteiben a könyvek a szerzők, illetve a címek betűrendjében sorakoznak. A művek címlírásai rövidek, de elegendő információt tartalmaznak az azonosításhoz. Az 1964 óta megjelent művek címlírásaiban az *Új Könyvek* megfelelő tételszámai is megtalálhatók. Az annotációk tömörek, lényegretörők. A folyamatosan tételszámozott bibliográfiában a szerzők és más személyek nevét, valamint a művek címszavait tartalmazó betűrendes mutató segítségével tájékozódhat az olvasó. A kiadvány helye tehát ott van nemcsak a könyvtáros segédkönyvei között, a tájékoztató kezűgyében, hanem a művészeti könyveket tároló szabadpolcon (kölcsonzésre!) is, sőt ebben a témakörben az állománygyarapításnak, -kiegészítésnek is hasznos eszköze lehet. Egyaránt nélkülözhetetlen az iskolai könyvtárakban és a közművelődési munkában. (*Összeáll. és szerk. Benkő Zsuzsanna. 1982. [1983.] OSZK KMK — Népművelési Propaganda Iroda. 313 l. 45 Ft*)

Csomor Tibor

A Könyvtáros egyes számai — tizenkét hónapra visszamenőleg — kaphatók a Lapkiadó Vállalat Közönségszolgálatánál (1076 Budapest, Thököly út 21. Tel.: 424-543); a régebbi számok pedig szerkesztőségünkötől kérhetők.

A Tudományos és Műszaki Tájékoztatás áprilisi (1983/4.) számában nem azok a témák játsszák a vezető szerepet, amelyeket a márciusi szám előrevetített: Meglepő módon nem folytatódik a hálózati rendszerről kirobant vita, és hiányzik a magyar számítógépes „műhelyeket” bemutató, tervbe vett sorozat újabb cikke is. Mindezzel szemben a külföldi folyóiratrendelések kényszerű csökkentése miatt fellángolt indulatok további három írást szültek. Közülük kettő a fő cikkeknek fenntartott részben olvasható, egy pedig a vitarovatban — mintegy a megjelent írással visszhangjaként —, holott műfaja szerint mindhárom vitairatnak tekinthető. *Rózsa György*ének már a címe is („A pokol útja nem folyóirattal van kikövezeve”) arra utal, hogy a kényszerintézkedések ütötte sebek még nem hegedtek be, de a sérelmek felemlgetése dacára ez a cikk sem feledkezik meg a nagy tanulásról, amelynek megszívlelésétől a szakma immár nem zárkozhat el: „... a külföldi folyóirat-ellátás ésszerűsítését, összehangolását sokkal komolyabban kell venni...”. *Bauer József* és *Surányi Miklós* pedig kifejezetten a jövő felé fordítják tekintetüket: a válságból kivezető utat, a jövőben elképzelhető legkedvezőbb megoldásokat próbálják megtalálni, illetve felvázolni. „Kérem a kollégákat, hogy panaszkodás helyett keressük együtt a megoldási lehetőségeket...” — írja *Surányi Miklós* cikkének végén.

Különösen súlyos kérdéssel, egy régóta nyomasztó gondunkkal foglalkozik a TMT vezető cikke, *Mártyán Gyula* írása is. A könyvtárosképzés általános gondolatai sokáig elfedték a képzési részterületek sajátos, megoldatlan problémáit, például az alapfokú képzését, amely a szakkönyvtárügyben rendkívül nagy súllyal esik a latba. A cikk történeti áttekintéssel kezdődik, s ebből kiderül, hogy az elmúlt 18 év alatt a hálózati központok körülbelül három-ezer szakkönyvtárost képeztek ki az alapfokú

tanfolyamokon. Ezeket a tanfolyamokat tovább kellene folytatni, azonban a 148/1962. sz. művelődésügyi miniszteri utasítás hatálytalánításával megszűnt a könyvtárosok képesítésének és képzésének általános rendjét szabályozó jogi alap is, s az alapfokú szakkönyvtárosképzés „törvényesítése” csak áttételesen, némi jogszabály-magyarázó ügyeskedéssel lehetséges. Ugyancsak gondot okoz az, hogy a tanfolyam nem adhat megfelelő bizonyítványt, valamint az is, hogy tisztázatlan az alapfokú szaktanfolyamok és a könyvtárkezelői tanfolyamok viszonya. Az a tény, hogy a műszaki könyvtárügyben jelenleg is több mint 500 szakképzetlen könyvtáros tevékenykedik, az alapfokú tanfolyami forma fenntartását indokolja. Ennek egységes szempontok szerinti megszervezése céljából az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár kidolgozta a háromhónapos időtartamúra tervezett, 120 órás tanfolyam tematikai és óratervi javaslatát, s a cikk szerzője ismerteti a javaslat fogadtatását, a hálózati központok által a tantervi anyagra és az órábeosztásra tett észrevételeket, módosítási indítványokat is.

A Könyvtári Híradó, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár tájékoztatója májusi számában röviden összefoglalja az 1982 januárjában az 1. sz. főkönyvtárban létrejött úgynevezett *műhely* tevékenységét, mely a lakásukhoz kötött személyek könyvtári ellátásának megszervezését tűzte ki céljául. A hátrányos helyzetű olvasókhoz a könyvet eljuttató hálózat társadalmi segítséggel működik: az FSZEK saját gépkocsiján kívül öt vállalat bocsát szállítóeszközt az ellátást végző hat könyvtár rendelkezésére, s a könyvtárosokat két szocialista brigád tagjai is segítik. A szolgáltatás fejlesztését e brigádok számának növelésével szeretné elérni a könyvtár. A műhely megkezdte a budapesti

börtönkönyvtárak munkájának módszertani segítségét is, amelyre az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ kérte fel. — Az FSZEK központi könyvtárának ritkaságait bemutató sorozatban *Klinda Mária* a régebben *népiratkáknak* nevezett ponyvák gyűjteményét ismerteti, melynek nagy része az 1911-ben vásárolt Szűry Dénes-, valamint Ballagi Aladár-hagyatékából származik, s műfajilag vallásos ponyvákat, széphistóriákat, népmeséket és „tündéres regéket”, magyar történelmi mondákat, katonai- és betyárdalokat, vőfélykönyveket, szerelmes dalokat, cigányhistóriákat, hírverseket, valamint ismeretterjesztő szándékú ponyvákat tartalmaz.

A Könyvtári Jegyzések című Békés megyei híradó mindössze 30, ritkán gépelt oldal terjedelmű. Legújabb, 1983. évi első számát forgatva még sincs hiányérzete az olvasónak: alaposabb összefoglalások, illetve egy-egy kérdéssel foglalkozó elemzések éppúgy találhatók benne, mint könyvtárbemutatók és helyi vagy országos vonatkozású irodalomtörténeti érdekességek, sőt felfedezések is. Az általánosabb érdekű írások közül kettőt emelünk ki: Az egyik a megye könyvtáraiban létesített zenei részlegekről elmondja, hogy az első, az 1973-ban Mezőberényben kialakított zenei részleget 1982 végéig még 45 követte rendkívül imponáló ütemben. Az 1975-ös és az 1982-es adatokat összehasonlítva például ezt mutatják a számok: az állomány 11,1 ezer lemezről 33,6 ezerre, a látogatók száma 18,6 ezerről 107,7 ezerre, a hallgatott lemezeké pedig 14,2 ezerről 34,1 ezerre nőtt hét év alatt. Mintaszerű a részlegek kialakításának technikai—szervezési lebonyolítása, alapállományuk központi beszerzésének és a feltáráshoz nyújtott központi segítségnek a módja is. Ezeket azért nem ismertetjük részletesebben, mert ha valamelyik megye komolyan törekszik a falusi könyvtárak zenei részlegeinek nagyobb arányú fejlesztésére, vegye a fáradságot a helyszíni tapasztalatcserére. A békésiek meg fogják ismertetni a legfontosabb jó tapasztalatokkal, de a gondokkal is, amelyeket az ismertetett cikk szerzője, a megyei könyvtár igazgatóhelyettese sem hallgatott el írásában. A másik közérdekű összefoglaló cikk a megye tanácsai könyvtárhálózatában dolgozó főfoglalkozású könyvtárosok körében végzett felmérés első eredményeit teszi közzé: Megállapítja, hogy a könyvtári munkaágak közül minden

korosztály tagjai számára a kölcsönzés a legvonzóbb tevékenység, ezt a tájékoztatás követi, a módszertani munka viszont mindenkinél az utolsó helyen áll a sorban. Az elemzés foglalkozik még a könyvtárosok általános, illetve időszerű tájékozódásának forrásaival, példakép-választásukkal, gazdasági tevékenységükkel, házikönyvtár-gyűjtő szokásaikkal, továbbá szakmájuk és vágyaik egybevetésével, más pályák esetleges vonzásával is. E szám könyvtárbemutatói a Békés megyei Pedagógiai Intézet könyvtáráról — az iskolai könyvtárak hálózati központjáról —, a harmincéves Mezőkővácsházi Nagyközségi-Járási Könyvtárról és a Szarvasi Városi-Járási Könyvtár helyismereti gyűjteményéről szólnak — nagyon összefogottan, helyenként talán kissé szűkszavúan is.

Az irodalmi vonatkozású két cikk közül az egyik *Garay János* Alföldön című versét közli, amely a Gyulán megjelent *Békés* című lap 1882. ápr. 23-i számában jelent meg, és amely nem szerepel a költő összes műveinek 1886-os kiadásában sem, a másik írás *Nagy László* Hazafelé hajnalban című versének kézírata, illetve e — kötetben is megjelent — költeménynek valószínűleg első megfogalmazása.

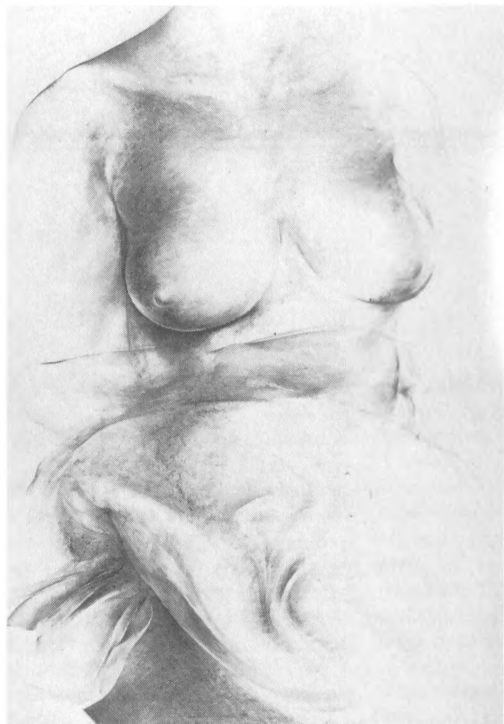
A Csongrád megyei Könyvtáros 1982. (!) évi 3—4., összevont számában az olvasó egy sokszorosított levélkét talál. Ebben a híradó szerkesztője elnézést kér a híradót közreadó könyvtárak nevében amiatt, hogy az elmúlt évi szám késése, az 1983. év közepén történt megjelenés csökkentette a közölt információk értékét. A késés miatti mentegetőzést jólesően nyugtázza a szemlélő, aki ezt a figyelmességi gesztust a szegedi híradó gondos szerkesztésének újabb bizonyítékaként könyveli el, arra gondolván, hogy ilyen késés esetében más megyék könyvtári folyóiratai többnyire magától értetődő természetességgel hallgatnának a nem ritkán előforduló késedelem tényéről, vagy előkelően áthárítanák a felelősséget bizonyos objektív körülményekre, például a nyomdai előállítás nehézkességére — amit a szegedieknek könnyen el is hinnénk. Maga a híradószám — vagy annak egy része — a megyén belül valóban némileg devalválódhatott információs értékben és mozgósító erőben, a megyén kívüli olvasónak azonban így is értékállóknak tűnik közleményeinek többsége, még részben az időhöz kötöttek is. Ilyen — mondjuk — a Dóm téren épülő könyvtár munkálatainak krónikája, amelyből megtudjuk például azt,

hogy az idei év végére előreláthatólag elkészülő épület beruházási költségelőirányzata 271,5 millió forint; a hatszintes objektum 8574 m² alapterületéből 6547 m² jut a könyvtárnak, 1028 a levéltárnak, 875 m² egy étteremnek, 124 m² pedig — bizonyára a szabadtéri játékok nézőinek öröme — egy nagyméretű nyilvános W. C.-nek. Ugyancsak maradandó értékű a hódmezővásárhelyi városi könyvtár 75 évéről írt áttekintés, és igen fontos a megye könyvtárközi bizottságának tavalyi hódmezővásárhelyi tanácskozásán elhangzott előadás közlése: ebből Csongrád megye könyvtárainak a műszaki irodalom gyarapításával és forgalmazásával kapcsolatos együttműködési szándékairól értesül az olvasó. Az iskolai tanulók és a gyermekek könyvtári ellátásának feltételeivel, illetve könyvtári tájékozottságával két nagyobb elemzés foglalkozik: Az egyik 120 iskola könyvtárának vizsgálata alapján több, összehasonlításra alkalmas adatot közöl Csongrád megye általános iskolai könyvtárainak helyzetéről, amely talán jobb az országos átlagnál (az iskolák felében van önálló helyisége a könyvtárnak, az egy tanulóra jutó kötettség igen magas — 13,5 —, a könyvbeszerzési keret 25 Ft, a főfoglalkozású könyvtárosok száma 3 — valamennyi szegedi —, az órakedvezményeseké 54, a megbízási díjasoké 41, a szakköri keretben vagy túlórai díjazással honoráltaké 14, hatan pedig társadalmi munkában tevékenykednek). Az azonban, hogy 44 iskolai könyvtárban semmiféle katalógus nincs, jelzi a nehézségeket, amelyek Csongrádban — még inkább országosan — az egykönyvűségből, tankönyv-központúságból kitörni kívánó pedagógia útjában állnak. A másik, a gyermekek könyvtári tájékozottsága iránt érdeklődő 1981-es vizsgálódás megállapításai sem nyugtathatják meg a szakembereket a könyvtárhasználati ismeretek általános állapota és színvonala tekintetében: 500, könyvtárba járó tanuló válaszaiból az derül ki, hogy sem a gyermekek vasárnapi tevékenységében, sem összes szabadidő-tevékenységében nincs megfelelő helyen az olvasás, rossz az otthoni könyvek között a kézikönyvek aránya, gyenge az iskolások könyvtári tájékozottsága, katalógus-használati kultúrája, s könyvtári ismereteikre általánosan jellemző a felületesség.

E számot is színesíti több könyvtárbemutató (a tanárképző főiskola gyakorlóiskolájáé, a vásárhelykutasi községi könyvtaré, a Somogyi Könyvtár zenei részlegéé), beszélgetés (a Somogyi Könyvtár „hangos könyvtáráról”), beszámoló (a mindsztenti könyvtár könyvterjesz-

tői tevékenységének tapasztalatairól), továbbá a kitekintő, valamint a hírvonat rengeteg hasznos információja. Van egy vita is a híradóban: *Sáráné Lukátsy Sarolta* a tanács hálózati központnak szóló küldemények postai zűrzavarai, a szegedi *Somogyi Könyvtár* és a kaposvári *Somogy megyei Könyvtár* gyakori összekeverése miatt 34 társával együtt „feliratban” kérte a könyvtár vezetőitől az intézmény nevének megváltoztatását *Somogyi Károly Megyei Könyvtárra*. Ezzel szemben a szerkesztő, *Hajdú Géza* a maga nevében a jelenlegi, a könyvtár által sajátos helyesírással *Somogyi-könyvtár*, *Szeged* formában használt névforma mellett tör lándzsát. (Ezt a nyomdák sem fogadják el, mert így a Széchényi Könyvtárt is Széchényi-könyvtárnak kellene szedniük! A fő baj azonban véleményünk szerint nem is az írásmód, hanem állampolgáraink — postázóink, hivatali iratkezelőink — gyalázatos földrajzi tájékozatlansága, ismerethiánya, amely ellen aligha lehet cseles ortográfiai finomságokkal, diszkrét kötőjelekkel felvenni a harcot.)

A Fejér megyei Könyvtáros 1982. évi 2. száma decemberi megjelölést visel ugyan belső címlapján, a valóságban azonban csaknem fél-éves késéssel jelent meg. A késedelem oka bizonyára itt is a „házon kívüli nyomtatás”, holott a szövegtükör a megyei könyvtárban készült. Szerencsére e híradó tartalma sem avult el, maradandó értékű közleményeinek száma több mint az időhöz kötöttek. Egy másutt is lemásolható megoldásra külön felhívjuk a híradószerkesztők figyelmét: Az öt megye gyermekkönyvtárosai részére 1982. szeptember végén Velencén szervezett továbbképzés teljes anyagát közzétette a híradó, s az iskolai anyanyelvi nevelés megújításáról, valamint a hozzá kapcsolódó könyvtári feladatokról, továbbá a természettudományos nevelésről szóló három-három előadás jól megszerkesztett szövegei olyanok kezébe adva, akik nem vettek részt a velencei összejövetelen, a szakmai önképzés valóban hatásos — és olcsó — eszközeivé válhatnak. Annál is inkább, mert az előadók jól képzett tanárok, gyakorlati munkájukkal kitűnt, számon tartott Fejér megyei könyvtárosok, tudósok voltak, például — hogy csak egyet említsünk közülük — *Zombori Ottó*, az Uránia Csillagvizsgáló igazgatóhelyettese. A másik, eléggé nem dicsérhető cikktípus a

pályakezdő könyvtárosokkal készített interjú-sorozat — ennek második részét közölte a hirdató mostani száma —, mely mind a képzésnek, mind a pályarányításnak, mind pedig a könyvtárvezetőknek (könyvtári munkaszervezőknek), sőt a könyvtárpolitikának is kínál tanulságokat. (Az egyik könyvtáros például arra figyelmeztet, milyen nehéz a kettős funkciójú könyvtárak területi feladatait összeegyeztetni az iskolai könyvtári követelményekkel, illetőleg az iskolai szokás- és normarenddel.) Egyébként az iskolai könyvtárügy növekvő fontosságát bizonyítja, hogy ezúttal a könyvtárakat bemutató rovat szintén iskolai könyvtárral, a dunajvárosi Vasvári Pál Általános Iskola könyvtárával ismerteti meg az olvasót.

A megyei és a járási könyvtárak megalakulásának tavalyi, harmincadik évfordulójáról egy-két hirdató — például a Vas megyei — stílusosan akkori dokumentumok közzétételével emlékezett meg. Ezt tette a Fejér megyei is: Kár, hogy a könyvtárszervezés hőskorát felidéző dokumentumok túlnyomó hányada itt egykorú újságcikk, amely kevesebbet érzékeltet a szakma belső mozgásaiból, törekvéseiből, eredményeiből és balfogásaiból, mint a korabeli könyvtári iratanyag. Emiatt a Fejér megyei

dokumentumanyagot szürkébbnek érezzük, mint a vasiakét. (Szerencse, hogy a Fejér megyei Könyvtáros néhány évvel ezelőtt a perkáta *Havrilla János* naplójának közzétételével olyan értékes és színes adalékokkal szolgált az ötvenes évek közepének könyvtári világaról, amely végül is minden fajta ilyen összehasonlítás mérlegének nyelvét maga felé billenti.)

A Szabolcs-Szatmár megyei Könyvtári Híradónak szintén egyetlen száma jelent meg az elmúlt évről. Az 1982/1—2. jelzésű, öszszevont számot a történeti áttekintések, visszatekintő, illetve összefoglaló jellegű írások, valamint a módszertani cikkek túlsúlya jellemzi. Ennek következtében a késedelmes megjelenés nem rontja le a hirdatószám értékét, az 1981. évről készített értékelésnek azonban igen sokat ártott, hiszen 1983 derekán már a tavalyi mérleget várta volna a folyóiratot olvasó könyvtáros vagy tanácsi tisztségviselő. A történeti cikkek közül az egyik a kisvárdai egyleti könyvtárakkal (Olvasó Társaság, Polgári Olvasókör, Iparos Olvasókör, Kaszinó-egylet); a másik a fehérgyarmati járás népkönyvtárainak 1951—54-es telepítésével foglalkozik (az utóbbi kissé elnagyoltan s néhány pontatlansággal: például a Népművelési Minisztérium *nem* 1949-ben szüntette meg az Országos Könyvtári Központot); a harmadik a megye tanácsi könyvtárhálózatában 1975 és 1980 között kifejtett képzési—továbbképzési tevékenységet tekinti át; a negyedik köztörténeti jellegű feldolgozás: a helyismereti—helytörténeti rovat folytatja *Bajcsy-Zsilinszky Endre* tarpai választási harcainak felidézését — ezúttal az 1935-ös országgyűlési választások bonyodalmas történetének közlésével. — A hirdató tartalmának másik felét a *Műhely* nevű rovat figyelemre érdemes közleményei alkotják. Közöttük művelődéspolitikai helyzetelemző és módszertani jellegű — elsősorban az iskoláskorúakkal kapcsolatos — cikkek egyaránt találhatók (a megyei könyvtár kapcsolatai Nyíregyháza alsó- és középfokú oktatási intézményeivel; könyvtárhasztnalat az általános iskolában; a Nyíregyházi Városi Könyvtár kapcsolata az iskolákkal; a világnézeti nevelés gyermekkönyvtári lehetőségei; foglalkozások, kiscsoportos munka az általános iskolások körében a Fehérgyarmati Városi-Járási Könyvtárban). A tartalmas szám a megye könyvtáraival foglalkozó 1981. évi sajtóközlemények témák szerint felépített jegyzékével zárul.

A könyvtárak világitása címmel fontos segédkönyvet adott ki az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ. A *Demeter Gyula, Faragó György és Hazina Sándor* által írt kötet megjelentetésére azért volt szükség, mert *Tombor Tibor* hasonló tárgyú könyvének kiadása, 1966 óta a világitástechnika igen nagy mértékben fejlődött. A sok rajzzal, fényképpel és táblázattal szemléletessé tett munka szerzői foglalkoznak a világitástechnika elemeivel, a szemmel és a látással kapcsolatos alapismeretekkel, a világitás és a munkateljesítmény közötti összefüggésekkel, a természetes, illetve a mesterséges világitással, a világitási berendezésekkel, ezek elemeivel, a könyvtárhelyiségek világitásával, fényforrásaival, fényigényével, a természetes, valamint a mesterséges fény káros hatásai elleni védekezéssel, a könyvtárak fényigényének kiszámításával, a villamosenergia-szükséglettel, az energia elosztásának és a szerelésnek a kérdéseivel, továbbá a legfontosabb tervezési, karbantartási és érintésvédelmi tudnivalókkal is. A műemlék-épületekben elhelyezett könyvtárak világitásának külön fejezetet szenteltek a szerzők, akik alapvető fontosságú munkájuk végén felsorolják a vonatkozó szabványokat, és irodalomjegyzéket is közölnek. A sokszorosításban közreadott kötetet megjelentetője arra szánta, hogy a hálózati központok korszerű segédletet adhassanak a nem könyvtáros tervező és kivitelező szakemberek kezébe. (1982. [1983.] 246 l. 65 Ft)

Fejezetek az akadémiai

könyv- és folyóiratkiadás történetéből a címe *A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának közleményei* nevű, *Új sorozat 11 (86)* keretmegjelölésű kötetnek, *Szántó György Tibor* munkájának, amely arra törekszik, hogy történeti fejlődésében mutassa be a Magyar Tudományos Akadémia publikációs tevékenységét, érzékeltesse annak legfőbb jellegzetességeit, ismertesse az intézményesített tudományos könyvkiadás mechanizmusát, módszereit, az Akadémia kiadói tevékenységének elvi és gyakorlati kérdéseit. A 800 példányban sokszorosított könyv első részében a szerző a dualizmus korának akadémiai könyvkiadását tekintti át, foglalkozik a kor olvasóközönségével, az Akadémia kiadáspolitikájával, az ezt megvalósító, 1872-ben megalakított könyvkiadó bizottság tevékenységével, terjesztési kérdésekkel, majd külön fejezetben tárgyalja a hanyatlás tényeit és okait (a két világháború között mindössze 20 könyv jelent meg). A második fejezet a felszabadulás utáni publikációs tevékenységet veszi számba, s külön-külön értékeli az akadémiai osztályok (I—VII.), valamint a *Biológiai csoport* kiadói munkáját, majd bemutatja a megvalósítással foglalkozó Akadémiai Kiadót és Akadémiai Nyomdat is. A hasznos munkát bő jegyzetanyag, több fénykép, dokumentum- és könyvcimlap-másolat, valamint a névmutató egészíti ki. (1983. 120 l. 23 Ft)

Könyv- és könyvtárhasználati foglalkozások a közművelődési könyvtárakban címmel hasznos módszertani útmutatót

adott ki 400 példányban, sokszorosításban a Hajdú-Bihar megyei Könyvtár. A *Gödényné Szabó Edit* által szerkesztett forgatókönyvgyűjtemény szerzői Debrecenben és a megye városáiban, községeiben (Berettyóújfalun, Hajdúszoboszlón, Derecskén, Komádi, Püspökkladányon) tevékenykedő szakemberek, az általuk összeállított foglalkozásvázlatok skálája pedig a nagycsoportos óvodások részére szervezett könyvtárbeutató foglalkozásoktól az általános iskolák hetedik osztályos tanulói számára rendezett könyvtárhasználati óráig terjed. Az elsők foglalkoztatását két (könyvtárbeutató, „Tavas az irodalomban”), a második osztályosokét egy („A találos kérdéstől a meséig”), a harmadikosokét egy („A magyarság története”), a negyedikeseiket három („A nép élete régen” I—II. r., „A rovarvilág titkai”), az ötödikeseiket három („A szakkatalógus”, „Játékos kézikönyvhasználat”, „Az írás története”), a hatodikosokét egy („A könyv története”), a hetedikeseiket két (játékos földrajzi vetélkedő, „Művészeti élet Magyarországon a XIX. század első felében”) forgatókönyv segíti. (1983. 79 l.)

A műszaki fejlesztés távlati fő irányait összefoglaló koncepció szövegét adta közre kétezer példányban az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár. Az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság által kidolgoztatott távlati elképzelés célja az idei év közepén befejeződő népgazdasági tervezési munka megalapozása. A koncepciót a Tudománypolitikai Bizottság 1982. december 3-i ülésén

megvitatta és tudomásul vette. Őt fejezete közül az első a kiinduló helyzetet ismerteti, a második a világgazdasági környezet változásával és a műszaki fejlődés fő irányzataival foglalkozik, a harmadik a műszaki fejlődésünket befolyásoló belső tényezőket vizsgálja, a negyedik a fejlesztés fő irányait és stratégiáját körvonalazza, az ötödik pedig a műszaki haladás gyorsításának feltételeit veszi számba. (1983. 73 l. 45 Ft)

Arany János-gyűjtemény. Petőfi Sándor—Szendrey Júlia kéziratok K 501—K 527, K 531 címmel, illetve alcímmel jelent meg *A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára kéziratárának katalógusai* nevű sorozat 13. kötet, *Sáfrán György* munkája. A katalógus anyagának nagyobbik része — 117 oldal — az Arany-gyűjtemény anyagának feltárása, a Petőfi—Szendrey-iratokra kevesebb mint harminc lap jutott az anyag csekélyebb terjedelme miatt. A gyűjtemények történetét ismertető bevezetés után az összeállító először az Arany-gyűjteményben található műveket, műfordításokat, majd a második fejezetben a levelezést, a harmadikban pedig a könyveket írja le; a Petőfi—Szendrey-gyűjteményt feltáró első fejezetben a Petőfi-műveket, leveleket, a másodikban pedig Szendrey Júlia verseinek, műfordításainak kéziratait veszi számba. Mindkét dokumentumegyütteshez 11, illetve 10 részes függelék is tartozik, megközelítően azonos csoportokkal, például ilyenekkel: művek, másolatok; művek idegen nyelveken; levelezés; méltatások, anyaggyűjtések; a költőkre vonatkozó anyagok; képek, tárgyi emlékek; a művek mutatója; a levelek mutatója; a családtagok iratai. Az értékes, fényképekkel és kézirat-reprodukciókkal illusztrált katalóguskötethez névmutató is tartozik, továbbá német, angol és olasz nyelvű, illetve vonatkozású összefoglalás. (1982. [1983.] 178 l., 10 sztl. t. 44 Ft)

Csend, muzsika, ünnep címmel *Tabán Gyula* Szegeden 1932-

ben megjelent verseskötetének betűhív utányomását adta ki 300 példányban a szolnoki Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár. Az ünnepi könyvhétre megjelentetett füzethez *Szurmay Ernő* írt előszót. Ebből kiderül, hogy a szolnoki születésű Tabán (Tabák) Gyula a szegedi egyetemen szerzett magyar—francia szakos diplomát. Szolnokon, majd a Somogy megyei Tabon és Vácon tanított, s munkaszolgálatosként valószínűleg azon a vidéken és úgy fejezte be életét, mint Radnóti Miklós. Két önálló verseskötete jelent meg, a második 1934-ben. Első könyvének mostani újrakiadása a Szolnok megyei Könyvtár 1980-ban indított, a helyi irodalmi hagyományok ápolását szolgáló sorozatában a harmadik kötet. (1983. 55, 3 l.)

Kodály Zoltán (1882—1967) műveinek hanglemezjegyzéke címmel diszkográfiát adott ki a mester születésének 100. évfordulója alkalmából a salgótarjáni Balassi Bálint Megyei Könyvtár. A 250 példányban sokszorosított jegyzék összeállítója, *Zgolombiczky Erzsébet* és *Lukács Ildikó* a megyei könyvtár hangtárában megtalálható Kodály-műveket kilenc csoportban sorolják fel (Zenekari művek, Kamarazene; Szólóhangszerre írt művek; Dalok; Kórusművek a cappella; Kórusművek hangszer kísérettel; Énekkarra — zenekarra írt művek; Szinpadai művek; Partitúrák), és néhány csoporton belül további bontást is alkalmaznak.

A jegyzék használatát előadói névmutató és a megzenésített versek költőinek névmutatója könnyíti meg. (1982. 60 l.)

A zalaegerszegi József Attila Városi Könyvtár szolgáltatósairól tájékoztatót adott ki nyomtatásban az 1981-ben új otthonhoz juttatott intézmény, amely a város és a városkörnyék közművelődési könyvtárhálózatának központja szerepét is betölti. (1983. 11 l. 1 mell.) A könyvtár különös figyelmet fordít középiskolás olvasóira, akiknek irodalomtanulását egyszerűen sokszorosított, néhány oldalas elemző bibliográfiákkal is segíti. Eddig három ilyen összeállítását jelent meg: az első *Arany Jánosról* szól; a második *Juhász Gyula* verseinek elemzéseit, a harmadik pedig *Sarkadi Imre* novelláinak és drámai műveinek elemzéseit veszi számba a könyvtár állománya alapján.

A változó világ 1920-[től] napjainkig címmel és több keretmegjelöléssel (a borítón *Tudományos-technikai úttörőszemle. 1981/1982. Ajánló bibliográfia II.*; a belső címlapon *Társadalomkutató úttörők vetélkedője* szöveggel) 300 példányban sokszorosított jegyzéket adott közre a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár. Az összeállítók, *Falvassyné Majdík Edit* és *Szabóné Becker Hajnalka* a füzet első részében 38 oldalon történelmi, irodalmi, művészeti könyveket, valamint Veszprém megye történelméről, irodalmáról és művészetéről szóló munkákat sorolnak fel — a csoportokon belül tovább bontva az anyagot — szerzői betűrendben, annotációk nélkül. A jegyzék második része az úttörőtechnikusok vetélkedőjéhez kínál vezérlés- és szabályozástechnikával, az energiával, továbbá a háztartási munka- és egészségvédelemmel foglalkozó 60 könyvet; a harmadik rész a természetkutató úttörők vetélkedését segíti a XVIII—XX. századi természet-tudományos felfedezések ismeretterjesztő irodalmának válogatott címanyagával. E részben is külön csoportot alkotnak az összefoglaló művek, kézikönyvek leírásai, valamint a matematika, a csillagászat,

a kémia, a biológia, a fizika, a földrajzi felfedezések és a technika ajánlott könyveinek címadatai. (1982. 64 l.)

Az Állatorvostudományi Egyetem anatómiai és szövettani tanszékének szakirodalmi tevékenysége 1945—1982 címmel bibliográfia jelent meg dr. Kótai István összeállításában. A sokszorosításban közreadott bibliográfia bevezetőjében felsorolja a tanszék vezetőit és jelenlegi, illetve volt oktatóit, majd nyolc fejezetben, ezeken belül szerzői betűrendben, folyamatos számozással, 295 tételben számba veszi a munkatársak által írt szakkönyveket, lexikonokat, könyvrészleteket; disszertációkat; tankönyveket, jegyzeteket; ismeretterjesztő könyveket, középiskolai tankönyveket; tudományos közleményeket; pedagógiai írásokat; megemlékezéseket, beszámolókat, vitacikkeket; ismeretterjesztő cikkeket. (1983. 50 l.)

A Kiskunhalasi Városi-Járási Könyvtár kiadványai. Mai magyar költők-írók nevű sorozatban a 30. füzet **Horgas Béla** költő, író, a 31. **Rab Zsuzsa** költő, műfordító munkásságát mutatja be. A sorozat és a füzetek szerkesztője, **Fekete Dezső** először rövid életrajzi bevezetőt ad, majd az önállóan megjelent köteteket sorolja fel a megjelenés időrendjében, a továbbiakban pedig a társszerzős munkákat, a szerkesztői tevékenység termékeit, a gyűjteményes művekben megjelent írásokat, folyóirat-közleményeket veszi számba, végül a szerzőkről szóló cikkeket írja le. A szerény sokszorosításban kibocsátott bibliográfiák nagy erénye a széles körű anyaggyűjtés (a művek felsorolásaikor közlik a megjelent kritikák adatait is), a frissesség és a tételszámokra utaló, az illusztrátorokat is felsoroló névmutató. A Horgas-bibliográfia 86, Rab Zsuzsáé 210 tétel. (1983. 20, illetve 30 l.)

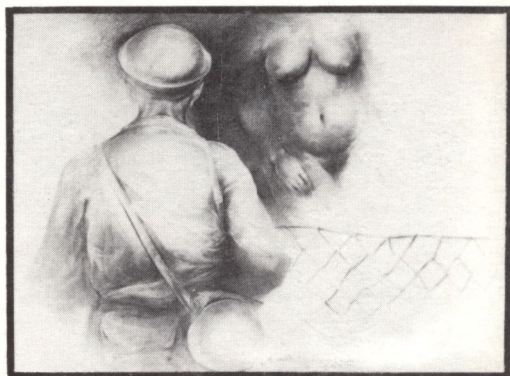
Útmutató az iskolai könyvtárak állományának nyilvánartartásához a címe a salgótarjáni Balassi Bálint Megyei Könyvtár

Könyvtári füzetek nevű sorozatban 1983/1-es jelzéssel megjelent kiadványnak. **Péterváry Tamásné** 200 példányban, sokszorosításban közreadott módszertani tanácsadója foglalkozik a megrendeléssel, állománybavétellel, a nyilvántartás eszközeivel, s külön kitér a füzetes kiadványok, valamint a periodikumok nyilvántartására is, melléklete pedig a nyilvántartási nyomtatványok mintáit tartalmazza. Az útmutató az iskolai könyvtáraknak beszerzésre javasolt, a neveléssel és oktatással kapcsolatos folyóiratok jegyzékét is közli. Talán nem vagyunk szerénytelenek, ha leszögezzük: a felsorolt több mint harminc folyóirat között a *Könyv és Nevelés*, a *Művelődés*, a *Népművelés*, a *Nógrádi Művelődés* és a *Porlandó* (így!) harsaságában a *Könyvtárosnak* is helye volna! (1983. 13 l., 4 sztl. lev.)

A július 1-ig a szerkesztőségbe érkezett periodikus kiadványok; statisztikai adattárak, munkabeszámolók: *Gazdaságpolitikai Tájékoztató*. 1983/5. sz., május (Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján); *Irodalomkutatások. Az általános és a szak-könyvtárakban elvégzett irodalomkutatások jegyzéke*. 1983. június (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); *Könyvtárellátó Híradó*. '83/1. sz. (Könyvértékesítő Vállalat); *Könyvtári Tájékoztató*. 1983/6. sz., június. Melléklete: *Könyvtári gyermekrendezvények. Nyári szümidő* (Nagyközségi és Járási Könyvtár, Edelény).

Külföldön megjelent fontosabb legújabbkori történelmi és politikai művek jegyzéke. 1982. *negyedik negyedév* (Országgyűlési Könyvtár); *Szabolcs-Szatmár megye irodalma és eseménynaptára*. 1982. december, 1983. január, 1983. február, 1983. március (Móricz Zsigmond Megyei Könyvtár, Nyíregyháza); *Szakirodalmi Gyorstájékoztató*. 1983/5., 1983/6. sz. ([A] Testnevelési Főiskola Könyvtára); *SZAK-MA '82. Szakszervezeti könyvtárak működési adatai 1982. Munkahelyek könyvtári ellátása* (Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtár-tudományi és Módszertani Központ); *A szakszervezeti irodalomcikkbibliográfiája 1983. május* (Válogatás). (A Szakszervezetek Vas megyei Tanácsának Központi Könyvtára, Szombathely); *Tájékoztató a külföldi közgazdasági irodalomról*. „A”-sorozat. *Referátumok*. 1983/3—4. sz., „B”-sorozat. *Bibliográfia*. 1983/3—4. sz. (Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem, Központi Könyvtár); *Tájékoztató a Vas megyéről szóló irodalomról*. 1983. május (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); *Tájékoztató jegyzék vezetőik számára*. 1983/5. sz., május (Hajdú-Bihar megyei Könyvtár, Debrecen); *Tájékoztató külföldi szociológiai folyóiratokról*. 1983/2., 1983/3. sz. (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár); *TEKE '82. Településeink könyvtári ellátása. A tanácsi könyvtárak statisztikai adatai*. (OSZK KMK); *Új Média. Audiovizuális állománygyarapítási tanácsadó*. 1983/1. sz. (Országos Oktatástechnikai Központ, Veszprém); *Új szerzemények tájékoztatója*. 6. sz. ([A] SZOT Központi Iskola könyvtára); *Vezetői Információ*. 15. sz. 1983. jún. 3. (Közlekedési és Távközlési Műszaki Főiskola, Főiskolai Könyvtár, Győr). — *A Pest megyei könyvtárak 1982. évi főbb statisztikai mutatói* (Pest megyei Művelődési Központ és Könyvtár); *A Szolnok megyei Könyvtárak 1982. évi eredményei* (Verseggy Ferenc Megyei Könyvtár, Szolnok); *Tájékoztató a Kohó-és Gépipari Műszaki Könyvtári Hálózati Központ 1982. évi tevékenységéről*. (Prodinform Műszaki Tanácsadó Vállalat.)

DECSI ILONA
grafikáiból
(Cikkünket lásd a 494. oldalon)

Ára: 10,- Ft
HU ISSN 0450-7886